

”Kädet työhön ja sydän Jumalalle” –
Kristillinen työläisnainen *Säde*-lehdessä
1909–1911

Ulla Klemola
Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian tutkielma
Maaliskuu 2021

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Kirkkohistoria
Tekijä – Författare Klemola, Ulla		
Työn nimi – Arbetets titel "Kädet työhön ja sydän Jumalalle" – Kristillinen työläisnainen <i>Säde</i>-lehdessä 1909–1911		
Oppiaine – Läroämne Suomen ja Skandinavian kirkkohistoria		
Työn laji – Arbetets art Maisterintutkielma	Aika – Datum Maaliskuu 2021	Sivumäärä – Sidoantal 73
<p>Tiivistelmä – Referat</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millainen kuva naisista rakentui Suomen Kristillisen Työväen Naisliiton <i>Säde</i>-lehdessä vuosina 1909–1911. Aineistoni koostuu Säteen tarkastelukautena ilmestyneistä vuosikerroista. Lehti ilmestyi 16-sivuisena noin kerran kuussa. Tarkastelen työssäni, millaisia velvollisuuksia, vastuita ja rooleja naisille annettiin lehdessä sekä ketkä näitä käsityksiä esittivät. Tätä tutkiessani hyödynnän sisällönanalyysia ja representaation käsitettä. Representaatioiden sosiokulttuurisen luonteen ja historiallisen kerrostuneisuuden vuoksi voin naiskuvaan rakentumista tarkastellessani tutkia samalla myös sitä yhteiskunnallista tilannetta, jossa nämä käsitykset naiseudesta ovat syntyneet sekä laajemmin naisen asemasta käytyä yhteiskunnallista keskustelua, johon Säteen kirjoittajat lehdessä ottivat osaa.</p> <p>Lehden naiskuvaan heijastuivat erityisesti silloinen käynnissä ollut uskontopoliittinen keskustelu sekä kotimaisen työväenliikkeen sisäinen hajaannus. Lehteen kirjoittivat yhtälailla niin miehet kuin naisetkin. Pääasiassa kirjoittajat olivat työläistäustaisia maallikoita lukuun ottamatta muutamia lehteen kirjoittaneita evankelis-luterilaisen kirkon pappeja.</p> <p>Säteessä piirtyi esiin ihannekuva työhön tarttuvasta ja yhteiskuntaa kehittävästä työläisnaisesta, jonka elämää ja valintoja ohjasi ensisijaisesti henkilökohtaisesti omaksuttu usko Jumalaan. Lehdessä usko ja Jumala nähtiin paitsi yksilön elämää myös yhteiskuntaa kannattelevana ja ylläpitävänä voimana. Yksilön ja kansakunnan kohtaamat vaikeudet tulkittiin myös uskosta käsin, mikä näkyi muun muassa Venäjän sortotoimien rinnastamisena Pahan hyökkäyksiin. Lehden ihannekristitty työläisnainen oli omaksunut myös isänmaallisuuden ihanteen, jota hän välitti eteenpäin lapsilleen kasvatustehtävänsä kautta.</p> <p>Naisen elämäнкаari esitettiin lineaarisesti etenevänä janana, jossa viattomasta lapsuuden maailmasta siirryttiin valintojen ja houkutusten ristiaallokossa luovittavaan nuoruuteen. Nuoruudessa tärkeintä oli omaksua kristillinen usko henkilökohtaisena elämänkatsomuksena ja kasvaa kohti sukupuolityypillisiä rooleja kodin hengettärenä toimivasta vaimosta ja työteliäästä miehestä. Avioliitto esitettiin Säteessä itsestään selvänä jatkumona nuoruudelle, eikä naimattomuutta pidetty esillä todellisena vaihtoehtona kristillisille työläisnaisille. Lapset kuuluivat niin ikään automaationa avioliittoon, sillä ehkäisyä ei pidetty kristillisille naisille sopivana vaihtoehtona.</p> <p>Työväenasia oli lehden työläisnaisille tärkeä, mutta hengelliseen sisältöön verrattuna vähemmän esillä pidetty asia. Palvelijoiden ja työläisten aseman parantaminen, miesten ja naisten välisen tasa-arvon lisääminen sekä siveystyön tekeminen miellettiin kuitenkin kristittyjen työläisnaisten velvollisuuksiksi. Seksuaalimoraalisissa käsityksissään lehden kirjoittajat yhtyivät aikansa porvarillisen moraaliuudistuksen ihanteisiin toisaalta myös uudistaen niitä: ihanne itseään valistavasta ja siveellisestä naisesta ulotettiin Säteessä koskemaan myös työläisnaisia, kun se aiemmin liitettiin vain yläluokkaiseen naiseen. Tärkeä osa kristityn työläisnaisen toimintaa oli myös ateistisen sosialismin vastustaminen, ja lehti ohjasikin kärkeillä kannanotoillaan lukijoitaan samaistumaan ennemmin kristilliseen työväenliikkeeseen kuin paheelliseen pidettyyn sosialidemokraattiseen naisliikkeeseen.</p>		
Avainsanat – Nyckelord Työläisnaisliike, Sosialismi, Kristillinen työväenliike, Naiskuva, 1910-luku		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

Sisällys

1. JOHDANTO	1
1.1. TUTKIMUSTEHTÄVÄ	1
1.2. YHTEISKUNNALLINEN JA KIRKOLLINEN TILANNE 1800–1900-LUKUJEN TAITTEEN SUOMESSA	5
1.3. SOSIALISMIN TULO SUOMEEN JA KOTIMAISEN TYÖVÄENLIIKKEEN POLARISOITUMINEN	8
1.4. NAISTEN JÄRJESTÄYTYMINEN JA YHTEISKUNNALLINEN TOIMIJUUS 1900-LUVULLE TULTAESSA	10
2. USKOVA TYÖLÄISNAINEN	14
2.1. IHMISTÄ UUDISTAVA USKO ELÄMÄN KESKIÖSSÄ	14
2.2. SUHTAUTUMINEN EVANKELIS-LUTERILASEEN KIRKKOON JA MUIHIN USKONNOLLISIIN YHTEISÖIHIN	18
3. NAINEN ERI ELÄMÄNVAIHEISSA	22
3.1. VIATON LAPSUUS LÄHELLÄ JUMALAA	22
3.2. NUORUUS – VALINTOJEN JA VALMISTAUTUMISEN AIKA	26
3.3. ”NAINEN PYHITTÄÄ KODIN” – ELÄMÄÄ AVIOLIITOSSA	33
4. KRISTITTY TYÖLÄISNAINEN YHTEISKUNNASSA	42
4.1. AKTIIVINEN JA TIEDOSTAVA KANSALAINEN	42
4.2. SIVEYDENSISKOT SOSIALISMIA VASTAAN	48
4.3. TAIVAAN KANSALAINEN, ISÄNMAAN RAKENTAJA	56
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	65
6. LÄHDE- JA KIRJALLISUUSLUETTELO	69
SANOMA- JA AIKAKAUSLEHDET	69
PAINETUT LÄHTEET	69
INTERNET-LÄHTEET	69
KIRJALLISUUS	69
HENKILÖHAKEMISTO	73

1. Johdanto

1.1. Tutkimustehtävä

Historia on yleensä ollut voittajien historiaa. Historiikirjoitus on nähnyt tapahtumat valtaapitävien näkökulmasta ja unohtanut varjoihin jääneet vähemmistöt ja heidän tarinansa. Tulkinat siitä, että suurten joukkojen ideologiat edustavat myös yksilöiden maailmankuvaa, ovat pitäneet yllä toisinaan harhaanjohtaviakin myyttejä. Yksi tällaisista sitkeään eläneistä väärinymmärryksistä liittyy työläisnaisiin ja uskontoon.

Pitkään työläisnaisia tutkinut Pirjo Markkola nostaa 1996 ilmestyneessä artikkelissaan esille, miten työväenliikettä on usein tarkasteltu lähinnä sen kuvaaman maailmankatsomuksen kautta, jolloin yksilöiden tai valtavirrasta poikenneiden järjestöjen ääni ja kokemus on tutkimuksessa hautautunut kovaäänisempien propagandistien alle. Tämä näkyy Markkolan mukaan selvästi esimerkiksi työläisnaisten uskonnollisuutta tutkittaessa. Vaikka työväenliikkeen julkiseen puheeseen kuului uskonnonvastaisuus, oli työväestössä kuitenkin suuri joukko erityisesti järjestäytymättömiä työläisnaisia, joille uskonto oli kiinteä osa elämää.¹ Kahden vuosikymmenen kuluessa on tutkimuskentälläkin tuotettu lisätietoa myös työväestön naisten uskontosuhteesta, joista tuoreimpana esimerkkinä Mikko Kemppaisen väitöskirja 1900-luvun alun työväenliikkeen naiskirjailijoista aatteen määrittelijöinä. Kemppainen nostaa esiin paitsi tutkimuksessa pitkään vallinneen sokean pisteen sosialismin ja uskonnon välisessä suhteessa, myös uusia näkökulmia sosialistinaisten uskonnollisuudesta.²

Tässä tutkimuksessa selvitän, millainen kuva kristillisistä työläisnaisista rakentui Suomen Kristillisen Työväen Naisliiton *Säde*-lehdessä vuosina 1909–1911. Tutkin sisällönanalyysia ja lähilukua (*close reading*) käyttäen, miten naiseudesta, naisen asemasta, velvollisuuksista, vastuista ja rooleista kirjoitettiin lehdessä. Olennaista on myös, ketkä lehteen kirjoittivat, keille tekstit oli suunnattu ja miksi.

Käytän lähteenäni Kristillisen Työväen Naisliiton kustantamaa *Säde*-lehteä, joka toimi naisliiton jäsenyhdistysten yhteisenä äänenkannattajana vuosina 1909–1914. Lehti ilmestyi 16-sivuisena kerran kuussa, tai toisinaan taloudellisten vaikeuksien takia tuplanumerona. Vuonna 1909 lehdestä ilmestyi vain näytenumero. Lehden levikistä ei ole saatavissa tietoa, mutta lehdessä toistuneiden mainintojen perusteella lehden menekki ei ollut kovinkaan suuri.

¹ Markkola 1996, 42–44.

² Kemppainen 2020.

Osittain tämä selittyy lehden oletetulla lukijakunnalla, joka koostui köyhistä työläisnaisista³ – rahaa lehden tilaamiseen ei ollut. Täydentävinä lähteinä olisin voinut käyttää myös Työväen-arkiston kokoelmia sekä esimerkiksi eduskunnan pöytäkirjoja, mutta vallitsevan koronatilanteen ja erinäisten rajoitusten vuoksi arkistomateriaalin tutkiminen ei ollut mahdollista.

Olen rajannut tutkimukseni kattamaan *Säde*-lehden kaksi ensimmäistä kokonaista vuosikertaa. Halusin tarkastella lehdessä rakennettua naiskuvaa vasta perustetun naisliiton alkuvuosina, jolloin aloitusajankohta rajautui luonnollisesti lehden perustamiseen. Tarkastelun rajaaminen vuoteen 1911 selittyy muutamalla seikalla. Vuodet 1913 ja 1914 rajautuivat pois, koska katson tuolloin siirryttäneen jo tyystin toiseen aikaan niin poliittisesti kuin yhteiskunnallisestikin eikä tarkastelun ulottaminen ensimmäiseen maailmansotaan tuntunut täten mielekkäältä. Sota-aikana poikkeusoloissa rakennetut representaatiot eroaisivat myös todennäköisesti niin sanotusta normaalitilasta, vaikkakin olisivat sinällään mielenkiintoinen oma tutkimuskohteensa. Vuosi 1912 jäi pois tarkastelusta, koska materiaali alkoi niin sanotusti kylläntyä. Lehden vuosikerroissa ei ilmennyt enää vuonna 1912 merkittäviä linjamuutoksia eikä tarkasteluun nostettu enää uusia tulokulmia tai teemoja, jotka olisivat tuoneet tuoreita näkökulmia tutkimuskysymykseen.

Käsittelen lehdessä esiintyneitä juttuja teemoittain, ja olen jakanut käsiteltävät aiheet karkeasti kolmen kattoteeman alle. Näitä ovat uskonto, sukupuoli ja yhteiskunta. Teemat nousivat paitsi lähdemateriaalin, myös aiemman tutkimuksen pohjalta. Yhteiskunnallinen asema, sukupuoli ja uskonnollinen ajattelu olivat pitkälti merkittävimpiä naisten osallisuutta ja toimijuutta määritelleitä аспектеja paitsi aiemmissa tutkimuksissa, myös tutkimusajankohdan yhteiskunnassa. Ne olivat myös elementtejä, joita itse tutkimusmateriaalissa korostettiin puhuttaessa naisen asemasta ja siihen vaikuttavista asioista.

Läheltä omaa aihettani sivuavaa tutkimusta sosialistisissa työläisnaisliikkeen lehdissä esiintyneistä naiskuvista on tehnyt Taina Uusitalo artikkelissaan *Äiti, nainen toveri – Aatteellisuus velvoittaa naista työväenlehtien kirjoituksissa 1900-1923*. Uusitalon tapaan ymmärrän oman lähteeni osana Suomen Kristillisen Työväen Liiton agitointia, enkä pidä lehdessä esitettyjä kuvauksia kirjoittajien elämästä objektiivisina faktoina.⁴ *Säteen* kirjoittajien sekä uskonnollinen että poliittinen vakaumus värittää lehdessä esitettyä nais- ja ihmiskuvaa, ja siksi luontevinta on tulkita lehdessä esitetyt kirjoitukset aatteellisina ihanteina ja malleina, joihin lukijoita haluttiin ohjata.

³ Säde 0/1909 Säde, 1–2.

⁴ Uusitalo 2010, 213–216.

Käsittelen kristillisen työläisnaiskuvan muodostumista representaatioiden kautta. Representaatio (engl. ”representation”) tarkoittaa sananmukaisesti käännettynä uudelleen esitystä.⁵ Ideana representaatioteoriassa on, ettei mikään esitys – kuvallinen, sanallinen, esineellinen – ole sinänsä todellisuus, vaan uudelleen tulkinta siitä. Representaatiot syntyvät vuoropuhelussa sosiokulttuurisen ympäristönsä kanssa ja rakentuvat jo tunnettujen merkitysjärjestelmien pohjalle vahvistaen, haastaen tai muuttaen olemassa olevia tulkintoja tai luoden kokonaan uusia merkityksiä.⁶ Representaatioiden sosiokulttuurisen luonteen ja historiallisen kerrostuneisuuden takia voin lehdessä esitettyjen naiskuvien kautta tarkastella myös laajempia kokonaisuuksia: naisen asemaa yhteiskunnassa tutkittavana aikana, kristillisten työläisnaisten tapaa jäsentää maailmaa, heidän arvostuksiaan ja aatteitaan, sekä sitä yhteiskunnallista, kirkollista ja poliittista keskustelua, johon naiset lehtikirjoittelullaan ottivat osaa.

Leimallista 1900-luvun alkuvuosikymmenten yhteiskunnalliselle keskustelulle oli modernien ja perinteisten aatteiden vastakkainasettelu. Suurlakon ja 1906 toteutuneen eduskuntaudistuksen myötä kansan usko perinteisiin auktoriteetteihin, kuten kirkkoon, oli laskenut. Sekulaarit ideologiat haastoivat kristillisen moraalikäsitteen ja sosialistinen työväenliike nousi pitkään vallinnutta kapitalistista säätyvaltaa vastaan. Naisaateen leviäminen, naisten aseman asteittainen kohoaminen ja kodin ulkopuolisen työn lisääntyminen nostattivat myös tarpeen määritellä naisten asemaa yhteiskunnassa uudelleen samalla, kun demokraattinen Suomi rakensi uutta identiteettiään Venäjän suuriruhtinaan alaisuudessa. Tutkiessani *Säteessä* rakennettuja naiskuvia selvitän siis samalla, miten ne peilautuivat aikansa yhteiskunnallisiin muutoksiin ja miksi.

Lehden ja liiton ensisijainen tarkoitus oli toimia naisten uskonnollisena herättäjänä.⁷ Tämä näkyi muun muassa hartaustekstien runsaassa määrässä. Lehdessä myös raportoitiin kristillisten naisosastojen kokouksista, toiminnasta ja julkaistiin liikkeen jäsenten esittämiä alustuksia. Osa teksteistä otti myös suoraan kantaa ajankohtaisiin kysymyksiin sosialismista, työväenlaadusta ja kristillisten työläisnaisten vaikutusmahdollisuuksista yhteiskunnassa. Tämän lisäksi lehdessä julkaistiin eri kirjoittajien runoja, jatkotarinoita, pieniä uutisia ja harvakseltaan käännostekstejä muista kristillisistä julkaisuista. Lehdellä ei ollut varsinaista päätoimittajaa, mutta sen vakituiseen toimituskuntaan kuuluivat Fanny Kaarne, Dagmar Aalto, Antti Kaarne ja Suoma Lind.⁸ Lisäksi lehteen kirjoittivat myös muun muassa aikansa tunnettu rait-

⁵ Paasonen 2010, 40.

⁶ Paasonen 2010, 40–42.

⁷ Klemola 2017.

⁸ Säde 0/1909.

tiusliikeaktiivi Alli Trygg-Helenius (1852–1926)⁹ sekä satunnaisesti muutamat evankelis-luterilaisen kirkon papit.

Tutkielmani edustaa paitsi lehdistöhistoriaa, myös työväenhistoriaa. Samalla se asettuu osaksi naistutkimuksen kenttää. Kristillisestä Työväenliikkeestä on tehty tutkimusta niin kirkkohistorian kuin poliittisen historiankin aloilla. Tutkimuksessa keskiöön ovat usein nousseet liikkeen poliittinen toiminta tai kristillisen työväenliikkeen johtohahmoina toimineet miehet, kuten Heikki Palmun pro gradu –tutkielmassa *Antti Kaarne – kristitty sosialisti (1906–1918)*.¹⁰ Uusinta tutkimusta työväenliikkeen kristillis-yhteiskunnallisesta toiminnasta Suomessa edustaa Martti Ajon väitöskirja *Punainen eskatologia: Jumalan valtakunta ja työväenliike Sigfrid Sireniuksen teologis-aatteellisessa ajattelussa ja kristillis-yhteiskunnallisessa toiminnassa vuoteen 1924 asti*.¹¹ Koska teos keskittyy pitkälti Sigfrid Sireniuksen henkilökuvaan ja aatteelliseen kehitykseen sekä setlementtiliikkeen vaiheisiin, en ole viitannut siihen tutkielmassani.

Kristillisen Työväen Naisliittoa ei ole aiemmin tutkittu, lukuun ottamatta omaa kandidaatintutkielmaani *Säteessä* vuosina 1909–1910 esitetystä kristillisestä naisaatteesta.¹² Kristillisen Työväen Naisliiton aatteita ja toimintaa selvittäessäni tukeudun siis paitsi omaan tutkielmaani, myös naisliiton historiikkeihin. Historiikit eivät ole varsinaisesti tutkimusta, vaan ennemmin liiton omia muistelmateoksia. Voin kuitenkin hyödyntää niitä muun muassa selvittäessäni naisliittoon kuuluneiden henkilöiden tietoja sekä tutkiessani, mikä oli naisliiton toiminnan tarkoitus jäsentensä näkökulmasta. Julkaistuista historiikeista käytän ensimmäistä, varhaisia vuosia tarkimmin kuvaavaa teosta *Muistelmia Kristillisen Työväen Naisliikkeen vainioilta 1909–1959*.¹³

Selvittäessäni tutkimusajankohdan yleistä kirkollista ja yhteiskunnallista tilannetta hyödynnän Eino Murtorinteen tutkimusta *Taistelu uskonnonvapaudesta suurlakon jälkeisinä vuosina*¹⁴ sekä laajempaa historiateosta *Suomen kirkon historia 4: Sortovuosista nykypäiviin 1900–1990*.¹⁵ Täydentääkseni Murtorinteen näkökulmia käytän myös muita tutkimuksia, kuten Mauri Larkion teosta *Kirkon ja työväenliikkeen kohtaaminen Helsingissä: Suurlakosta ensimmäisen maailmansodan syttymiseen*.¹⁶ Vaikka teoksen fokus on Helsingissä, voidaan

⁹ Sainio 1997.

¹⁰ Palmu 1974.

¹¹ Ajo 2017.

¹² Klemola 2017.

¹³ MKTN 1959.

¹⁴ Murtorinne 1967.

¹⁵ Murtorinne 1995.

¹⁶ Larkio 1967.

sen perusteella tehdä myös yleisempiä työväenliikettä ja kirkkoa koskeneita johtopäätöksiä, sillä Helsinki toimi kaiken kirkollisen ja poliittisen päätöksenteon keskuksena.¹⁷

Naisten asemasta ja työläisnaisista on saatavilla melko paljon tuoretta tutkimusta. Historian valtarakenteista kertoo kuitenkin se, että tutkimuksen fokus on useimmiten ollut järjestäytyneen työläisnaisliikkeen enemmistössä, sosiaalidemokraattisissa naisissa. Oman tutkielmani kannalta tämä on sekä etu että rasite; voin peilata kristillisten työläisnaisten ajatuksia socialistisiin ihanteisiin helposti saatavilla olevaan tutkimukseen tukeutuen, mutta viitteet tavallisten työläisnaisten arjesta ja työläisnaisten uskonnollisesta toimijuudesta on haettava pirstaleisesti eri teoksista.

Muutamia tärkeitä tutkimuksia oman työni kannalta ovat esimerkiksi Pirjo Markkolan teos *Synti ja siveys: Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920*, joka käsittelee laajasti naisten kutsumusta, seksuaalimoraalia ja yhteiskunnallista asemaa eri sosiaaliluokissa,¹⁸ samoin kuin jo aiemmin mainittu Mikko Kemppaisen väitös *Sosialismin, uskonnon ja sukupuolen dynamiikkaa*, joka kertoo tuoreella ja aiempaa tutkimusta laajemmalla otteella sosialistinaisten kärkejoukkoon kuuluneiden hahmojen uskonnollisesta ja aatteellisesta ajattelusta.¹⁹ Tämän lisäksi myös Emma Saarisen pro gradu -tutkielma työläislehdistössä esiintyneestä siviiliavioliittokysymyksen ympärillä käydystä keskustelusta²⁰ on toiminut arvokkaana keskustelukumppanina ja tuonut perspektiiviä työväen lehdistön kirjoitteluun myös kristillisen työväenliikkeen ulkopuolelta.

1.2. Yhteiskunnallinen ja kirkollinen tilanne 1800–1900-lukujen taitteen Suomessa

Vuosisadan vaihteen autonomisessa Suomessa elettiin murroskautta. Säätyvalta oli alkanut murentua 1800-luvun lopulle tultaessa ja kansalaiset alkoivat muodostaa omia aatteellisia, osin yhteiskuntaluokat ylittäviä yhdistyksiään. 1900-luvun alun Suomea kuvataankin usein kansalaisyhteiskuntana.²¹

Vaikka erilaiset järjestöt kokosivatkin kansaa yhteen, oli Suomi silti monella tapaa kahtia jakautunut. Kielikysymys, uudet aatteet ja ideologiat sekä suhtautuminen Venäjän sortotoimiin aiheuttivat kitkaa kansalaisten välille. Jo maantieteellisestikin Suomi oli eriytynyt;

¹⁷ Larkio 1967, 267.

¹⁸ Markkola 2002 a.

¹⁹ Kemppainen 2020.

²⁰ Saarinen 2019.

²¹ Alapuro, Liikanen, Smeds & Stenius 1987, 5.

maaseutu ei juuri kohdannut kaupunkilaisen elämänpiirin kanssa. Ylintä säätyä edustivat ruotsin- tai kaksikieliset kaupunkilaiset, kun taas suurin osa suomalaisista kuului suomea puhuvaan talonpoikaissäätöyn.²²

Kuitenkin ajatus yhteisestä suomalaisuudesta heräsi 1800-luvun lopulla. Kansallisuusaate sai kannatusta alkuun erityisesti ylä- ja keskiluokassa, sillä toisin kuin muualla Euroopassa, säätyjen valta Suomessa ei perustunut maanomistajuuteen vaan vahvaan valtioon. Suomenkielisyyden nähtiin tukevan eri kansankerrosten, erityisesti talonpoikien, lojaaliutta valtiota kohtaan. Näin ollen säädöt pyrkivät vahvistamaan omaa asemaansa omaksumalla valtaväestön kielen, ja yhteinen kansallinen kulttuuri luotiin suomenkielisyyden ympärille.²³

Helmikuun manifestista alkanut ensimmäinen sortokausi ja venäläistämistoimenpiteet toivat autonomisen Suomen eteen myös uusia haasteita, joihin vastatakseen Suomen oli tärkeää näyttäytyä yhtenäisenä kansakuntana. Kuitenkin myös Venäjän-kysymyksessä kansanmielipiteet oikeasta menettelytavasta vaihtelivat. Vanhasuomalaisten edustaman myöntövyösuunnan mukaan hyvien suhteiden säilyttäminen Venäjään oli kaikkein tärkeintä, jotta voitaisiin välttyä radikaaleimmilta toimilta. Nuorsuomalaisten ja ruotsinmielisten edustama perustuslaillinen suuntaus puolestaan katsoi, että Suomen tulevaisuuden kannalta passiivinen vastarinta ja laittomiksi katsottujen lakien vastustus oli ainoa vaihtoehto.²⁴

1900-luvulle tultaessa poliittinen tilanne ei näyttänyt merkkejä rauhoittumisesta. VäkivaltaisuuDET ja sosialismin läpimurto olivat synnyttäneet kansan keskuudessa halun vallankumoukseen, ja vuonna 1905 Venäjällä puhjennut suurlakko oli pitkään jatkuneen oireilun huipentuma. Myöhemmin samana vuonna lakko levisi myös Suomeen, minkä seurauksena keisari Nikolai II kumosi aiemmin laittomina pidetyt säädökset ja kutsui koolle valtiopäivät. Valtiopäivien seurauksena toteutettiin myöhemmin vuonna 1906 kansanedustusjärjestelmän totaalin uudistus, joka takasi äänioikeuden kaikille täysi-ikäisille kansalaisille säätöön tai sukupuoleen katsomatta. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut itsenäistä päätäntävaltaa senaatille, ja hallituksen hajottaminen oli yksi Venäjän keisarin hallintakeinoista 1900-luvun alkuvuosikymmenillä. Kotimaassa myös puolueiden sisäiset jännitteet hankaloittivat eduskunnan päätöksentekoa.²⁵

Muuttunut yhteiskunnallinen tilanne nostatti jälleen pinnalle myös kysymyksen kirkon ja valtion suhteesta. Kun säätövalta oli purettu eduskuntauudistuksella eikä välitöntä Venäjän uhkaa enää ollut, myös kirkko oli jälleen vapaa kritisoinnille. Sortovuosien aikaan hyödyll-

²² Alapuro & Stenius 1987, 12.

²³ Alapuro & Stenius 1987, 14.

²⁴ Murtorinne 1995, 13–14.

²⁵ Murtorinne 1995, 15–17.

liseksi aseeksi venäläistämistoimia vastaan koettu luterilainen usko ja valtionkirkko näyttäytyivät vapautuneemmassa ilmapiirissä ihmisten elämää rajoittavina toimijoina. Silloinen voimassa ollut eriuskolaislaki ei tyydyttänyt kansan janoa uskonnonvapauteen. Eri uskontokuntiin kuuluvien asema yhteiskunnassa ei ollut tasa-arvoinen. Laki teki myös kirkosta eroamisen käytännössä lähes mahdottomaksi, sillä eroamiseen sisältyi vaade liittyä jonkin toisen protestanttisen uskontokunnan jäseneksi. Mahdollisuutta aitoon uskonnottomuuteen ei siis todellisuudessa ollut olemassa. Eriuskolaislakia kritisoihtiin paitsi kansalaisten keskuudessa, myös kirkon sisällä. Esimerkiksi piispa Gustaf Johansson piti lakia huonona muun muassa siihen sisältyneen ehtoollispakon takia. Ehtoollinen kirkollisen vihkimisen ehtona soti Johanssonin mukaan ehtoollisen perimmäistä ajatusta vastaan, eikä ollut kirkolle sopivaa marssittaa ehtoolliselle kirkon uskon kieltäneitä jäseniä.²⁶ Kirkko sai osakseen kritiikkiä myös perustuslailisilta, joiden näkemyksen mukaan kirkko oli toiminut sortajan puolella kuuluttaessaan kirkkoissa vuonna 1902 arkkipiispa Johanssonin johdolla Venäjän laittomissa oloissa syntyneen asevelvollisuuslain.²⁷

Kirkkoinstituution ja pappien toiminnan kritisointi heijasteli myös yleisemmin auktoriteettiuskon vähenemistä suurlakon jälkeisessä yhteiskunnassa.²⁸ Työläisväestö oli nähnyt suurlakossa voimiensa ponnistuksen tuloksen, ja lakko oli konkreettisesti osoittanut, mitä yhteenliittymisellä voitiin saada aikaan. Säätyvallan mureneminen ja uudet aatteet, liberalismi sekä luonnontieteiden uusi arvostus haastoivat traditionaalisen kristinuskon.²⁹ Alkuun nämä uudet aatteet levisivät lähinnä sivistyneistön parissa, mutta 1900-luvulle tultaessa myös työväestö kiinnostui yläluokan jo osin hylkäämistäkin ideologioista.³⁰

Vuosisadan taitteeseen ajoittuu myös pitkälti teollistumiskehityksestä seurannut suuri maaltamuuttoaalto kaupunkeihin, mikä aiheutti monille kunnille hankaluuksia vastata roimasti kasvaneen väestön tarpeisiin. Asuntoja kaikille tulokkaille ei ollut, ja etenkin nuoret naiset joutuivat asumaan ahtaasti milloin kenenkin sukulaisen nurkissa, elleivät päässeet palveluspaikkansa taka- tai pannuhuoneeseen kortteeria pitämään. Asuinolot olivat puutteelliset ja hygienia alkeellista, mikä altisti majoittujat erilaisille sairauksille, kuten tuberkuloosille, joka oli vuosisadan vaihteessa varsin yleistä. Nuoret tytöt olivat asuinjärjestelyjensä takia myös alttiimpia seksuaaliselle hyväksikäytölle.³¹

²⁶ Murtorinne 1–7, 20–21.

²⁷ Murtorinne 1967, 12–13; Mustakallio 1983, 33–34.

²⁸ Murtorinne 1995, 19–22.

²⁹ Laine 2006, 84.

³⁰ Soikkanen 1961, 12–13.

³¹ Lähtenmäki 2000, 20–22.

Myös kirkko reagoi kaupungistumisilmiöön perustamalla erilaisia sisälähetysseuroja vastaamaan seurakuntalaisten hengellisiin ja aineellisiin tarpeisiin muuttuneessa tilanteessa. Monet kaupungeissa kohdatuista ongelmista nähtiin synnin seurauksina, jolloin niihin pyrittiin puuttumaan hengellisesti ja siveellisyysvalistuksen kautta.³² Erityisesti nuorten työläisnaisten katsottiin olevan vaarassa altistua huonoille vaikutteille.³³ Sisälähetystyö muodos-
tuikin pian omia, naisille suunnattuja toimintamuotojaan, joista esimerkkeinä 1864 perustettu Helsingin diakonissalaitos sekä 1896 aloittanut Nuorten Naisten Kristillinen Yhdistys, joka keskittyi erityisesti työläisnaistyöhön. Vuosisadan taitteessa sisälähetystyön työkenttä kasvoi, mistä kertoivat myös useat perustetut kaupunkilähetystyöt.³⁴

1.3. Sosialismin tulo Suomeen ja kotimaisen työväenliikkeen polari-soituminen

Vuosisadan vaihde oli työväenliikkeen esiinnousun aikaa niin Suomessa kuin yleisemmin Euroopassakin. Sosialismi sai kannatusta Suomessa varsin myöhään verrattuna muihin Pohjoismaihin, mutta tästä huolimatta sosialistisen aatteen eteneminen ja kannatuksen kasvu oli poikkeuksellisen nopeaa. Alkujaan tehdasyhteisöistä ja yksittäisten, sosialistien kärkiryhmään kuuluneiden henkilöiden ajatuksista kirposi aatteen virta, joka lopulta saavutti myös maalaisväestön suosion, joskin kaupunkilaisväestö hitaammin.³⁵

Jo alkuvaiheilla työväenliikkeeseen muodostui kaksi eri suuntausta, ateistiseen sosialismiin perustunut marxilaisuus ja erityisesti Englannissa vaikuttanut kristilliseen arvomaailmaan pohjannut labourismi. Suomessa tämä näkyi kotimaisen työväenliikkeen hajaantumise-
na. Alun perin 1880-luvulla perustetut ensimmäiset suomalaiset työväenyhdistykset pohjasivat niin sanottuun wrightiläiseen perintöön, jossa haluttiin yhteiskunnallisia muutoksia ilman vallankumouspyrkimystä. Maltillinen ja porvarilliseksi mielletty liike ei kuitenkaan onnistunut ajamaan läpi muutospyrkimyksiään, ja 1890-luvulla se joutui marxilaisen sosialistisen työläisliikkeen syrjäyttämäksi.³⁶

Sosialismia ja sen rantautumista Suomeen tutkineen Hannu Soikkasen mukaan sosialismin esiinmarssia valmisti liberalismien leviäminen ensin sivistyneistön parissa ja eteneminen vähitellen myös työläisten keskuuteen. Perinteet haastava aate oli omiaan luomaan uraa

³² Markkola 1996, 46–47.

³³ Lähteenmäki 1995, 122.

³⁴ Markkola 1996, 47–48.

³⁵ Soikkanen 1961, 392.

³⁶ Larkio 1967, 11–12.

sen jälkeen tullee socialismille, jossa niin ikään kyseenalaistettiin vanha säätyvaltaan perustunut yhteiskuntajärjestelmä, kirkon usko ja auktoriteetti sekä liputettiin järjen ja tieteen puolesta.³⁷ Varsinainen uskontokielteisyys ei alunalkaen ollut kuitenkaan osa vuonna 1899 perustettua Suomen Työväenpuoluetta. Neljä vuotta myöhemmin tilanne oli toinen. Puolue vaihtoi nimensä Sosialidemokraattiseksi Puolueeksi ja niin sanotussa Forssan kokouksessa otti mukaan ohjelmaansa myös kirkon ja valtion eroa ajavan ponnen. Uskonto haluttiin julistaa yksityisasiaksi, mikä tarkoitti muun muassa uskonnonopetuksen poistamista kouluista. Ponsi ei kuitenkaan ollut yksiselitteinen edes puolueen sisällä; maltillisimpien kannattajien mukaan uskonnon tuli olla omantunnonasia, johon valtio ei saanut sekaantua pakottavalla lainsäädännöllä. Eino Murtorinne on kuitenkin tulkinnut tutkimuksessaan, että suurlakon jälkeisessä ilmapiirissä uskonnon yksityisasiaksi julistaminen merkitsi ennen kaikkea vapautusta uskonnosta.³⁸

Pitkälti reaktiona sosialistisen työväenliikkeen uskonnonvastaisuuteen kristilliset työläiset perustivat oman yhdistyksensä vuonna 1906. Kuten sosialistinen työväenliike, myös Suomen Kristillisen Työväen Liitto (KrTL) sai esikuvansa ulkomaisilta kanssa-ajattelijoiltaan. Niin sanottu kristillis-sosiaalisuus oli sekä Englannissa että Saksassa vaikuttaneen kristillisen työväenliikkeen lähtökohta, ja kotimaassa KrTL jatkoi samalta pohjalta wrightiläisen työväenliikkeen vanavedessä.³⁹ Kirkko otti kristillisen työväenliikkeen iloiten vastaan ajatellen sen tuovan hyvää vastapainoa ateistiselle socialismille. Kuitenkin papiston kannatus väheni sitä mukaa, mitä maallikkovoittoisemmaksi puolue muuttui. Suomen Kristillinen Työväen Liitto ajautui lopulta marginaalipuolueeksi sosiaalidemokraattien noustessa kansan suosioon.⁴⁰

Sosialidemokraattisen työväenliikkeen kannalta katsottuna kristillinen työväenliike vaikutti lähinnä kiveltä socialismin rattaissa. Yhteenliittymiselle ja joukkovoimalle uskollinen työväenliike ei voinut ajautua sisäiseen hajaannukseen, jollaisena kristillisen lohkon eriytyminen näyttäytyi. Samalla kristinuskon oppiin pitäytyminen tulkittiin muutosvastarintana ja hyväksyntänä porvarilliseksi mielletyn kirkon julistukselle, jonka koettiin pyrkivän alistamaan työläiskansaa. Näin ollen kristillisen työväenliikkeen esiinnousu koettiin hidasteena socialistisille uudistuspyrkimyksille. Tosiasiassa työväenliikkeiden vaaliohjelmat olivat pitkälti samansuuntaiset lukuun ottamatta uskontokysymystä. Uskonnon ja vanhaluterilaisuuden asema

³⁷ Soikkanen 1961, 12–13.

³⁸ Larkio 1967, 12–13, Murtorinne 1967, 14–15.

³⁹ Koivisto 1980, 4–8.

⁴⁰ Murtorinne 1995, 25.

etenkin maalaisväestön keskuudessa oli kuitenkin edelleen merkittävä vuosisadan taitteen Suomessa, ja kenties tästä syystä KrTL saavuttikin eniten kannatusta juuri maaseudulla.⁴¹

1.4. Naisten järjestäytyminen ja yhteiskunnallinen toimijuus 1900-luvulle tultaessa

Sääty ja sukupuoli olivat merkittävimmät kansalaisten yhteiskunnallista asemaa ja toimivaltaa määrittäneet tekijät 1800–1900-lukujen Suomessa. Sukupuolijärjestelmä, eli tapa hahmottaa mieheyttä ja naiseutta, oli miehiä suosiva. Yhteiskunnassa valta oli keskittynyt miehille, ja sitä ylläpidettiin niin valtion kuin kirkonkin toimesta paitsi säätämällä lakeja, myös vetoamalla luomisjärjestykseen; nainen oli heikompi astia ja mies naisen pää. Tämä ajattelu näkyi käytännön tasolla muun muassa silloisessa avioliittolaissa, joka asetti naisen miehen edusmiehisyysalaiseksi. Avioituessaan nainen siis siirtyi isänvallan alta aviomiehensä holhotuksi, jolla ei ollut muun muassa oikeutta hallita omaa omaisuuttaan. Naimattomille naisille oikeus hallita palkkatuloja myönnettiin vuonna 1864. Naisia ei myöskään kohdeltu työpaikoilla täysi-ikäisinä, vaan heidät rinnastettiin lapsityöläisiin.⁴²

Yksi vuosisadan vaihteen suurimmista kysymyksistä naissukupuoleen liittyen koski naisten lisääntyneeseen palkkatyöhön suhtautumista. 1880-luvulta lähtien keskiluokkaiset naimattomat naiset olivat alkaneet enenevässä määrin suunnata kodin ulkopuoliseen työhön. Samoin teollistumisen ja kaupungistumisen myötä myös alempien kansankerrosten naiset siirtyivät tehtaisiin tai palvelusammatteihin.⁴³ Naisten keskenään erilaiset elämänpiirit ja sitä kautta mahdollisuudet yhteiskunnassa heijastuivat myös työssäkäyntiin liittyviin asenteisiin. Porvarilliset naiset näkivät työn yhtäältä naisten itsenäisyyttä tukevana asiana silloin, kun se kosketti heidän omaa säätyään, toisaalta sen taas katsottiin olevan vaaraksi perhe-elämälle ja pelättiin johtavan moraalittomuuteen, kun kohderyhmänä olivat työläisnaiset.⁴⁴

Taustalla naistyökysymyksessä oli laajempi tarve määritellä naisten asemaa muuttuvassa yhteiskunnassa. Irma Sulkunen esittää, että 1900-luvun sukupuolijärjestelmä ja uusi demokraattisen kansalaisuuden ajatus pohjasivat lähtökohtaisesti epätasa-arvoiseen, kaksijakoisen kansalaisuuden ideaan. Yhteiskunta oli jakautunut nais- ja mieskansalaisuuteen, yksityiseen ja yleiseen, feminiiniseen ja maskuliiniseen. Naisten rooliksi miellettiin yhteiskunnallinen äitiys,

⁴¹ Soikkanen 1961, 296–299, 390–393.

⁴² Lähteenmäki 2000, 18, 37–38; Antikainen 2006, 12.

⁴³ Antikainen 2006, 14; Lähteenmäki 2000, 26–29.

⁴⁴ Vattula 1989, 13; Sulkunen 1987, 167.

johon sisältyi aiempiin vuosikymmeniin verraten tiukka rajanveto privaatin kodin ja julkisen yhteiskunnan välillä. Naisten valtakuntana toimi ennen kaikkea ydinperheen muodostama kodinpiiri, jonne erityisesti alempien kansanluokkien naisten katsottiin kuuluvan.⁴⁵ Työläisnaisten kodinulkopuolinen työ haastoi siis paitsi yläluokan julkisen tilan hallintavallan myös rakenteilla olleen uuden yhteiskuntajärjestelmän.

Naiset toimivat totuttuja rooleja vastaan myös uskonnollisella kentällä. Perinteisessä luterilaisuudessa tai herätysliikkeissä naiset jäivät usein passiivisen kuulijan rooliin. Vaikka jotkin herätykset olivatkin saaneet alkunsa naisten myötävaikutuksesta, muodostui liikkeistä nopeasti miesjohtoisia. Naisen tuli myös hengellisessä elämässään olla ensisijaisesti äiti – hiljainen ja nöyrä toisten palvelija.⁴⁶ Vastoin näitä odotuksia uskonnolliset naiset alkoivat 1800-luvun lopulla kokoontua yhteen, perustaa omia yhdistyksiään, ajaa naisasiaa ja sukupuolten välistä tasa-arvoa Raamattuun vedoten. Kuitenkin enemmistö papistosta seurasi näkemyksissään vuonna 1899 arkkipiispaksi valittua Gustaf Johanssonia, jonka mukaan pyrkimykset poistaa sukupuolten välisiä rajoituksia olivat Jumalan luomisjärjestyksen vastaisia. Yleinen kirkollinen kanta kääntyi siis kielteiseksi naisemansipaation suhteen.⁴⁷

Naiset alkoivat myös järjestäytyä vuosisadan vaihteessa. Erilaiset kansanliikkeet kutsuivat naisia toimintaansa, pääosin kenties niiden siveellismoraalisen luonteen tähden. Yhteiskunnallisen äitiyden ihanteeseen kuului kaikenlainen kasvatus- ja valistustyö, jota naiset toteuttivat myös yhteistyössä miesten kanssa esimerkiksi raittiusliikkeessä. Sulkunen tosin esittää, että raittiusliikekin muuttui naisvaltaisemmaksi 1900-luvun alussa pitkälti kaupungeissa tapahtuneen väestönkehityksen takia.⁴⁸

Niin raittiusliike kuin monet muutkin varhaiset naisliikkeet olivat vakaasti kristillispohjaisia ja koostuivat lähinnä ylä- ja keskiluokkaisista naisista. Kansallisen tai hengellisen herätyksen kokeneiden naisten keskuudessa järjestettiin paitsi valistus-, Raamattu- ja rukouspiirejä, myös tavoitteellisemmin yhteiskunnallisiin muutoksiin pyrkivää toimintaa. Ensimmäisenä naisasiayhdistyksenä Suomeen vuonna 1884 perustettu Suomen Naisyhdistys on tästä malliesimerkki. Se pohjasi yhteiskunnalliset pyrintönsä kuten naisten aseman parantamisen ja tasa-arvoisuuden kasvattamisen Uuteen testamenttiin. Hieman myöhemmin vuonna 1892 perustettu Naisasialiitto Unioni oli taas luonteeltaan vähemmän konservatiivinen.⁴⁹ Kristillispohjaisissa naisyhdistyksissä oikeutus omaan toimintaan löydettiin siis Raamatusta, jota tulkittiin ajan

⁴⁵ Sulkunen 1987, 162–167, 171–172.

⁴⁶ Antikainen 2006, 12–13.

⁴⁷ Antikainen 2006, 12.

⁴⁸ Sulkunen 1987, 158.

⁴⁹ Antikainen 2006, 7–9.

yleistä oloa vastaan – patriarkaalisen, hierarkkisen yhteiskunnan perustukset oli enemmistökannan mukaan nähtävissä ja perusteltavissa Raamatulla, mutta naiset löysivät sieltä emansipaatiota kannustavat argumentit.

Työväenliikkeessä kysymys sukupuolesta ei ollut alkujaan ratkaiseva eikä ajatus sukupuolittuneisuudesta istunut sosialismiin. Käytännön syistä eri työalojen sukupuolittumisen myötä erilliset naisosastot tulivat kiinteäksi osaksi kotimaista työväenliikettä. Ensimmäisten joukossa omat ammattiyhdistyksensä saivatkin ompelijat ja palvelijattaret, joiden järjestäytymistä on selitetty muun muassa heidän verrattain porvarillisesta elinympäristöstään käsin. Yläluokkaisten työnantajien elämän seuraaminen läheltä antoi kenties innoitusta myös oman aatteen ajamiseen.⁵⁰

Työläisnaisliike erottui kuitenkin viimeistään vuosisadan alun äänioikeustaistelussa porvarillisesta naisasialiikkeestä. Siinä, missä työläisnaiset puolsivat yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta säätyyn tai sukupuoleen katsomatta, asettui porvarillinen naisliike ajamaan lähinnä oman luokkansa etuja. Äänioikeuskysymyksessä aktivoituminen johti myös alkuun lähinnä naisten taloudellisten ja sosiaalisten olojen parantamiseen keskittyneen työläisnaisliikkeen kohti vankempaa poliittista aktiivisuutta. Vuonna 1899 perustettu Työläisnaisliitto tunnettiinkin vuodesta 1906 lähtien nimellä Sosialidemokraattinen Naisliitto.⁵¹

Vuosisadan taitteessa naisten elämään vaikutti pitkälti perhe- ja luokkataustan lisäksi myös se, syntyikö kaupunkiin vai maaseudulle. Agraariyhteiskunnassa tilan työt jaettiin sekä miehille että naisille, toista oli talon tyttärenä tai kaupunkilaisrouvana eläessä. Elämän reunaehdot määrittyivät eri tavoilla eri puolella Suomea eläneille naisille, samoin siis heidän intressinsä yhteiskunnalliseen muutokseen muodostuivat osin erilaisiksi. Ajatus yhtenäisestä naisliikkeestä muodostui siten käytännössä mahdottomaksi, sillä naiset eivät olleet tasa-arvoisessa asemassa yhteiskunnassa edes keskenään.⁵²

Yhteistä kansallisen tai hengellisen herätyksen pohjalta syntyneille kansanliikkeille, kuten työläis- nais- ja raittiusliikkeelle oli niiden kansansivistyksen ihanteeseen pohjaava valistustyö. Nationalismi levisi Euroopassa 1800-luvulla ja saavutti vuosisadan loppupuoliskolla myös Suomen fennomanian muodossa. Suomenkielisyyden ympärille keskittyneen liikehdinnän ympärille alkoi kasvaa myös muuta kansalaistoimintaa, ja monien kansanliikkeiden ytimessä oli jo jollain lailla virittyneenä ajatus yhtenäisen kansakunnan rakentamisesta.⁵³

⁵⁰ Lähteenmäki 2000, 25–26.

⁵¹ Lähteenmäki 2000, 28–29, 33–34, 46–48.

⁵² Lähteenmäki 2000, 18–19.

⁵³ Lähteenmäki 2000, 17.

Tämä näkyi myös työväenliikkeen valistustoiminnassa. Kotimainen työläisnaisliike hajaantui kahtaalle kuitenkin samasta syystä kuin varsinainen työväenliikekin. Sosialistien ja kristillisten valistuksen ihanteet törmäsivät ratkaisevalla tavalla uskontokysymykseen. Vuonna 1909 perustettu Kristillisen Työväen Naisliitto ajautui siten hakaukseen paitsi järjestäytyneiden uskonnollisten naisten myös sosialistisen työläisnaisliikkeen kanssa. Omien sanojensa mukaan kristillisen työväen naiset halusivat rakentaa työläisnaisliiton, jonka toiminnan perustana olisi ”Kristuskallio”.⁵⁴

Sosialidemokraattinen naisliitto ja Kristillisen Työväen Naisliitto eivät lopulta eronneet yhteiskunnallisissa pyrkimyksissään juurikaan toisistaan.⁵⁵ Tämä taas loitonsi kristillisiä työläisnaisia esimerkiksi NNKY:n toiminnasta, jossa keskityttiin lähinnä naisten hengellisyyteen aidon yhteiskunnallisen muutoksen sijasta. Työläisnaisten näkökulmasta monet aikansa kristillispohjaiset naisasialiikkeet olivat myös verrattain yläluokkaisia, eivätkä ne kutsuneet työläiskansaa mukaan toimintaansa vertaisina jäseninä, vaan lähinnä auttamis- ja valistustoiminnan kohteina.⁵⁶ Näin ollen Kristillisen Työväen Naisliitosta muodostui ainutlaatuiselta aatteelliselta pohjalta ponnistava työläisnaisliike, jossa kristillinen maailmankatsomus yhdistyi kattomasti sekä emansipaatiopyrkimykseen että työväenäatteeseen.⁵⁷

⁵⁴ MKTN 1959, 7–9.

⁵⁵ Koivisto 1980, 80; Lähteenmäki 2000, 58–62; MKTN 7.

⁵⁶ Antikainen 2006, 10, 61.

⁵⁷ Klemola 2017.

2. Uskova työläisnainen

2.1. Ihmistä uudistava usko elämän keskiössä

1800-luvun taitteessa eläneille ihmisille uskonto ei ollut arjesta erillinen osa-alue, vaan jokapäiväiseen elämään tiiviisti liittynyt maailmankatsomus. Uskonnollisuus oli tapa jäsentää maailmaa, ja monet asiat saivat merkityksensä uskosta käsin.⁵⁸ Tämä näkyi myös tutkimusaineistossani, jossa uskonnollisuus oli läsnä lähes jokaisessa tekstissä riippumatta käsiteltävästä aiheesta. Näistä syistä uskonnollisuuden eritteleminen omaksi tutkimuskohteekseen on paitsi hankalaa, myös keinotekoisia. Kuitenkin *Säteessä* omakohtainen suhde Jumalaan esitettiin ihmisen elämää ensisijaisesti määrittävänä tekijänä, ja siksi katson, että lehteen kirjoittaneiden uskonnollista ajattelua ja sen keskeisiä piirteitä on syytä käsitellä myös erillisenä muista teemoista.

Kun *Säde* ilmestyi ensimmäisen kerran näytenumerona vuoden 1909 lopulla, sen kirjoituksista vastasi omien sanojensa mukaan joukko oppimattomia naisia, jotka halusivat ”lausua varoituksia suruttomille, lohdutuksen sanoja murheellisille, anteeksiantamusta rikollisille, ja toivon sanoja epätoivoisille sieluille”.⁵⁹ *Säteen* toimituksella oli selvä näky siitä, miten lehti voisi koota kristillisiä työläisnaisia yhteen, ja samalla toimia myös evankelioinnin välineenä sellaisille työväestön naisille, jotka muuten olivat ajautuneet kauas kirkosta.⁶⁰ Ensimmäisessä varsinaisessa numerossa Suoma Lind kirjoitti:

Järjestäytyneet kristillisen työväen naiset ovat oivaltaneet suureksi elämäntehtävänsä. He eivät ole ryhtyneet työhön suurilla joukoilla, omiin voimiin luottaen, vaan heikkoina, Kristuksen rakkauden läpitunke-mina, turvaten Hänen voimalliseen apuunsa ja johtoonsa.⁶¹

Lind korosti tekstissään sitä, miten ihminen yksin on heikko, mutta Jumalan voimalla tätäkin työsarkaa oli mahdollisuus viedä eteenpäin.

Aiemmin näytenumerossa toimitus argumentoi, miten *Säde* voisi toimia ”pienenä kylvä-jänä”, jonka siemenet ”—kohoavat vihdoinkin siunattuna satona hyödyttäen aikaa ja ijaäisyyttä”.⁶² Toisaalla nimimerkki ”Siskonne Jeesuksessa Emilia R” kirjoitti siitä, miten Jumala oli antanut käskyn tehdä hedelmää, ja *Säde* sai tätä hedelmää aikaiseksi.⁶³ Lehden toimitus ja kirjoittajat katsoivat siten olevansa Jumalan asialla ja näin myös heidän työnsä tulisi siunatuksi. *Säteen*

⁵⁸ Markkola 1996, 44–46.

⁵⁹ *Säde* 0/1909 *Säde*.

⁶⁰ *Säde* 0/1909 *Säde*.

⁶¹ *Säde* 1/1910 Naiset innokkaaseen toimintaan! (Suoma Lind).

⁶² *Säde* 0/1909 *Säde*.

⁶³ *Säde* 2/1911 Herran armoa ja siunausta (Siskonne Jeesuksessa Emilia R).

olemassaolo, sen välittämä sanoma ja tarkoitus saivat näin ollen suurimman mahdollisimman valtuutuksen – suoraan Jumalalta. Tämä asetti jo alkuun omanlaisensa painoarvon kaikille teksteille – ne eivät olleetkaan enää vain oppimattomien työläisten raapustuksia, vaan rukoillen laadittuja kirjoituksia, välikappaleita Jumalan työssä.

Säteen ja sitä kautta evankelioivien tekstien ja kristillisen työväenlaulun levittäminen olikin yksi konkreettisista teoista, joita lukijoita kehoitettiin lähes joka numerossa tekemään. Erityisesti kristittyjen naisten tehtäväkuvaksi miellettiin ruohonjuuritason vaikuttaminen omassa lähipiirissä siten, että ”yleinen mielipide” kääntyisi kristillisen työväenlaulun puolelle. Kuitenkaan *Säde* ei kiinnostanut suuria yleisöitä, sillä toistuva teema lehdessä oli myös uusien tilaajien saamisen vaikeus sekä suoranainen pilkka, iva ja halveksunta, joita lehden asiamiehet saivat osakseen yrittäessään tarjota sitä ihmisille.⁶⁴

Vaikeuksien ja kärsimyksen katsottiin kuitenkin kuuluvan kristityn elämään, ja lukijoilta jopa edellytettiin eräänlaista marttyyriin asemaan suostumista. Fanny Kaarne tiivistä tämän kirjoituksessaan:

Niin, mitäpä meillä krist. työväen naisilla olisi sitten kadotettavaa. Asemamme on alhaalla, korkealta emme parhaajien häväistyksen tähden putoa. Maailma riisti jo silloin kunnian meiltä kun aloimme tunnustaa Kristusta. Totisesti ei meillä ole täällä muuta menetettävää kuin yhteiskunnallisen vääryyden kahleet ja tulevaisuudessa sekä omamme että lastemme taivasosan.⁶⁵

Kaarneen mukaan oli siis surkuteltavampaa, jos kristitty ihmispelon takia luopui vakaumuksesta ja ajamistaan asioista. Hetkittäistä maailman pilkkaa oli odotettavissa jatkossakin, mutta se tuli kestää – se ikään kuin sisältyi kristityn ristiin, jonka jokainen Kristusta tunnustava otti kantaakseen.⁶⁶ Viittaus lapsiin ja heidänkin ”taivasosansa” menettämiseen korosti naisten kasvatuksellista vastuuta ja roolia maailmankatsomuksen välittämisessä myös jälkipolville.

Myös nimimerkki ”Heikko siskonne I. L.” painotti omassa kirjoituksessaan sitä, miten kristityn osana oli olla ylenkatseiden kohteena:

Työmme on suurta ja jaloa, vaan vastukset ovat myöskin suuret. Pilkka ja iva on maailman suoma palkka. Kun pyydämme toteuttaa Jumalan tahtoa maan päällä ei tarvitse silloin hävetä. Heikkoo ja puutteellista se kyllä on, mutta Hän on itse luvannut olla heikoissa väkevä.⁶⁷

⁶⁴ Esim. *Säde* 2/1911 Herran armoa ja siunausta (Siskonne Jeesusessa Emilia R.); *Säde* 3/1911 Kirje Säteelle (Mirjam); *Säde* 2/1911 Pikakuvia tilauksien keräysmatkoilta (Asiamies).

⁶⁵ *Säde* 3/1911 Mitä voimme kadottaa? (Fanny Kaarne).

⁶⁶ Samasta temasta kirjoitti myös toimitus vuoden 1911 ensimmäisessä numerossa. Ks. *Säde* 1/1911 Kärsimysten kautta voittoon (toimitus).

⁶⁷ *Säde* 3/1911 Tervehdys Säteelle (heikko siskonne I. L.).

Koska kristillinen työväenaate ei saanut merkittävää kannatusta työläisten joukossa, olivat tällaiset tekstit paitsi rohkaisemassa lehden lukijoita, myös luomassa merkitystä tehdylle työlle, vaikkei se näkyvää hedelmää kantanutkaan. Vaikeudet voitiin näet kääntäen tulkita myös osoitukseksi siitä, että kristityt työläiset olivat oikealla asialla; maailma ihmisineen vastusti kaikkea jumalallista, mutta sitä suuremmalla syyllä työtä oli jatkettava – kyseessä kun ei ollut ainoastaan kristillisen työväenliikkeen agitointi, vaan Jumalan tahdon toteutuminen.

Sama kirjoittaja nosti tekstissään esiin myös *Säteen* ”tunnuslauseeksi” valikoituneen jakeen, ja halusi näin korostaa nimenomaan naisten osallisuutta:

”Mestari on tullut ja kutsuu sinua. Koska Martta sen kuuli, nousi hän kohta ja tuli Hänen tykönsä.” — Nämä sanat ovat kirjoitetut tunnuslauseeksi *Säteen* ensi sivulle. Olet siis ne monasti lukenut, vaan oletko tullut syvemmin miettineeksi niiden tarkoitusta? Lue siis uudelleen ja sovita sanat omaan itseesi.

Säde on lähetetty viemään Jumalan kutsua jokaiselle hänen tyttärelleen, joka vielä kulkee maailman mukana, eikä voi uskoa, että mestari tulee juuri hänen tykönsä, kuten Betanian Martan luokse. Säteellämme on siis suuri, kallis tehtävä.⁶⁸

Kiinnostavaa on, miten Johanneksen evankeliumin luvun 11 jakeista 28–29 on *Säteessä* muodostunut oma, Marttaa koskettava tulkinta. Silloisessa raamatunkäännöksessä kyseenomainen kohta (Joh. 11:27–28) kuuluu ”28. Ja kuin hän [Martta] näitä sanonut oli, meni hän pois ja kutsui sisarensa Marian salaa, sanoen: Mestari on tullut ja kutsuu sinua. 29. Kuin hän sen kuuli, nousi hän kohta ja tuli hänen tykönsä.” Kertomuksessa kuolleen Lasaruksen sisarukset Martta ja Maria pyytävät Jeesusta auttamaan veljeään. Tarinassa Martta tapaa Jeesuksen ensin, ja rientää kertomaan sisarelleen Mestarin kutsuvan tätä. *Säteessä* nuo Martan suusta tulleet sanat onkin sovitettu ikään kuin yleiseksi kutsuksi, johon Martta itse vastaa rientäen Jeesuksen luo. Tulkitsen tämän niin, että perinteisesti ahkerana ja työtä tekevänä kuvattu Betanian Martta vastaamassa kiiruhtaen Jeesuksen kutsuun on *Säteen* kirjoittajien ihanne kristillisestä työläisnaisestä.

Samoin kuin Martta luotti Jeesuksen apuun, myös *Säteen* kirjoituksissa korostettiin Jumalaan turvautumista ennemmin kuin omassa voimassa yrittämistä. Oman pienuuden ja heikkouden korostus suhteessa Jumalan voimaan ja suuruuteen oli läpitunkevaa ja leimallista kaikille uskonnollisille teksteille, joita tarkasteluaikana ilmestyi. Mielestäni tämä selittyy *Säteen* kirjoittajien herätyskristillisestä ihmiskuvasta käsin. Useissa herätysteksteissä ja omakohtaisissa todistuspuheenvuoroissa⁶⁹ toistui narratiivi siitä, miten uskoon tulo uudisti ihmistä ym-

⁶⁸ Säde 3/1911 Tervehdys Säteelle (heikko siskonne I. L.).

⁶⁹ Herätystekstillä tarkoitan lehdessä ilmestyneitä lukijoita puhuttelevia, uskoa käsitteleviä kirjoituksia, joissa kehoitetaan joko suoraan uskomaan Jeesukseen (tekemään niin sanottu uskonratkaisu) tai pohtimaan omaa usko-

märtämään elämän tarkoituksensa uudella tavalla, miten usko toi rauhan tai miten ainoastaan Jumalaan uskoen ihminen saattoi elää kunnollista, oikeaa elämää.

Lehdessä esiintyneissä uskonnollisissa teksteissä vaikutti siis olevan sisään kirjoitettuna ajatus, jonka mukaan luonnollinen ihminen kapinoi Jumalaa vastaan, ja ainoastaan Pyhä Henki saattoi muuttaa ihmistä siten, että tämä pystyi toimimaan Jumalan tahdon mukaisesti. Näin ollen *Säteessä* piirtyi esiin näkemys, että ilman uudesti synnyttävää uskoa ei myöskään yhteiskunta voisi toimia ihanteellisesti. Nimimerkki ”M. Wegelius” kiteytti tämän pääkirjoituksen paikkaa pitäneessä tekstissään:

Ei ole Kristus meille vaan lunastukseksi, hän on myöskin voimaksi. Jollei meillä ole toinen näistä, niin ei ole toistakaan. Ei voi Jeesus asua sydämessämme, ilman että sydämemme muuttuu.⁷⁰

Lehdessä esiintynyt kristinusko oli siis piirteiltään hyvin pietististä, henkilökohtaista uskoa korostavaa herätyskristillisyyttä. Vastakkainasettelu ”suruttoman” maailman ja ”heränneen” uskovaisen elämän kanssa oli toistuva teema useassa kirjoituksessa.⁷¹ Kirjoittajien uskonnollisessa ajattelussa oli nähtävissä myös yhtymäkohtia niin sanottuun Hannulan herätykseen, joka vaikutti erityisesti Länsi-Suomen alueella 1900-luvun alussa. Yhtymäkohdat liikkeen ajatteluun selittynevät vankimmin vakituiseen toimituskuntaan kuuluneiden turkulais-piikkiöläisten Antti ja Fanny Kaarneen hengellisellä heräämisellä, jossa voimakkaana myötävaikuttajana toimi liikkeen saarnamies, pastori Frans Hannula.⁷²

Hannulan herätystä tutkineen Timo Junkkaalan mukaan Hannulan saarnoissa oli vaikutteita evankelisuudesta ja angloamerikkalaisesta herätyskristillisyydestä, jossa korostuivat muun muassa niin sanottu uskonratkaisun tekeminen, herätyskokousten pitäminen ja voimakas, kuulijoiden elämäntilanteeseen suhteutettu julistus.⁷³ Nämä elementit olivat vahvasti läsnä myös *Säteen* uskonnollisessa julistuksessa ja erityisesti Antti Kaarneen laatimissa kirjoituksissa, kuitenkin liikettä tai pastori Hannulaa koskaan nimeltä mainitsematta. Tulkitsen tämän liittyneen mahdollisesti Kristillisen Työväenliikkeen haluttomuuteen tunnustautua minkään yksittäisen kirkkokunnan tai liikkeen edustajaksi. *Säteen* teksteissä herätys ja usko Jumalaan oli olennaista, ei se, kuka siitä saarnasi.

aan. Omakohtaiset todistuspuheenvuorot ovat lehdessä esiintyneitä, lukijoiden tai toimituskuntaan kuuluneiden kirjoittajien laatimia tekstejä, joissa he sananmukaisesti todistavat omasta uskostaan muille lukijoille.

⁷⁰ Säde 11/1911 Kristillisyyden elämään (M. Wegelius).

⁷¹ Esim. Säde 1/1910 Älä paaduta sydäntäsi!; Säde 4/1910 Pitkäperjantai- ja Pääsiäismuistoja (Mathilda); Säde 10–11/1910 ”Menkää ahtaasta portista sisälle” (pastori Oswald Stenroth).

⁷² Palmu 1974, 8.; Palmu 2006.

⁷³ Junkkaala 1986, 174–179.

2.2. Suhtautuminen evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja muihin uskonnollisiin yhteisöihin

Suomen Kristillinen Työväen Liitto, jonka alaisuuteen myös Suomen Kristillisen Työväen Naisliitto ja sitä myöten *Säde*-lehti kuuluivat, oli alun alkaen luonteeltaan yhteiskristillinen työläisten asiaa ajava järjestö.⁷⁴ Tämä yhteiskristillinen, tosin voimakkaan pietistinen, suuntaus näkyi myös lehdessä. Uskonnollisissa ja herätysshenkisissä teksteissä ei kehoitettu lukijoita hakeutumaan minkään tietyn kirkkokunnan piiriin, vaan turvautumaan ensisijaisesti yksin Jeesukseen ja tämän sovitustyöhön.⁷⁵

Säteessä ilmestyi tarkastelujaksolla sekä pappien kirjoituksia että kirkkoa kritisoivia tekstejä. Tämä kertoi omalta osaltaan kristillisen työväenliikkeen kahtalaisesta suhtautumisesta valtionkirkkoon ja toisaalta myös kirkon ristiriitaisesta suhtautumisesta työväenliikkeeseen. Osa papistosta katsoi, että kristillinen työväenliike toi hyvää vastapainoa sosialismille, joka marxilaiseen aatepohjaan perustuvien työväenyhdistysten kautta levisi vilkkaasti työläisten keskuudessa. Moni pappi otti myös itse aktiivisesti osaa kristilliseen työväentoimintaan. Kuitenkin etenkin Kristillisen Työväen Liiton alkuvuosien jälkeen, ja kirkkokritiikin kasvaessa kristillisissä työväenyhdistyksissä, moni pappi myös erkaantui toiminnasta.⁷⁶

Vuosina 1909–1911 *Säteessä* ilmestyi yhteensä seitsemän pappien omalla nimellään kirjoittamaa tekstiä. Aktiivisin kirjoittaja oli silloinen Siuntion kirkkoherra R. Bonsdorff⁷⁷, joka kirjoitti kolme tekstiä; toisena Heinolan kirkkoherra Oswald Stenroth⁷⁸, joka kirjoitti kaksi tekstiä, ja näiden lisäksi pastorit Juho Uoti sekä E. Kilpeläinen, joista molemmat kirjoittivat yhden tekstin. Sekä Stenrothin että Kilpeläisen tekstit oli luettavissa lähinnä hartausteksteiksi tai saarnoiksi, joiden tarkoituksena oli herättää lukija pohtimaan uskon asioita ja omaa henkilökohtaista jumalasuhdettaan.⁷⁹ Kirkkoherra Bonsdorff sen sijaan otti suuremmin kantaa myös yhteiskunnallisiin asioihin ja ilmiöihin, kuten palvelijoiden asemaan ensimmäisessä kirjoituksessaan⁸⁰ tai luonnontieteiden, järjen ja Raamatun väliseen ristiriitaan, joka herätti keskustelua aikansa yhteiskunnassa.⁸¹

⁷⁴ Larkio 1967, 185, 191–192.

⁷⁵ Esim. *Säde* 5–6/1910 Onnellinen riippumattomuus (professorin rouva Irene R.); *Säde* 3/1911 Jeesus tulee (Antti Kaarne); *Säde* 1/1910 Saammekohan tulla taivaaseen? (N. B.).

⁷⁶ Larkio 1967, 192–199.

⁷⁷ Helsingin yliopiston Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899.

⁷⁸ Helsingin yliopiston Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899.

⁷⁹ *Säde* 10–11/1910 Menkää ahtaasta portista sisälle (pastori Oswald Stenroth); *Säde* 12/1910 Jaksatko iloita? (pastori E. Kilpeläinen); *Säde* 12/1911 ”Kunnia olkoon Jumalalle, korkeudessa, maassa rauha ja ihmisille hyvä tahto” (Osw. Stenroth).

⁸⁰ *Säde* 0/1909 ”En minä tullut palveltavaksi vaan palvelemaan” (R. Bonsdorff).

⁸¹ *Säde* 4/1910 Järki (R. Bonsdorff); *Säde* 7–8/1910 Järki ja Raamattu (R. B.).

Papiston tuottamien tekstien osuus lehdessä julkaistuista teksteistä oli marginaalinen. Suurimman osan *Säteen* hengellisestä sisällöstä tuottivat lehteen kirjoittaneet maallikkotoimittajat ja lehden lukijat itse. Tämä kuvaa mielestäni osuvasti paitsi vallinneita oloja – kovin moni pappi ei todennäköisesti ottanut osaa varsinkaan naisyhdistyksen toimintaan – myös *Säteen* niin kuin laajemminkin kristillisen työväenliikkeen aatemaailmaa: kirkolliset tittelit eivät olleet suuressa arvossa. Olennaisempaa kirjoittajille oli ihmisen niin sanottu sydämen usko, jota useassa tekstissä myös kansankirkon sisään kaivattiin lisää. Antti Kaarne kirjoitti 1911 ensimmäisessä numerossa, miten ”yleinen hengellinen uneliaisuus lepää kristikansan yli”. Kaarneen mukaan monet papit yrittivät saada herätystä aikaiseksi mutta unohtivat, että lopulta asiat olivat Jumalan kädessä. Jokaisen tulisi aloittaa herätys itsestään.⁸²

Vuoden 1911 toiseen numeroon oli painettu myös teksti, joka ilmeisemmin oli tosiker-tomus *Säteen* kannattajakunnan kesken pidetyistä seuroista. Tarinassa pastori ja kolme naista keskustelivat siitä, miksi kristittyjä vihataan. Keskustelun edetessä he totesivat, ettei suinkaan kaikkia vihata, vaan erityisesti kristillisen työväen kannattajia, sillä he haluaisivat kristinuskon kaikilla elämän osa-alueilla vaikuttavaksi asiaksi. Kertomuksessa korostui jälleen marttyyriuteen kannustava ihanne siitä, miten uskon tähden täytyykin kärsiä hieman vaivaa. Lop-pupuolella tarinaa naiset esittivät myös kritiikkiä papistoa ja kirkkoa kohtaan, sillä katsoivat näiden tavoittelevan liikaa suosiota kumartelemalla vääriä herroja. Tarinassa pasturin suulla todettiin lopulta nasevasti:

Linda tahtoo siis sanoa: Ennen aikaan olivat kultaiset piispat ja niillä puuristit, vaan nyt ovat puiset piispat ja niillä kultaiset ristit.⁸³

Säteen kirjoittajien kritiikki ei siis kohdistunut kirkkoon instituutiona, vaan ennemmin siihen, miten ja miltä pohjalta kristinuskoa kansalle saarnattiin. Ei ollut kauaakaan siitä, kun papisto luettiin omaksi säädykseen ja iso osa työläisistä oli vailla äänioikeutta ja valtaa yhteiskunnassa. Eduskuntauudistuksen myötä yhteiskunta oli muuttunut monta astetta tasa-arvoisemmaksi, mutta käytännön elämässä asenteet ja ennakkoluulot sekä luokkaerot näkyivät vielä myös kirkon sisällä.

Nimimerkki ”Palveliatar” kirjoitti tutkimuskauden lehdissä esiintyneistä teksteistä kenties kovasanaisimman kritiikin papistoa kohtaan:

Palvelijoille ja kansan alhaisille on helppo puhua velvollisuuksista ja vetää päivänvaloon heidän varjo puoliaan, ja samalla kaunistella yläluokan laiminlyöntejä, mutta se yhä vain vieroittaa pois kristinuskosta

⁸² Säde 1/1911 Herran nimeen Herran, kanssa (Antti Kaarne).

⁸³ Säde 2/1911 Seuroissa. Keskustelu *Säteen* ystävien seuroissa.

niitä työväenluokkaan kuuluvia, jotka vielä sanankuulolla käyvät. Ken hiukankin lukee Jeesuksen omia puheita, on heti huomaava että niissä yleensä huokuu kokonaan toinen henki kuin monissa nykyajan saarnoissa. - - Hän tahtoi nostaa köyhän, eikä häntä painaa alas. - - Hän ei ollut mikään ylhäisten suosion tavoittelija, vaan köyhien, ylenkatsottujen, sairaiden ja kärsivien paras ystävä, joka toimi ilman itsekkyyttä ja ”ylenemisen” toivoa, antautuen kokonaan köyhälle kansalle.⁸⁴

Kirjoittaja halusi nostaa esiin epäkohdan, joka kirkossa hänen mukaansa vallitsi. Työläiset eivät kokeneet kirkkoa omakseen, sillä julistus oli kovaa ja ohitti työläisten kokemat epäoikeudenmukaisuudet. Kirjoituksessa voi nähdä kaikuja työväenluokan katkeruudesta pappissäätyä kohtaan. Epäsuora vihjaus siitä, että osa saarnaajista olisi pyrkyreitä, jotka olivat kiinnostuneempia säilyttämään oman asemansa kuin puolustamaan sorrettuja, oli osoitettu juuri tällaisille yläluokan papeille.

Kirjoittaja päättikin tekstinsä toteamalla: ”Jos hänen [Jeesuksen] saarnatapaa alettaisiin pelkäämättä käyttämään, saisimme nähdä monia sellaisia kurotettuja käsiä, ojennettuna Jeesusta kohti, jotka nyt ovat ojennetut sosialidemokratiaa kohden”. Kirjoittajan mukaan oli siis kirkon omaa syytä, että työläiset olivat kääntyneet sitä vastaan. Hänen mukaansa Jeesus oli aina köyhän ja sorretun puolella ja käytti kovia sanojaan rikkaita ojentaakseen, ei köyhää moittiakseen.⁸⁵

Paavo Kortekankaan tutkimuksessa Hämeen maaseudun kirkollisesta murroksesta 1900-luvun alkuvuosina selviää, että papisto suhtautui sosialismin puhkeamiseen kahtalaisesti. Niin sanottu konservatiivinen siipi arkkipiispa Johansson etunenässä pitivät sosialismia kaiken pahan alkuna ja juurena ja suhtautuivat sosialistisia aatteita kannattavaan työväenluokkaan paheksuen ja tuomitsevasti. Työläiset nähtiin kapinaan nousseina anarkisteina. Toisaalta oli myös joukko papistoa, joka halusi edellä mainitun kirjoittajan tavoin ymmärtää niitä syitä, jotka johtivat työläiskansan hakemaan pelastusta ennemmin sosialismista kuin kirkosta, ja toimia myös yhteiskunnallisten ja kirkollisten olojen muuttamiseksi niin, että työväestö voisi kokea kirjon jälleen kutsuvaksi.⁸⁶

Kristillisen työväenliikkeen yhteiskristillisestä luonteesta huolimatta lehdessä viitattiin muihin kristillisiin liikkeisiin vain ohuesti. Seikkaperäisimmin muista uskonyhteisöistä kirjoitti Antti Kaarne vuonna 1911 tekstissään ”Seulassa”, jossa hän käsitteli erilaisia haitallisia katsomiaan aatteita ja ilmiöitä ja miten näihin tulisi *Säteen* lukijakunnan suhtautua. Ryöpytyksen kohteeksi joutuivat niin vapaa-ajattelijat kuin ”uudelleenkastajatkin”, joista molemmat Kaarne luokitteli ”valtiokirkon vihollisiksi”. Lisäksi väärää oppia edustivat myös tahot, jotka väittivät kaikkien pelastuvan tai jotka kannattivat kiirastulioppia. Kolmantena Kaarne varoitti

⁸⁴ Säte 5–6/1910 Pieni huomautus saarnaajille.

⁸⁵ Säte 5–6/1910 Pieni huomautus saarnaajille.

⁸⁶ Kortekangas 1967, 175–179.

”amerikkalaisesta uskonlahkosta”, joka paransi sairaita voidelluilla liinoilla ja ”herättää kuolleita jälleen eloon”. Hänen mukaansa tällainen samaistui teosofien ja spiritistien toimiin henkimaailman kanssa.⁸⁷ Tekstissä oli nähtävissä pyrkimys ohjata naisliittoa sekä lehden lukijoita vahvemmin kohti kansankirkollista, luterilaista painotusta ja torjua ulkomaisia hurmahenkisiä vivahteita muista liikkeistä.

Kannanotto oli poikkeuksellisen voimakas, sillä lehdessä ei muutoin liiammin korostettu luterilaisuutta tai kotimaisia herätysliikkeitä, saati otettu kantaa puoleen tai toiseen minkään kristillisen suuntauksen paremmuudesta. Aiemmin yhdessä Antti Kaarneen kirjoittamassa tekstissä viitattiin Pelastusarmeijaan negatiivisessa sävyssä. Kaarneelle kirjoittanut ”Veli Tuomi” Laviasta kertoi, että ”eräs uskonnollinen liike” oli parjannut herätyskokouksia ”pelastusarmeijalaisten touhuksi”. Kuitenkin kirjeen kirjoittaja oli itse kokenut saaneensa paljon siunausta tuosta herätysliikkeestä, ja kuvasi, että he ovat ”yhteen henkeen juotetut”.⁸⁸

Jopa Kaarneen oma ajattelu vaikutti osin ristiriitaiselta, ja olisi helppo tulkita nämä kirjoitukset hänen henkilökohtaisiksi kannanotoikseen ennemmin kuin liikkeen tai naisliiton yleisiksi linjauksiksi. *Säte*en vakituiseen toimituskuntaan kuuluneena aktiivikirjoittajana sekä Suomen Kristillisen Työväen Liiton kansanedustajana hänen näkemyksensä saivat oletettavasti kuitenkin enemmän painoarvoa, kuin esimerkiksi nimettömänä esiintyneen kirjoittajan tekstit olisivat saaneet. Tarkastelujaksolla aiheeseen ei kuitenkaan enää toistamiseen palattu, joten laajempien tulkintojen tekeminen näiden yksittäisten tekstien perusteella ei ole tarpeen tai mahdollista tämän tutkimuksen puitteissa.

⁸⁷ Säde 6–7/1911 Seulassa (A. K.).

⁸⁸ Säde 6–7/1911 Kuolleet luut alkavat virota (A. Kaarne).

3. Nainen eri elämänvaiheissa

3.1. Viaton lapsuus lähellä Jumalaa

Säteessä kirjoitettiin säännöllisesti lasten asemasta ja oikeuksista niitä puoltavia ja lukijoita herätteleviä tekstejä. Lapsilla nähtiin olevan luovuttaman ihmisarvo, joka pohjautui Raamattuun ja Jeesuksen sanoihin.⁸⁹ Lasten asema yhteiskunnassa ei kuitenkaan ollut ongelmaton, ja erityisesti orvot ja niin kutsutut huutolaislapset joutuivat kärsimään koviakin kohtaloita. Aina perhekään ei suojannut lasta, ja etenkin isien liika alkoholinkäyttö nostettiin lehdessä toistuvasti ongelmaksi, josta myös lapset kärsivät.⁹⁰

Kristityn elämään tällaisten ongelmien sivuuttaminen ja välinpitämätön asennoituminen ei kuitenkaan sopinut. Lehden linja lapsiin suhtautumisessa kävikin osuvasti ilmi F. Nauman kirjoituksen pohjalta suomennetussa tekstissä ”Lapsi”:

Jeesus on nähnyt tuota monenkaltaista lapsikurjuutta. Hän rakasti lapsia, hän lupasi niille taivaanvaltakunnan ja siunasi niitä, hän asetti lapsen opetuslasten piiriin ja sanoi: ”Tulkaa semmoisiksi kuin tämä lapsi!” Jeesus tuntee lasten tuskat senkintähden, että hänen oma lapsuutensa varmaankaan ei ollut helppo. Hankkiaksensa lapsille huomiota hän sanoo: ”Kuka ikinä ottaa lapsen vastaan minun nimessäni, hän ottaa vastaan minut.”

Ilmeen hieno piirre Jeesuksen rakkaudessa on se, että hän asettaa lapset vertaisikseen. Niinkuin hän sanoo nälkäisistä, janoavista, alastomista, vangeista: ”Sen minkä teitte yhdelle näistä vähemmistä minun veljistäni, sen te teitte minulle”, niin hän kehittää tämän ajatuksen: Jos sallitte lasten turmeltua, jos teillä ei ole sydäntä lapsia kohtaan, ei teillä ole sitä Minuakaan kohtaan, niin on teidän kristillisyytenne tuulta ja kuohua, vaan ei tekoa ja totuutta.⁹¹

Kirjoituksessa lasten arvoa perusteltiin aluksi siis Luukkaan evankeliumin mukaelmaa käyttäen: ”Kuka ikinä ottaa lapsen vastaan minun nimessäni, ottaa vastaan minut.”⁹² Näin ollen ihmisten suhtautuminen lapsiin rinnastettiin ihmisten suhteeseen Jumalaan. Sama ilmaistiin myöhemmin uudelleen hieman eri sanoin, tällä kertaa lainaten Matteuksen evankeliumissa (Matt. 25:40) esiintyvää ajatusta: ”Sen minkä teitte yhdelle näistä vähemmistä minun veljistäni, sen te teitte minulle”. Lapsen rinnastaminen Jumalaan oli vahva yhteiskunnallinen kannanotto aikana, jolloin koditon lapsi saatettiin kaupata huutolaismarkkinoilla sille, joka halvimalla korvauksella suostui huolehtimaan hänestä.⁹³ Sen lisäksi, että lapsien arvostaminen ja heistä huolehtiminen katsottiin lehdessä siis kristittyjen velvollisuudeksi, katsottiin sen

⁸⁹ Säde 2–3/1910 Maailma eri kulmilla. Hänen koristuksensa; Säde 5–6/1910 Lapsi (F. Nauman); Säde 10–11/1910 Koditon.

⁹⁰ Esim. Säde 5–6/1910 Sortunut onnella (Äiti); Säde 4–5/1911 Vähän siveellisyysasiasta (Antti Kaarne); Säde 4–5/1911 Jumala kuulee rukouksen (Anna K—s); Säde 12/1911 Orvon osa (Korpio-Paavo).

⁹¹ Säde 5–6/1910 Lapsi (F. Nauman).

⁹² Säde 5–6/1910 Lapsi (F. Nauman).

⁹³ Immonen 2000, 34–37.

kuuluvan olennaisesti myös itse uskon todeksi elämiseen – jos torjui lapset tai sivuutti lasten hädän, torjui samalla myös itsensä Jumalan.

Lapsia kuvattiin myös ikään kuin uskon esikuvina. Vaikuttava esimerkki lapsen uskon voimasta esiintyi 8-vuotiaasta Einestä kertovassa tarinassa ”Jumala kuulee rukouksen”. Eine oli kasvanut äitinsä ja juoppoisänsä kodissa ”kuten hento kukka ohdakkeiden keskellä”. Hänen kerrottiin olevan ”helläsydäminen ja siivo lapsi”, ja ”pyhäkoulussa kylvetyt siemenet olivat hänen pienessä sydämessään löytäneet soveliaan maaperän, jossa ne itivät ja vähitellen varttuivat”.⁹⁴

Eine kuitenkin kärsi valtavasti isänsä juomisesta ja vanhempiansa riitelystä. Eräänä päivänä pyhäkoulussa hänelle kerrottiin rukouksen voimasta, ja kotiin tultuaan hän alkoi keventyneellä sydämellä rukoilla Jumalaa, jotta isä raitistuisi, vanhempien välit paranisivat ja nämä ”pitäisivät vähän minustakin, olen niin onnetoin kun ei kukaan muu kuin sinä [Jeesus] minua rakasta”. Eine oli jo etukäteen huojentunut, sillä hän luotti Jumalan vastaavan rukoukseensa – olihan Jumala itse niin luvannut, kuten pyhäkoulussa opetettiin.⁹⁵

Ensin Eine rukoili yksin, mutta pian äiti kuuli lapsen rukouksen ja alkoi katua omaa käytöstään. Sitten he rukoilivat myös yhdessä isän raitistumisen puolesta. Myöhemmin isäkin kuuli pikku-Einen rukoilevan puolestaan ja katumus valtasi hänet. Isä päätyi papin puheille ja vakuuttui, että Jumala armahtaisi myös häntä. Tämän jälkeen isä alkoi työskennellä kovemmin korvatakseen vaimolleen ja lapselleen näille aiheuttamansa vahingon ja palasi tarinan lopussa erään työpäivän jälkeen kotiin lahjojen kanssa. Einen ja äidin toiveet toteutuivat, mutta kaikkein onnellisimmaksi kuvattiin kuitenkin pikku Eine, joka ”laskeutui polvilleen ja kiitti Jumalaa, joka oli kuullut hänen rukouksensa ja lähettänyt avun paljon pikemmin ja täydellisemmin, kun hän oli uskaltanut toivoakaan.”⁹⁶

Einen tarinassa lapsen usko oli vilpittömä ja kokosydämistä, ja lapsen rukous sai aikaiseksi konkreettisia, jopa ihmeen kaltaisia muutoksia perheessä. Eräänlainen ihmekertomus liittyi myös Hanna Kälviäisen omakohtaiseen tarinaan ”Eksyksistä kotiin”, jossa hän kirjoitti, miten oli kahdeksan vuotta sitten pelastunut vaarasta ollessaan kiertävän sairaanhoitajan matkassa Pohjanmaalla. Matkalaiset olivat hiihtäneet järven jäällä, mutta pimeän tultua eksyneet pahan kerran. Hiihtoreitin läheisyydessä virtasi koski, joka ei talvellakaan jäänyt, ja sen takia siellä täällä oli sulia vaaran paikkoja. Pimeässä väsyneet matkaajat huomasivat kuitenkin pian valon, jota kohti alkoivat hiihtää, ja päätyivät lopulta koululle, jossa muutama vaimo ja

⁹⁴ Säde 4–5/1911 Jumala kuulee rukouksen (Anna K—s).

⁹⁵ Säde 4–5/1911 Jumala kuulee rukouksen (Anna K—s).

⁹⁶ Säde 4–5/1911 Jumala kuulee rukouksen (Anna K—s).

siellä asuvat lapset vielä odottivat lääkettä sairaille. Seuraavana aamuna kirjoittajan miettiessä yön tapahtumia, hän vakuuttui Jumalan varjeluksesta:

- - tavattoman viipymisemme tähden lapset alkoivat aavistaa pahaa. Siksi he menivät luokkaan ja paniivat tulen luokkalamppuun, että sen valo voisi johtaa meitä kotia ja todellakin lasten yllämainittu menetely oli se välikappale, jolla Jumala pelasti meidät edellä kerrotuista, uhkaavista vaaroista.⁹⁷

Lapset olivat aikuisia neuvokkaampia ja toimivat kirjoittajan tulkinnan mukaan ”välikappaleena, jolla Jumala pelasti meidät”. Sekä Einen tarina, että Kälviäisen kertomus ihmepestuksesta tukivat lehdessä jo esiteltyä tulkintaa, jonka mukaan lapset olivat erityisen lähellä Jumalaa ja heidän arvonsa oli suuri juuri siksi. Lehdessä viitattiin lapsiin kuvaamalla heitä myös ”Jumalan lahjaksi”⁹⁸, ”Herran taimiksi”⁹⁹, ja ”pieniksi olennoiksi, joiden hymyily saat-
taa kaikki hyvät ihmiset ajattelemaan enkeleitä”¹⁰⁰.

Lapset esiintyivät lehden kirjoituksissa esikuvallisina myös sairauden ja kuoleman käsitteilyn yhteydessä. Esimerkiksi Fanny Kaarneen laatimassa muistokirjoituksessa omasta pojastaan hän kuvailee tätä ”kotisaarnaajaksi”, jolla oli ”erityinen Jumalan sanan tuntemus”. Vaikka lapsi oli miltei koko elämänsä sairas, hän halusi aina ilahduttaa muita ”onnellisemmassa asemassa olevia.” Kärsimystensä keskellä lapsi myös lohdutti omaa äitiään puhuen Jeesuksen pikaisesta saapumisesta.¹⁰¹

Säteessä kuvattu lasten usko oli vilpitöntä ja lujaa jopa lähestyvän kuoleman edessä, mikä kävi ilmi 9-vuotiaasta Juhosta kertovassa tarinassa ”Kevätkuiskehia”. Juho oli sairastunut keuhkotautiin, ja äiti oli lukenut Juholle lohdutukseksi Daavidin psalmeja. Ne olivat saaneet Juhon ikävöimään taivaaseen. Juho ajatteli mielessään:

Kunpa minäkin saisin kerran enkelinä kulkea valkopilvien tavoin taivaan kirkkailla mailla ja kädessä kultainen kannel, joka soisi korkeimmissa kuorissa yhtä kauniisti kuin Kooran lasten laulu. Mutta pahana ja mustana ei voi päästä Jumalan luo. Olenhan minäkin ollut paha. ”Jumala luo minuun puhdas sydän.”¹⁰²

Juho kuoli lopulta onnellisen näköisenä, kädet ristittynä rukoukseen.¹⁰³

Juhon tarinasta teki poikkeuksellisen maininta lapsen pahuudesta. Muut kirjoitukset *Säteessä* maalasivat lapsista kuvaa enemmän viattomina, esikuvallisina olentoina, joita oli varjeltava maailmassa olevalta pahuudelta. Tässä kohden onkin luontevin tulkita puhe pahuudesta puheeksi synnistä, jonka luterilaisittain ajateltiin leimaavaan ihmisen koko perusolemusta.

⁹⁷ Säde 4–5/1911 Eksyksistä kotiin (Hanna Kälviäinen).

⁹⁸ Säde 2–3/1910 Maailma eri kulmilla. Hänen koristuksensa.

⁹⁹ Säde 12/1911 Ompeluseurassa (L. H.)

¹⁰⁰ Säde 12/1911 Mikä on lapsi.

¹⁰¹ Säde 5–6/1910 Laurin muisto (Fanny Kaarne).

¹⁰² Säde 6–7/1911 Kevätkuiskehia (-ekko-).

¹⁰³ Säde 6–7/1911 Kevätkuiskehia (-ekko-).

Lapsenkin olemuksen viattomuus oli siis vain pintaa, ja sisimmässään jokainen tarvitsi itsen ulkopuolelta tulevaa pelastusta perisyntin kahleesta.¹⁰⁴ Näin kirjoituksessa tuotiin jälleen ilmi *Säteen* lähes jokaista kirjoitusta läpileikannut ajatus ihmisen kykenemättömyydestä hyvään ilman Jumalaa. Kuoleman läheisyys ja pienen lapsen katumus olivat tarinassa myös herättäviä tehokeinoja, joilla haluttiin saada lukijat pohtimaan omaa jumalasuhdettaan sekä huolehtimaan lasten uskonnollisesta kasvatuksesta.

Juhon ja Laurin tarinoissa korostuivatkin olennaisesti myös uskovan kodin perintö, lapselle opetettu usko. Lasten kasvattamisen ja erityisesti hengellisten asioiden opettamisen katsottiinkin lehdessä kuuluvan äitien vastuulle.¹⁰⁵ Tämä selittää osaltaan lehdessä ilmestyneitä lapsiaiheisia kirjoituksia. Uskonnollisen kasvatuksen tärkeyttä haluttiin oletettavasti alleviivata työläisnaisille myös siksi, että samaan aikaan sosiaalidemokraattinen naisliitto pyrki tahollaan vaikuttamaan lapsiin ja nuoriin opettamalla heille sosialistista, uskonnonvastaista maailmankatsomustaan. Sosialistinen lasten ihanneliitto-toiminta eli kasvuvuosiin ja kristillisten työläisten asema yhteiskunnassa muuttui ahtaammaksi.¹⁰⁶

Naisia varoitettiin lehdessä useaan otteeseen sosialististen naisten pyrkimyksistä, jotka vaaransivat kirjoittajien mukaan paitsi lasten ja perheiden, myös koko kansan tulevaisuuden. Sosialistinaisten ihannoima vapaarakkaus, eli avioliiton ulkopuoliset suhteet, katsottiin lapselle haitalliseksi ja moraalittomaksi valinnaksi. Lisäksi vapaat suhteet olivat vastoin Raamatun ihannetta miehen ja naisen muodostamasta ydinperheestä, joten kristillisten työläisnaisten tuli vastustaa niitä. Vapaarakkauden katsottiin riistävän lapsilta oikeuden isän ja äidin rakkauteen, joiden taas ajateltiin suojaavan lasta muun muassa rikolliselta elämältä ja muilta paheilta.¹⁰⁷ Lehdessä oltiin huolissaan myös lasten joutumisesta ”valtion kasarmeihin”:

Sisaret, taisteluun kodin ja avioliiton pyhyyden puolesta, joka nyt tahdotaan lokaan polkea. Me kristilliset naiset emme myöskään tahdo että lapsemme viettäisi n. s. valtion kasarmeihin kasvatettaviksi, vaan säilytämme kristillisen kodin, jossa kasvatamme lapsemme tätä ja tulevaa elämää varten.¹⁰⁸

Kirjoituksessa alleviivattiin jälleen kerran *Säteen* perimmäistä linjaa; kristittyjen työläisnaisten tehtävä oli kasvattaa lapsiaan paitsi tätä elämää, myös taivasta varten. Sosialistien uskonnonvastaiset ja siveettömät pyrkimykset eivät saisi voittaa, vaan niitä vastaan oli taisteltava.

Lapsia tuli sosialismin lisäksi suojella myös juoppouden ja siveettömyyden aiheuttamalta kärsimyksiltä sekä ihmisten kovasydämisyydeltä. Lehdessä esitettiin kovaa kritiikkiä pa-

¹⁰⁴ Koski 2011, 159–160.

¹⁰⁵ Säde 0/1910 Kristillinen ja sosialidemokratinen naisaate (F. K.).

¹⁰⁶ Kansanaho 1988, 79; Lähteenmäki 2000, 60–62.

¹⁰⁷ Säde 0/1909 Kristillinen ja sosialidemokratinen naisaate (F. K.); Säde 1/1910 Sosialidemokratinen ja kristillinen naisaate (F. K.); Säde 5–6/1910 Kodin puolesta (Eliina Keskinen).

¹⁰⁸ Säde 5–6/1910 Kodin puolesta (Eliina Keskinen).

rempiosaisia kohtaan, jos nämä eivät huomioineet kärsivien lasten tarpeita. Huutolaisten ja orpojen kohtalo oli useaan otteeseen esillä lehdessä.¹⁰⁹ Koska raittius, siveys ja lapsista huolehtiminen nähtiin kristityn ja erityisesti kristityn äidin kasvatukselliseksi velvollisuudeksi, pidettiin näitä asioita esillä myös Kristillisen Työväen Naisliiton lehdessä. Tunteisiin vetoavat kertomukset lasten kärsimyksestä olivat paitsi arkitodellisuudesta kumpuavia, myös herättäviä tehokeinoja, joilla haluttiin saada naiset toimimaan näiden ongelmien ratkaisemiseksi.

Samalla kun lapsia koskevassa kirjoittelussa luotiin siis ihannekuvaa lapsesta, joka oli uskon esikuva ja lähellä Jumalaa, viaton ja puhdas olento, maalattiin myös toisenlaista kuvaa raadollisesta aikuisten maailmasta, jossa oli käännytty pois päin Jumalasta. Sekä siveettömyys, juoppous, sosialismin vääränlaiset ihanteet, että lasten yhteiskunnallinen laiminlyönti nähtiin *Säteen* kirjoituksissa johtuvan Jumalan kieltämisestä.¹¹⁰ Näin ollen lapsia käsittelevillä kirjoituksilla oli myös uskon merkitystä alleviivaava funktio. Niissä toistettiin *Säteessä* muuallakin esiintynyttä dikotomista maailmankatsomusta, jossa asiat jäsenyivät vastinpariensä kautta; viattomuus – turmeltuneisuus, jumalisuus – maailmallisuus, lapsuus – aikuisuus.

Lisäksi lapsiin vaikuttaneista yhteiskunnallisista epäkohdista kirjoittamalla haluttiin aktivoida naisia toimimaan näiden asioiden parantamiseksi, mikä tapahtui ensisijaisesti naisten kasvatustehtävän kautta, mutta myös osallistumalla itse aktiivisesti yhteiskunnalliseen toimintaan esimerkiksi Kristillisen Työväen Naisliiton kautta. Näin *Säteessä* piirtyi siis kuva myös ihanteellisesta naisesta, joka Jumalaan turvaten tarttui toimeen lasten aseman kohentamiseksi.

3.2. Nuoruus – valintojen ja valmistautumisen aika

Lapsuuden ja nuoruuden välistä rajaa ei *Säteessä* erikseen määritelty. Lehdessä esiintyneissä teksteissä nuoret kuvattiin kuitenkin itsenäisempinä toimijoina kuin lapset, jotka selvemmin olivat vanhempiensa vastuulla. Nuoret tekivät itse omia päätöksiään ja kulkivat ystäviensä seurassa ilman aikuisten valvontaa. Tällaisenaan nuoruus piirtyi lehdessä hyvin samanlaisena, kuin se muutoinkin ymmärrettiin länsimaissa tuohon aikaan – itsenäistymisen aikana ja siirtymänä kohti aikuisuutta. Myöskään lapsuuden ja aikuisuuden raja ei toisaalta ollut selvä, sillä

¹⁰⁹ Säde 5–6/1910 Lapsipuoli; Säde 7–8/1910 Lapsipuoli; Säde 4–5/1910 Köyhän kohtelua (Fiina); Säde 10–11/1910 Lapset kadulla (L. S.); Säde 10–11/1910 Koditon; Säde 12/1911 Orvon osa (Korpio-Paavo).

¹¹⁰ Esim. Säde 0/1909 Kristillinen ja sosialidemokratinen naisaate (F. K.); Säde 5–6/1910 Oikea vastaus; Säde 5–6/1910 Lapsi (F. Nauman).

esimerkiksi työntekoon osallistuttiin jo pienestä pitäen.¹¹¹ Etenkin maaseudulta kotoisin olevat työläisperheiden tyttäret ja pojat saattoivat astua myös kodin ulkopuoliseen työhön jo varhain siirtyessään palvelukseen esimerkiksi varakkaampiin perheisiin ja kartanoihin. Tällöin heistä tuli lain silmissä isäntäperheidensä holhottavia.¹¹²

Siirtymä pois kristillisen kodin piiristä maailmaan, joka tulvi erilaisia haitallisiksi katsottuja vaikutteita, synnyttikin lehteen useita nuorten elämää ja valintoja koskettaneita tekstejä. Eniten kirjoittajia puhuttanut teema liittyi valintaan maailman ja Jeesuksen seuraamisen välillä. Lukuisat omakohtaiset kertomukset, herätystekstit ja runot rakensivat kuvaa kahtiajakautuneesta yhteiskunnasta, jossa uskovaisten elämä oli turvattua ja puhdasta ja epäuskoisten elämä taas jumalankieltämisen takia täynnä houkutuksia, jotka lopulta tuottivat vain tuskaa ja ahdistusta niihin lankeaville.¹¹³ Nuoret olivat useamman kirjoittajan mukaan taistelun kohteina. Sisar H. Kälviäinen kuvasi tätä taistelua Helsingin kristillisen Työväenyhdistyksen Naisosaston vuosijuhlissa pitämässään esitelmässä:

- - sekä pimeyden, että valkeuden voimat tähtäävät entistä suuremmalla innolla juuri nuorisoon. Se asettaa vakavan velvollisuuden kaikille kristinopin totuuksien omaajille, ja heidän ei suinkaan sovi syrjästä katsojina, toimetonna kädet ristissä istua, vaan on ryhdyttävä innolla ja lämmöllä tuolle ristiaallokolla keinuvalle nuorisolle osottamaan aseman vaarallisuus ja pelastuksen varma mahdollisuus - -¹¹⁴

Kälviäisen mukaan nuorisoon ”kätkeytyy kansamme tulevien aikojen, joko siunaus tai kiros”.¹¹⁵ Huoli nuorista ja erityisesti nuorten uskon tilasta toistui myös monissa muissa teksteissä. Niissä nuoria kehoitettiin jo varhain omistamaan elämänsä kokonaisvaltaisesti Jeesukselle, vaikka perkele, maailma ja ei-uskovat ystävät yrittivätkin kirjoittajien mukaan parhaansa estää tämän toteutumisen.¹¹⁶

Vuoden 1910 numerossa ilmestynyt teksti ”Eräs hiljainen hetki seuroissa” käsittelikin juuri näitä teemoja. Samalla se oli hyvin tyypillinen esimerkki nuoren omakohtaisesta todistuspuheenvuorosta, jollaisia lehdessä ilmestyi säännöllisesti koko tutkimuskauden ajan. Tekstissä nimimerkki ”Siskonne Lyyli” – todennäköisimmin vakituinen kirjoittaja Lyyli Hyväri – kertoi lapsuuden toveristaan Annista, joka oli vastahakoisesti lähtenyt muiden nuorten mukaan seuroihin. Vastustelu johtui siitä, että ”maailma oli jo saanut hänen nuoren, hennon sydämensä pauloihinsa”. Saarnaajan puhe aiheesta, miten jo nuorena kannattaa omistaa elämän-

¹¹¹ Aapola & Kaarninen 2003, 12–13.

¹¹² Markkola 2003, 130–147.

¹¹³ Esim. Säde 1/1910 Nuoren sisaren muistelmia (Lyyli Hyväri); Säde 3/1911 Toivoni (Hilve); Säde 3/1911 Nuorille (O-lwi); Säde 6–7/1911 Sydän Jumalalle. Käsi työlle (Suoma Lind).

¹¹⁴ Säde 6–7/1911 Esitelmä (Sisar H. Kälviäinen).

¹¹⁵ Säde 6–7/1911 Esitelmä (Sisar H. Kälviäinen).

¹¹⁶ Esim. Säde 1/1910 Nuoren sisaren muistelmia (Lyyli Hyväri); Säde 9/1910 Vanhemmille lukijoille (Sanni); Säde 3/1911 Nuorille (O-lwi).

sä Jeesukselle, vaikutti Anniin, ja kokouksen jälkeen tytöt itkivät yhdessä tehden lopulta lupauksen, että aikoivat molemmat armoon luottaen jatkaa Jeesuksen seuraamista ja kertoa hänestä myös toisille.¹¹⁷ Tarinassa korostuivat muiden nuorten esimerkki, Jumalan sanan ja uskovien yhteyden merkitys ja vastakkainasettelu pahan maailman ja turvallisen uskonelämän kanssa. Maailma vei kadotukseen, kun taas uskosta Jeesukseen seurasi jo tässä ajassa siunausta ja lopulta pääsy taivaaseen.

Osassa kirjoituksia myös rippikoulu nousi merkittäväksi nuorten elämään positiivisesti vaikuttaneeksi kokemukseksi. Sitä kuvattiin muun muassa ”iloisimpana elämän aikana”¹¹⁸ ja ”kulta-aikana”¹¹⁹, jolloin nuoret erityisesti halusivat omistautua Jumalalle.¹²⁰ Lyyli Hyväri kertoi omasta kokemuksestaan:

Rippikoulu-aika, se siunattu aika, se oli hengen elämää Jumalan kanssa. Yhä selvemmin kirkastui minulle silloin, että elämä täällä surun alhossa on matka vain ja valmistumisen aika korkeampaa elämää varten.¹²¹

Samoin kuin lapsia ja lapsuutta käsitelleissä kirjoituksissa, myös Hyvärin tekstissä tuli esiin *Säteessä* useasti toistunut painotus, että maallinen elämä oli vain ohimenevä vaihe, jota seurasi jalompi, ”korkeampi elämä” taivaassa. Tämän päämäärän tuli lehden mukaan olla ohjaamassa sekä lasten kasvatusta että nuorten omia valintoja.

Vuodesta 1911 alkaen *Säteessä* alkoi ilmestyä säännöllisesti erillisiä nuorille suunnattuja tekstejä Nuorison osasto -palstalla.¹²² Nuorilla oli mahdollisuus lähettää lehteen omia kysymyksiään kirjeitse, ja nuoria myös kannustettiin kirjoittamaan lehteen omia tekstejä.¹²³ Suurin osa Nuorison osastolla julkaistuista teksteistä oli lyhyitä, omakohtaisia kertomuksia uskosta tai pieniä runoja, joiden sisältö oli hengellinen. Kirjoittajat esiintyivät useimmiten nimimerkillä.¹²⁴ Positiivisten uskoa käsittelevien tekstien lisäksi nuoret kirjoittivat toisinaan myös omantunnontuskasta, jonka jokin tehty teko, esimerkiksi teatterissa tai tansseissa käyminen, oli saanut aikaan.¹²⁵ Myös ajatuksissa tehtyjä syntejä saatettiin pyytää anteeksi, kuten nimetömmässä kirjoituksessa ”Poimintoja ystävien kirjeistä”, jossa mainittiin erikseen ylpeyden syn ti ja ”huikentelevaisuus”.¹²⁶

¹¹⁷ Säde 5–6/1910 Eräs hiljainen hetki seuroissa (Siskonne Lyyli).

¹¹⁸ Säde 2–3/1910 Kaksi sisarusta (A. K.).

¹¹⁹ Säde 10/1911 Rippikoulu aika (Lyyli H.).

¹²⁰ Säde 6–7/1911 Sydän Jumalalle. Käsi työlle. (Suoma Lind); Säde 10/1911 Rippikoulu aika (Lyyli H.).

¹²¹ Säde 0/1909 Isän luona (Lyyli Hyväri).

¹²² Ensimmäinen Nuorison osasto -julkaisu ilmestyi numerossa 6–7/1911.

¹²³ Numeron 10/1911 lopussa kehoitettiin nuoria lähettämään *Säteelle* kirjeitä.

¹²⁴ Esim. Säde 6–7/1911 Tervehdys nuorille lukijoille! (Ilmi Koivula); Säde 8–7/1911 Nuorena (A. H.); Säde 11/1911 Kaidalla tiellä (A. B.).

¹²⁵ Esim. Säde 1/1911 Suorasanainen asiamies; 11/1911 *Säteen* toimitukselle! (kärsivä nuori).

¹²⁶ Säde 7–8/1910 Poimintoja ystävien kirjeistä.

Nimimerkillä ”kärsivä nuori” kirjoittaneen lukijan kirje oli poikkeuksellisen pitkä, lähes kaksi sivua. Kirjeessä ”langennut veli” kertoi, miten oli *Sädettä* lukiessaan huomannut, ettei pystynyt enää samaistumaan uskosta iloitseviin kirjoituksiin. Hän kertoi olleensa rippikouluaikana iloinen, mutta nyt ”synnin orja”:

Erään rippikoulutoverini kanssa leikittelimme synnin kanssa ja se kietoi meidät. Olemme himojemme orjat — voiko orja iloita?! Vähästä sitominen alkoi: Yksi omituinen silmäys, tanssit, yöjuoksut — itsesaastutus.¹²⁷

Kirjoittaja ei pitänyt itseään enää uskosta osallisena, mutta pyysi rukousta puolestaan. Toimitus vastasi hänelle jo samassa numerossa vakuuttaen, että synnintunto oli osoitus nuoren kuumisesta yhä Jumalalle. Toimituksen vastauksessa nimimerkki A. K., todennäköisimmin vakituiseen toimituskuntaan kuulunut Antti Kaarne, kehotti nuorta tunnustamaan syntinsä Jumalalle, sillä kukaan ei voinut itse pelastaa itseään. Hän viittasi Raamatun kertomukseen tuhlaajapojasta, ja vakuutti nuorelle, että Jeesuksen armo riitti kaikille katuville. Lisäksi vastaaja toivoi, että kaikki nuoret olisivat yhtä rehellisiä, kuin kirjeen lähettäjä.¹²⁸ Myös seuraavassa numerossa toinen lukija, Karoliina Backman, halusi rohkaista ”kärsivää nuorta”, ja vakuutti tämän olevan osallinen armosta, sillä Jeesus halusi kohdata kaikkia syntisiä ja parantaa nämä.¹²⁹

Nuorten kirjoituksissa synti kuvattiin usein ensin houkuttelevana ja kiehtovana, petollisena ja elämään huomaamatta hiipivänä asiana. Vuoden 1910 toisessa numerossa ”eräs nuorisar” kirjoitti, miten niin sanotut ”viattomat ilot” olivat huomaamatta vieneet hänet kauemmas Jumalasta. Kirjoittaja ei ollut uskaltanut edes raittiuskokoukseen kuultuaan, että kokousta elävöittämässä olisi ollut muun muassa ”pilapuhe, huviposti y. m. *leikkiä!*”.¹³⁰ Myös tanssit ja niin sanotut ”yöjuoksut”, joilla viitattiin nuorten yöllisiin kahdenkeskisiin tapailuihin, mainittiin useaan otteeseen paheksuttavana toimintana.¹³¹

Useimmiten tällaista toimintaa järjestivät ei-kristilliset tahot, kuten sosialistiset työväenyhdistykset. Eräskin lukija kirjoitti lehteen nuorison siveyskäsitysten ”höltyneen”, koska nuoret kävivät tansseissa ja näytelmissä, joita ei kristillisen työväen tilaisuuksissa ollut.¹³² Samalla, kun tällaisten huvien ajateltiin vetävän nuoria mukaan sosialistiseen työväentoimin-

¹²⁷ Säde 11/1911 Säteiden toimitukselle! (kärsivä nuori).

¹²⁸ Säde 11/1911 Toimituksen vastaus (A. K.).

¹²⁹ Säde 12/1911 ”Kärsivälle nuorelle” (Karoliina Backman).

¹³⁰ Säde 1910/2–3 Ne viattomat ilot! (B. K.).

¹³¹ Esim. Säde 1/1911 Suorasanaisten asiamies; Säde 2/1911 Korven polulla (Antti Kaarne); Säde 11/1911 Säteiden toimitukselle (kärsivä nuori).

¹³² Säde 1/1911 Suorasanaisten asiamies.

taan, pelättiin niiden itsessään johtavan myös suurempaan syntiin, siveettömyyteen. Nuorison siveellisyydestä huolehtiminen olikin nuorten uskon lisäksi toinen selkeästi esiin noussut teema, josta kirjoitettiin paljon paitsi yleisemmällä tasolla, myös erityisesti nuorille suunnattuja ja nuoria koskevia tekstejä.

Lapsuuden ”kulta-aika - - kevyt, leikin ja riemun aika oli ohitse,”¹³³ kuten Lyyli Hyväri totesi kirjoituksessaan vuonna 1909. Lapsuuden viattomuus oli poissa, ja tilalle oli saapunut nuoruus, jossa ”lihan himot”¹³⁴ ja suuret tunteet pyrkivät saamaan ylivallan nuorisosta.¹³⁵ Siveellisyys ymmärrettiinkin nuoria koskeneissa teksteissä laajemmin seksuaalisena puhtautena, kun taas lasten kohdalla viittaukset siveettömyyden uhkaan liittyivät lähinnä vapaarakkauden vastustamiseen ja ydinperheen mallin säilyttämiseen. Nuorisolle osoitetuissa teksteissä huomioitiin siis nuorten herännyt seksuaalisuus ja sitä kautta niin siveellisen elämän kuin siveettömyydenkin suorat vaikutukset nuoreen itseensä.

Lehdessä annettiin jonkin verran myös konkreettisia ohjeita sekä nuorille että aikuisille siitä, miten siveellisyyttä voisi varjella. Suoma Lindin naisten edustajakokouksessa pitämä alustus ”Mitä krist. työv. naiset voisivat tehdä siveellisyytyön edistämiseksi?” pureutui siihen, mitä naiset voisivat tehdä nuorten siveellisyyksitysten parantamiseksi. Lindin mukaan siveettömyys oli ”mätäpaise”, joka saastutti nuorisoa enemmän kuin mikään muu. Perimmäiseksi syyksi nuorison moraaliseen rappioon Lind näki vieraantumisen Jumalasta.¹³⁶

Alustuksessaan Lind käsitteli siveettömyyttä kuitenkin myös yhteiskunnallisena ja kasvatuksellisenä ongelmana. Hän vastusti vallalla ollutta kaksinaismoralismia, jossa ”langennut nainen” häpäistiin, mutta yhtä lailla ”lankeemukseen” osallistunut mies jatkoi elämäänsä ilman seurauksia. Langenneita naisia tuli Lindin mukaan kyllä auttaa, mutta ennaltaehkäisevä työ oli tärkeämpää. Niinpä pojat olisi kasvatettava ymmärtämään, ettei miehille ollut olemassa eri lakia kuin naisille. Nuorille tytöille taas tulisi järjestää siveyskokouksia ja käsitellä siveyskysymystä kristilliseltä pohjalta. Tämä oli Lindin mukaan myös Jumalan vaatimus:

Nuorten tyttöjen tulee ottaa selvää vihollisestaan ja sitä vaatii Jumalakin. Tietämättömyyden puhtaus on vain varjo.¹³⁷

Myös Alpo Lumme kirjoitti samasta teemasta suoraan nuorille otsikolla ”Puhtauselämä”. Lumme nosti esiin sen, että nuoria saatettaisiin pitää ”ahdasmielisinä” näiden varjella puh-

¹³³ Säde 0/1909 Isän luona (Lyyli Hyväri).

¹³⁴ Säde 10–11/1910 Nuorison siveellisyydestä (Sofia Niitto).

¹³⁵ Säde 5–6/1910 Nuoruus ja kevät (Helmi).

¹³⁶ Säde 7–8/1910 Mitä krist. työv. naiset voisivat tehdä siveellisyytyön edistämiseksi? Alustus naisten edustajakokoukselle (Suoma Lind).

¹³⁷ Säde 7–8/1910 Mitä krist. työv. naiset voisivat tehdä siveellisyytyön edistämiseksi? Alustus naisten edustajakokoukselle (Suoma Lind).

tauttaan. Tästä huolimatta varovaisuus oli ehdottoman kannattavaa. Varoa piti muun muassa omia puheitaan, sillä ne johtivat helposti syntiin. Nuorten piti myös näyttää toisilleen esimerkkiä ja pitää huoli paitsi omasta, myös toistensa siveellisyydestä – olla siis ”veljen vartija”. Omassa voimassa tätä ei kuitenkaan saattanut tehdä, sillä vihollinen ja houkutus olivat ihmistä vahvempia. Ainoastaan Jumalan avulla nuori pystyisi säilymään puhtaana. Myöskään langenneita ei saanut syyttää, vaan ennemmin rohkaista ja nostaa, sillä kukaan ei ollut synnintön.¹³⁸

Nuorille kirjoitettiin myös yleisempiä ohjeita siitä, millaista oli toivottu käytös ja millaisiksi heidän tulisi kasvaa. Tällaisissa kirjoituksissa nuoria puhuteltiin yleensä yhtenäisenä joukkona, kuten seuraavassa lainauksessa käy ilmi:

Nuori on elämänhaluinen, eteenpäin palaa sen mieli, ylös, korkealle vastuksista huolimatta. Sen nuori sydän uhkuu rakkautta, se etsii tunteilleen tyydytystä. Vaan onko nuori mieli kiinnitettävä iloon ja itsenautintoon? Ei! Meillä tulee olla suurempi ja jalompi elämäntarkoitus. - - Meidän on ojennettava auttava käsi sille, joka apua tarvitsee ja annettava lohdutuksen sana murheelliselle, taistelevalle sydämelle ja kun me näin teemme, silloin omakin sydämemme tuntee iloa ja tyydytystä.¹³⁹

Nuorista ei siis saanut kasvaa itsekeskeisiä, vaan palvelualttiita ja toisen hätään vakavasti suhtautuvia rohkaisijoita ja lohduttajia. Lisäksi nuoruudessa tuli nimettömäksi jääneen runoilijan mukaan ”kasvattaa luonteen jalokiveä” sekä ”tarttua toimeen ja työhön.”¹⁴⁰ Työntekemisen tärkeyttä ja velvollisuuksien täyttämisen jaloutta korostettiin myös kirjoituksessa ”Elämätä varten”, jossa lainattiin vanhan miehen ohjeita nuorille, ja todettiin, että ”velvollisuuksiensa täyttäminen on myös Jumalan palvelusta.”¹⁴¹ Hartaudenomaisessa kirjoituksessa Tilda Lauha kehotti nuoria myös rukoilemaan Jumalaa, jotta tämä osoittaisi heille antamiensa lahjojen mukaisen työn. Lauhan mukaan jokaiselle oli annettu kutsumus, ja se oli hyvä, vaikka ”halvin ja vähäpätöisin olisi työalasi – unhoitettu syrjäinen asemasi.”¹⁴²

Tämän lisäksi nuorille annettiin myös sukupuolittuneempia neuvoja, joissa näkyi paitsi kristillissiveellinen näkemys miehen ja naisen eri tehtävistä ja rooleista, myös yleisemmin 1900-luvun alun yhteiskunnassa vallalla ollut sukupuoliajattelu sekä lehden painopiste kristillisen työväen naisten äänenkannattajana. Esimerkiksi nuorille suunnatussa ”Onnellinen koti” –kirjoitussarjassa Juho Salonen selvitti, miten nuoret voisivat välttää onnettoman avioliiton ja

¹³⁸ Säde 8–9/1911 Puhtauselämä (Alpo Lumme).

¹³⁹ Säde 5–6/1910 Nuoruus ja kevät (Helmi).

¹⁴⁰ Säde 8–9/1911 Nuorena (A. H.).

¹⁴¹ Säde 11/1911 Elämätä varten (A. L.).

¹⁴² Säde 8–9/1911 Minun sieluni ikävöitsee ja halajaa Herran esikartanoihin; minun ruumiini ja sieluni iloitsee elävässä Jumalassa (Tilda Lauha).

saavuttaa onnellisen perhe-elämän.¹⁴³ Onnen avaimena oli tietenkin avioparin yhteinen usko Jeesukseen, mutta sen sijaan onnen saattoi pilata varsin erilaiset puolisoita vaivanneet ongelmat. Salon mukaan nuori morsian saattoi kärsiä ”muoti- ja kevytmielisyyden pasillista”, kun taas ennemmin miehen riesana saattoi olla ”juoppouden pasilli”.¹⁴⁴

Juoppoutta kuvattiin lehdessä muutoinkin erityisesti miesten ongelmana,¹⁴⁵ samoin kuin ulkonäkökeskeisyyden ja pinnallisuuden katsottiin olevan naisten riesa.¹⁴⁶ Perheen elatuksen hankkiminen oli miehen vastuulla paitsi Onnellinen koti –kirjoituksissa, myös ”Merimiehen kirjeessä”, jossa poika kirjoitti äidilleen pitävänsä tästä huolta veljiensä kanssa, vaikka isä kuolisikin.¹⁴⁷ Samaten nuorelle tytölle annettiin hyvin perinteinen roolimalli äitinä ja kasvatelijana, huolehtijana ja kristillissiveellisenä kodinhengettärenä.¹⁴⁸ Puolison valintaa ja kotionnea käsitelleet tekstit kertoivat myös siitä, että avioliittoon suhtauduttiin lehdessä itsestään selvänä jatkumona nuoruudelle. Naimattomuutta ei oikeastaan pidetty aikuisen naisen valintana, vaan se oli välivaihe ennen seuraavaa, aikuisuudessa koittavaa perhe-elämää.

Ainoan poikkeuksen tähän teki opettajaseminaarista valmistuneesta Ainasta kertonut tarina. Kertomuksessa ei kuitenkaan korostunut naimattomuus, vaan koulutuksen merkitys ja vanhempien kunnioittaminen. Tarinassa köyhän kodin isä oli tahtonut tarjota lapsilleen mahdollisuuden opiskeluun, sillä hän itse oli saanut käydä vain sunnuntaikoulua. Siispä tytär oli lähetetty ensin kansakouluun ja siitä vielä opettajaopintoihin. Vanhemmat olivat ylpeitä tyttärensä pärjäämisestä, mutta samalla huolissaan siitä, häpeäisikö luokkanousun tehnyt lapsi köyhiä työläisvanhempiaan. Aina kuvattiin kuitenkin ihanteellisena tyttärenä, joka oli kiitollinen vanhempiensa uhrauksista ja kotiin palatessaan käyttäytyi kuten aiemminkin, eikä vanhempien näin ollen tarvinnut katua päätöstään kouluttaa lapsensa.¹⁴⁹

Säteessä nuorisoon liitetyissä ihanteissa näkyi selkeitä yhtymäkohtia luterilaiseen perinteeseen, jossa muun muassa maallisuus, ylpeys ja itsekkyyks katsottiin synneiksi ja anteliaisuus, vaatimattomuus ja sydämen puhtaus taas ihanteellisen ihmisen ominaisuuksiksi. Samalla tekstien kuvauksissa näkyi niin sanottu snellmanilainen kansansivistyksen ihanne, jossa ihmisen oli itsensä ulkopuolisen voiman avulla kehitettävä itseään niin oman kuin koko kan-

¹⁴³ Säde 7-8/1910 Onnellinen koti (Juho Salonen); Säde 9/1910 Onnellinen koti (Juho Salonen); Säde 10-11/1910 Onnellinen koti (Juho Salonen).

¹⁴⁴ Säde 9/1910 Onnellinen koti (Juho Salonen).

¹⁴⁵ Esim. 2-3/1910 Merimiehen kirje (F. K.); Säde 4/1910 Aijotko ruveta juomarin puolisoiksi? (A. K.); Säde 4-5/1910 Vähän siveellisyysasiasta (Antti Kaarne).

¹⁴⁶ Esim. Säde 5-6/1910 Naisen kauneus (Lyydia N - i.); Säde 7-8/1910 Poimintoja ystävien kirjeistä; Säde 3/1911 Tervehdys säteelle (heikko siskonne I. L.).

¹⁴⁷ Säde 2-3/1910 Merimiehen kirje (F. K.)

¹⁴⁸ Säde 7-8/1910 Onnellinen koti (Juho Salonen); Säde 9/1910 Onnellinen koti (Juho Salonen); Säde 10-11/1910 Onnellinen koti (Juho Salonen).

¹⁴⁹ Säde 5-6/1910 Isän toiveet toteutuivat (Maiju Seppälä).

sankin kohtalon takia.¹⁵⁰ Lehden kirjoittajille tämä voima oli kristinuskon Jumala, henkilökohtaiseksi vapahtajaksi tunnustettu Jeesus.

Nuoruudesta piirtyi myös kuva ohimenevänä aikakautena, jolloin erityisellä tavalla korostui nuorten omien valintojen merkitys. Jotta nämä valinnat johtaisivat nuorta oikeaan suuntaan, oli ensisijaista, että nuori omaksuisi kristillisen elämänkatsomuksen omakohtaisesti. Yhtä tärkeää oli säilyttää seksuaalinen puhtaus, eli välttää kaikkea avioliiton ulkopuolista seksiä. Nuorille tuli kuitenkin tarjota asianmukaista tietoa myös siveyskysymyksessä, kristilliseltä pohjalta. Synnistä varoitettiin kovasanaisesti, mutta toisaalta katuville ja omantunnontuskissa painiville nuorille pidettiin esillä myös kuvaa armollisesta Jumalasta. Nuoria haluttiin myös osallistaa lehden toimitukseen ja sitä kautta Kristillisen Työväen Naisliiton toimintaan kehottamalla heitä lähettämään omia tekstejään lehteen. Tällä haluttiin vahvistaa nuorten toimijuutta, mutta myös sitouttaa heitä kristilliseen työväenlaatuun.

Pääosin lehdessä kirjoitettiin nuorista yhtenäisenä joukkona, mutta muutamissa teksteissä tytöille ja pojille annettiin myös erillisiä neuvoja. Lapsia koskeneissa kirjoituksissa ei juurikaan eritelty lasten sukupuolta. Nuorten kohdalla eron teko oli tarpeen kahdestakin syystä. Ensinnäkään lapset eivät olleet lehden varsinaista kohderyhmää, toisin kuin nuoret, joille tekstejä suunnattiin. Siksi lasten kohdalla olennaisempaa oli välittää yleisluontoisempia kasvatuksellisia ohjeita näiden äideille, jotka lehteä lukivat. Toiseksi lapsia ei nähty seksuaalisina olentoina, toisin kuin nuoria, joille oli tästä syystä tärkeää välittää oman sukupuolen mukaista opetusta ja tukea heitä ajan hengen ja kristillisen ihanteen mukaisesti kasvamaan miehiksi ja naisiksi. Näissä ohjeistavissa teksteissä vahvistettiin perinteistä kristillistä näkemystä sukupuolten erillisistä rooleista sekä esitettiin avioliitto itsestään selvänä askeleena kohti aikuisuutta ja perhe-elämää.

3.3. ”Nainen pyhittää kodin” – Elämää avioliitossa

Säteessä vaimoista ja avioliitosta kirjoitettiin yhtäältä ylistäviä ja ihannoivia tekstejä, joissa kodin onnellisuus ja aviopuolisoiden keskinäinen rakkaus nousivat keskiöön. Vaimo nähtiin ”lemmekkäänä haltiattarena”, joka tosiasiaassa vasta tekisi talosta kodin.¹⁵¹ Juho Salonen esitti vaimon ihannekuvan lehden lukijoille:

¹⁵⁰ Koski 2011, 159–160.

¹⁵¹ Säde 7–8/1910 Onnellinen koti (Juho Salonen).

Hän ruuan laittaisi puhtoisille lautasille höyrehtimään. Tuossa hän, pöydän toisessa päässä istuisi syömään ja pakinoiden tarjoilemaan valmistamiaan maukkaita ruokia. Siinä minä häntä ihailisin. Hän samalla kyselisi voimisistani ja hommistani työmaalla, kertoisi myöskin omistaan kotona. Kertoisi mitä on minulle ommellut, mitä on paikannut ja pessyt ja miten hänellä on ollut muutakin kiirettä. Kertoisi paljomerkitsevän näköisenä sähköyvin silmin, miten on valmistellut pikkuvaatteita, sillä hän tietää jotakin, jota hän ei oikein voi sanoa, mutta hän on niin onnellinen.”¹⁵²

Vaimo kuvattiin kodin hengettärenä, joka huolehti talousaskareista sillä aikaa, kun mies teki työtä kodin ulkopuolella. Tässä kirjoittaja yhtyi silloisessa yhteiskunnassa laajalti jaettuun näkemykseen, jossa naisten ensisijaisesti katsottiin kuuluvan kodin piiriin.

Salonen toi esiin myös vaimon salaisen onnellisuuden tulevasta jälkikasvusta. *Säteessä* lasten katsottiin olevan Jumalan lahja, ja kuuluvan tämänkin kirjoituksen perusteella itsestään selvästi avioliittoon. Ehkäisyä ei pidetty kristitylle avioparille sopivana ratkaisuna, mistä kertoi myös Antti Kaarneen avioliiton siveellisyyttä käsitellyt kirjoitus. Kaarne kirjoitti ihmisten elävän monin tavoin synnillistä elämää, mistä todistivat muun muassa erilaiset rikokset. Havaintojensa tueksi hän esitti tilastoja Suomessa vuoden 1908 aikana todetuista rikoksista. Kaarneen mukaan monet ymmärrettävästi osoittaisivat syyttävän sormen yhteiskuntajärjestelmää kohtaan, mutta tosiasiallinen syy rikosten suurteen määrään piili kuitenkin ihmisten yleistyneessä epäsideellisessä avioelämässä:

Usean perheen elämä on tässä kohden aivan sopimatointa elämää. Suvun lisääntymistä koetetaan kaikin tavoin välttää; mutta lihan himoja on tyydytettävä. Ja jos sitten kaikista toimenpiteistä huolimatta, joudutaan raskauden tilaan, täyttää katkera mieli äidin ja isän sydämen. Arvaahan sen, mitä katkeruutta elämää kohtaan tuntee tuo onnetoin raukka, joka vastenmielisesti syntyy elämään, joka äidin verestä on saanut vastenmielisyyden elämään. Sellaiset lapset ovat etupäässä alttiita rikoksille, mielisairaudelle ja itsemurhille.¹⁵³

Kaarne totesi tekstinsä lopuksi, ettei yhteiskunnallisten olojen muuttaminen, sääntöjen laatiminen tai valistaminenkaan auttaisi niin kauan, kun ihmiset eivät itse haluaisi elää toisenlaista elämää, ”elämää Jumalassa”.¹⁵⁴ Avioliiton siveyttä, himojen hillitsemistä ja seksin tarkoitusta lähinnä suvunjatkamisen välineenä korostettiin myös herätyskristillisissä piireissä, kuten Pelastusarmeijassa, Valkonauhaliiton opetuksessa sekä moraalireformistien puheissa.¹⁵⁵ Moraalireformilla tarkoitetaan Pirjo Markkolan mukaan 1800-luvun puolivälin jälkeen syntyneitä, lähinnä yläluokan piirissä esitettyjä näkemyksiä ja ratkaisuyrityksiä siveellisyyskysymyk-

¹⁵² Säde 7–8/1910 Onnellinen koti (Juho Salonen).

¹⁵³ Säde 4–5/1911 Vähän siveellisyysasiasta (Antti Kaarne).

¹⁵⁴ Säde 4–5/1911 Vähän siveellisyysasiasta (Antti Kaarne).

¹⁵⁵ Markkola 2002 a, 342–350.

seen.¹⁵⁶ Kuten Kaarneen tekstissä, myös herätyskristillisissä piireissä korostettiin ihmisen pystyvän tällaiseen siveelliseen puhtauteen ainoastaan Jumalan voimasta.¹⁵⁷

Myös Juho Salonen toi Onnellinen koti –kirjoitussarjassa esiin, miten vain yhteisen uskon jakavat puoliset voivat onnistua saavuttamaan aidosti onnellisen avioliiton. Salonen kirjoitti:

- - nyt kumminkin on niin ettei muuta todellisen kotionnen perustaa ole kuin Jeesus. - - Kun hän on kotisi kulmakivi, tulkoonpa surua, tulkoonpa puutetta, tulkoonpa vahingoita, pilkatkoon entiset ystävät, niin silloin ei siitä kodista onnellisuus mene. Koettelemuksien aikoina puoliset vaan herttaisimmin toisiaan sytleivät. - - Mitä silmä ei ole nähnyt, eikä korva ole luullut, eikä kenenkään sydämeen astunut, on Jumala niille valmistanut, jotka häntä rakastavat. Siellä se lopullinen onnellinen koti on kaikille.¹⁵⁸

Salosen mukaan avioliitossa mahdollisesti eteen astuvat kärsimykset ja onnettomuudetkin koituisivat lopulta uskovien puolisoitten parhaaksi. Niiden tehtävä oli jalostaa ihmistä. Samalla kirjoituksessa alleviivattiin lukijalle, mikä oli ihmisen todellinen päämäärä – onnellinen koti taivaassa. Ihanteellinen avioliitto nähtiin näin ollen kahden uskovan puolison yhdessä rakkaudesta solmimana liittona, jota piti koossa loppukädessä itse Jumala.

Vaimo kuvattiin *Säteessä* myös ”miehen parempana puolena”. Tunnetun herätyssaarnaaja pastori Spurgeonin¹⁵⁹ tekstin pohjalta suomennetussa kirjoituksessa ”Hyvä sana vaimollemme” kirjoittaja pohti aluksi, miten monenlaisia ikäviä sananlaskuja miehet ovat vaimoistaan ajan saatossa kirjoittaneet. Syy ei hänen mukaansa kuitenkaan ollut vaimojen, vaan miesten, jotka olivat ”heittiöitä” lausueessaan ikäviä sanoja puolisoistaan. Raamatussakin oli hänen mukaansa useampia esimerkkejä kunnollisista kuin huonoista vaimoista. Lisäksi hän huomautti, että ”hyvä vaimo ei nosta huomiota itsestään eikä hänestä kuulla mitään, mutta häijy vaimo tunnetaan yli koko pitäjän. Jos ylimalkaan arvostellaan, niin ovat he oikeita enkeleitä ja vähintään puolet heistä liian hyviä miehillensä.”¹⁶⁰

Kirjoituksessa vaimon myös kuvattiin olevan miehelleen tämän ”ilonsa ja nautintonsa, hänen kauneutensa kukka, hänen suojelusenkelinsä ja sydämensä aarre”. Hyvän vaimon löytäessään mies tulisi kirjoittajan mukaan olemaan rikas niin kauan, kuin vaimo eläisi, vaikka heidän elämässään tulisi vastaan millaisia aikoja tahansa. ”Hänen seurassaan on miehellä taivas maanpäällä – paras luvun hänen ruumiissansa on hänen kylkiluunsa.”¹⁶¹

¹⁵⁶ Markkola 2002 a, 12–13.

¹⁵⁷ Markkola 2002 a, 344–345.

¹⁵⁸ Säde 10–11/1910 Onnellinen koti (Juho Salonen).

¹⁵⁹ C. H. Spurgeon (1834–1892) oli laajalti tunnettu englantilainen baptistisaarnaaja. Hänen tekstejään luettiin kirkko- tai tunnustuskunnasta riippumatta. Spurgeon oli ilmeisen tunnettu myös 1910-luvun herätyskristillisissä piireissä ja vähintään *Säteen* toimituskunnalle, sillä lehdessä ei millään tapaa esitelty häntä titteliä enempää. C. H. Spurgeonin elämästä tarkemmin ks. <https://www.britannica.com/biography/C-H-Spurgeon>.

¹⁶⁰ Säde 11/1911 Hyvä sana vaimollemme (pastori Spurgeonin mukaan).

¹⁶¹ Säde 11/1911 Hyvä sana vaimollemme (pastori Spurgeonin mukaan).

Vaikka niin Juho Salosen kuin saarnaaja Spurgeoninkin nimissä julkaistuja kirjoituksia voidaan pitää jossain määrin jopa ylenpalttisen ylistävänä, tavoitettiin niissä kuitenkin myös joitain 1900-luvun alun aatteille yhteisiä ja yleisiä käsityksiä avioliitosta ja naiseudesta. Arja-Liisa Räisänen on tutkinut väitöskirjassaan muun muassa kristillisten avioliitto-oppaiden näkemyksiä avioliitosta ja puolisoiden rooleista vuosina 1885–1920. Räisäsen mukaan osassa oppaita korostui vaimon keskeinen asema kodin keskuksena, miehensä nöyränä apuna ja lempeänä lasten kasvattajana. Miehen ja naisen erilaisia rooleja perusteltiin paitsi luomisella, myös lääketieteellä ja biologialla. Naisten nähtiin luontaisesti sopivan paremmin hoivaajiksi, kun miehet taas vastasivat perheen elatuksesta ja päätöksenteosta. Vaimon ja miehen vastakkaiset roolit ja tehtävät nähtiin toisensa mahdollistavina ja toisiaan tukevinä. Ajan kuluessa myös puolisoiden keskinäisen rakkauden velvoite astui mukaan oppaisiin. Tällä haluttiin Räisäsen mukaan torjua niin sosialistien kuin yläluokan väitteitä, joiden mukaan kristillinen avioliitto perustui kahlitsevaan pakeroon.¹⁶²

Toisaalta oppaissa näkyi myös toinen, niin sanotulle alistumisen teologialle vastakkainen tendenssi: sukupuolet nähtiin yhtä lailla Raamattuun vedoten yhdenvertaisina, eikä yhteiskunnallisia pyrkimyksiä naisten aseman kohottamiseksi tai aviomiehen holhousvallan purkamiseksi koettu uskon kannalta ristiriitaisina. Päinvastoin yhdenvertaisuuden teologit ajattelivat, että todellinen usko synnyttäisi naisissa luontaisen halun alistua miehelleen ilman ulkoista pakkoa. Kuitenkaan tämä alistuminen ei tarkoittanut nöyryyttä, vaan ihanteellinen nainen ymmärrettiin kansalaisvelvollisuuttaan toteuttavaksi, sivistyneeksi ja yhteiskunnalliselta asemaltaan miehen kanssa tasa-arvoiseksi perheenemännäksi. Vaimon keskeisen aseman korostaminen perheessä toisaalta kavensi myös miesten roolin lähinnä perheen ulkopuolisessa työssä toimivaksi elättäjäksi, jolloin naisten valta kotona kasvoi.¹⁶³

Myös *Säteessä* nainen ymmärrettiin luontaisilta ominaisuuksiltaan miestä siveellisemmäksi ja puhtaammaksi. Fanny Kaarne osoitti tämän selvästi vapaarakkautta kritisoidessa kirjoituksessaan, jonka lopuksi hän totesi:

Joskin naissukua on pidetty ala-arvoisempana miestä ja hyvin suuresti halveksittu, niin totta on kuitenkin, että naiset ovat paljon vaikuttaneet miehen jalostamiseksi. Aikamme onnellisimmissa kodeissa se ei ole mies, joka johtaa vaimoa ylöspäin vaan monesti äärettömästi puhtaampi ja jalompi vaimo, jota mies kunnioittaen seuraa taivaallisella polulla, nähden hänessä ruumiillistuneena kaikki hyveet: mies Jumalalle vaimon kautta. Yleensä se on vaimo, joka pyhittää kodin.¹⁶⁴

¹⁶² Räisänen 1995, 194–199.

¹⁶³ Räisänen 1995, 199–201.

¹⁶⁴ Säde 1/1910 Sosialidemokraattinen ja kristillinen naisaate (F. K.).

Kaarneen kirjoituksessa voidaan nähdä selkeitä yhtymiä moraalireformin ajatteluun, jossa naiseus ja mieheys rakentuivat niin sanotun luonnollisen sukupuolieron käsitteelle. Naisten katsottiin olevan luonnostaan miehiä uskonnollisempia ja siveämpiä, kun miehet taas olivat järkeviä ja vähemmän tunteellisia.¹⁶⁵ Merkille pantavaa on, että *Säteessä* yläluokkaista moraalireformin ihannetta toistivat työläistäustaiset kirjoittajat vertaisilleen lukijoille.

Vaikka vaimo siis yhtäältä kuvattiin eritoten miesten kirjoituksissa kaikin tavoin ihanteellisena, herttaisena, nöyränä ja hurskaana kodin henkenä, tuotiin lehdessä toisaalta esiin myös naisten varjopuolia. Antti Kaarne kirjoitti avioliiton siveyttä käsitelleessä tekstissään, että yksi pahennusta aiheuttava asia oli naisten laittautuminen kirkkoon, koska tällä tavalla he tulivat omaksi turmiokseen herättäneeksi miesten halut ja himot.¹⁶⁶ Samankaltaista ajattelua esiintyi myös muissa uskonnollisissa ja siveyskysymyksen ympärille syntyneissä piireissä 1900-luvun taitteen molemmin puolin. Kunnollisen kristityn naisen velvollisuus oli verhota itsensä säädyllisesti, sillä tällä tavoin hän vartioi paitsi omaansa myös miehen siveellisyyttä.¹⁶⁷ Seksuaalisen vietin katsottiin siis käytännössä olevan niin vahva, ettei mies voinut hillitä itseään.

Naisten laittautumista ja ”muotihulluutta” ei pidetty arvossa myöskään Sisar H. Kälviäisen ”Esitelmässä”, jossa hän käsitteli naisten roolia avioliittojen onnistumisessa. Kälviäisen mukaan naiset eivät voineet väittää omaksuneensa ”oikean perhe-elämän velvollisuuksia” tai ”nuorison kasvatuksen tärkeyttä”, joita Kristillisen Työväen Naisliitto tahtoi jäsenilleen opettaa. Ympäröivä yhteiskunta ongelmineen todisti näet päinvastaista. Samalla naisten oli Kälviäisen mukaan katsottava itseensä myös, kun etsittiin syytä onnettomiin avioliittoihin. Syy ei hänen mukaansa voinut olla yksin miehessä, vaan puoliset olivat yhteisvastuussa liitosta.¹⁶⁸

Kälviäisen mukaan ”aivan kelpo puoliset ja äidit saattavat usein aivan huomaamattaan kylvää noita turmion ja paheen siemeniä”. Niitä olivat muun muassa itsekkyys ja ”umpimieliisyys”, jotka johtivat kodin ilmapiirin kylmenemiseen sekä aviopuolisoiden etäantymiseen toisistaan, kun nämä muuttuivat ”arvoituksen tapaiseksi kuormaksi” toisilleen. Tällaisissa tilanteissa miehet hakivat lohtua viinasta, mikä taas useimmiten johti rauhattomiin kotioloihin. Kälviäisen mukaan tältä olisi voitu välttyä, jos vaimo olisi ollut miestään kohtaan huomaavaisempi.¹⁶⁹ Sama ajatus toistui myös isän alkoholismia käsitelleessä tarinassa, jossa per-

¹⁶⁵ Markkola 2002 a, 279–281.

¹⁶⁶ Säde 4–5/1911 Vähän siveellisyysasiasta (Antti Kaarne).

¹⁶⁷ Markkola 2002 a, 342–350.

¹⁶⁸ Säde 6–7/1911 Esitelmä (Sisar H. Kälviäinen).

¹⁶⁹ Säde 6–7/1911 Esitelmä (Sisar H. Kälviäinen).

heen äiti mietti, olisiko voinut ainaisen riitelyn sijasta lempeämmällä käytöksellä ja rukouksella vaikuttaa miehessään parannusta.¹⁷⁰

Naisten tuli Kälviäisen mukaan ensisijaisesti kehittää ensin omaa luonnettaan ja hakeutua Jeesuksen ristin juurelle ”parannusta saamaan.” Naisten tulisi myös Kristillisen Työväen naisosastojen kautta hakeutua ”rakkauden hengessä” vuorovaikutukseen toistensa kanssa. Näin lopulta piirtyisi esiin oikeanlainen nainen; huomaavainen, nöyrä ja epätsekäs, ”elämälleen puhtaamman ilon ja jalomman kaunistuksen” löytänyt ihminen.¹⁷¹

Avioliittoon ja vaimojen asemaan nähtiin liittyvän myös yhteiskunnallisia ongelmia. Yhteiskunnallisella tasolla sekä sosialismi että puutteellinen tai jopa sortavaksi koettu lainsäädäntö nähtiin asioina, joihin oli reagoitava kiireesti. Fanny Kaarne kirjoitti jo ensimmäisessä näytenumerossa vuonna 1909 siitä, miten sosialistien ajama vapaarakkaus uhkasi avioliittoa ja sitä myötä myös lasten asemaa vaarantaen turvalliseksi ja oikeaksi koetun ydinperheen mallin.¹⁷² Kaarne jatkoi samasta aiheesta myös seuraavassa numerossa vuonna 1910. Hänen mukaansa vapaarakkauden aate oli miesten alullepanema idea, joka oli markkinoitu naisille vapauden ja tasa-arvon kautta. Kuitenkaan naiset eivät Kaarneen mukaan voineet olla sukupuolisuhteissa tasa-arvoisia miesten kanssa, sillä suhteista mahdollisesti syntyvistä lapsista lankeaisi häpeä yksin naisen ylle. Näin ollen miehet pääsisivät vapaissa suhteissa välttämään vastuun, joka heille avioliittoon syntyvistä lapsista olisi automaattisesti kuulunut.¹⁷³

Avioliittokaan ei kuitenkaan automaattisesti taannut turvallista elämää sen enempää vaimoille kuin lapsillekaan. Silloinen avioliittolaki, joka asetti naiset aviomiestensä holhouksen alaisiksi, oli lehdessä kritisoinnin kohteena. Fanny Kaarneen vuonna 1910 naisliiton edustajakokoukselle pitämä alustus kristillisten työväen naisten osallistumisesta valtiolliseen toimintaan julkaistiin kokonaisuudessaan *Säteessä*. Kaarne esitteli laajalti voimassa olleen avioliittolain naisen asemaa heikentäviä ja suorastaan sortavia kohtia sekä kritisoi sitä, miten tällaista miesten ylivaltaa suhteessa naisiin pidettiin yhteiskunnassa ”luonnollisena asiana”.¹⁷⁴

Kaarne toi esiin, miten vaimolla ei ollut oikeutta hallita perintöään eikä paeta miestään edes väkivallan takia – jos nainen näin teki, oli miehellä oikeus haetuttaa tämä takaisin virkavaltaa apunaan käyttäen. Miehen ei tarvinnut tehdä naiselle tiliä siitä, mihin perheen varoja käytettiin. Lisäksi miehet pakoilivat elatusvastuutaan. Kaarneen turhautuminen tilanteeseen kävi tekstissä selväksi:

¹⁷⁰ Säde 4–5/1911 Jumala kuulee rukouksen (Anna K-s).

¹⁷¹ Säde 6–7/1911 Esitelmä (Sisar H. Kälviäinen).

¹⁷² Säde 0/1909 Kristillinen ja sosialidemokratinen naisaate (F. K.).

¹⁷³ Säde 1/1910 Sosialidemokraattinen ja kristillinen naisaate (F. K.).

¹⁷⁴ Säde 7–8/1910 Mitenkä krist. työväen naisten on otettava osaa valtiolliseen toimintaan? Alustus naisliiton edustajakokoukselle (Fanny Kaarne).

Vaimolla ei lain mukaan ole valtaa päättää omista vaatteistaan, hänellä ei ole mitään hallittavaa, ei mitään annettavaa — muuta kuin henkensä ja äidinmaitonsa. Miehen itsekkäisyys on kietonut naisen rautakahleisiin, eikä ole sallinut hänen vaikuttaa yhteiskunnalliseen elämään.¹⁷⁵

Jotta tilanne voisi tulevaisuudessa korjaantua, oli naisten Kaarneen mukaan alettava toimia ”yleisen mielipiteen voittamiseksi” kristillisen työväen naisaatteen puolelle. *Säteelle* tyypilliseen tyyliin Kaarne korosti myös Jumalaan turvautumista – yksin ja omassa voimassa tämäkin tehtävä olisi liian haastava.

Huonoon lainsäädäntöön viitattiin myös muutamassa muussa jutussa, mutta vain maininnan tasolla.¹⁷⁶ Antti Kaarne pohti, ettei pelkästään lainlaadinnalla voitaisi parantaa vaimojen asemaa avioliitossa, ja jätti kysymyksen aiheeseen liittyen Kristillisen Työväen Naisliiton edustajakokoukselle. Samassa alustuksessa hän kuvasi köyhien vaimojen tilaa ”surkuteltavimmaksi”, sillä ahtaissa oloissa asuminen usean lapsen kanssa, rahahuolet ja miesten alkoholinkäyttö sekä siitä usein seurannut väkivaltaisuus tekivät naisten elämästä monin tavoin raskasta. Kaarneen mukaan tätäkin vaikeampaa oli kuitenkin niillä vaimoilla, joiden miehet eivät sallineet heidän harjoittaa uskontoaan: ”Samat miehet puhuvat suurin sanoin muiden kuullen vapaudesta ja veljeydestä ja itse ovat kuitenkin pahimpia vapauden kuristajia”.¹⁷⁷

Miesten juomisesta ja väkivaltaisuudesta vaimojaan kohtaan kirjoitettiin *Säteessä* useita juttuja.¹⁷⁸ Vuoden 1910 viimeisessä numerossa Fanny Kaarne kertoi saaneensa lehden luki-joilta monia kirjeitä, joissa kävi ilmi äitien raskas tilanne, kun perheen isä oli hylännyt heidät ja monipäisen lapsilauman, tai kun perheen isä oli juoppo. Kaarne siteerasi erään lukijan kirjettä:

Vaikka minulla on ollut mies, ei ole siitä apua ollut elämässä, olen saanut itse tehdä työtä: ja elättää pienokaiseni, sillä mieheni on juoppouden orja. Hän on monta kertaa ollut niin julma ettei voi puhuakaan. On yksi Jumala, joka tietää kaikki. Hän on ollut hyvä minulle, on antanut terveyttä ja voimaa kestäämään kaikki.¹⁷⁹

Lukija oli saanut lohtua *Säteen* lukemisesta ja siitä uskosta, että Jumala näki ja kuuli kaikkien kärsivien äitien hädän. Kaarne ilmaisi kirjoituksessa koko lehden puolesta myötätuntonsa niil-

¹⁷⁵ Säde 7–8/1910 Mitenkä krist. työväen naisten on otettava osaa valtiolliseen toimintaan? Alustus naisliiton edustajakokoukselle (Fanny Kaarne).

¹⁷⁶ Esim. Säde 9/1910 Mitä olisi tehtävä suojeluksen ja turvan aikaansaamiseksi onnettomissa avioliitoissa rääkätyille aviovaimoille? A. Kaarneen alustama kysymys naisliiton edustajakokouksessa Lahdessa (Antti Kaarne); Säde 8–9/1911 Puhui Bileamin aasikin kerran (Fanny Kaarne).

¹⁷⁷ Säde 9/1910 Mitä olisi tehtävä suojeluksen ja turvan aikaansaamiseksi onnettomissa avioliitoissa rääkätyille aviovaimoille? A. Kaarneen alustama kysymys naisliiton edustajakokouksessa Lahdessa (Antti Kaarne).

¹⁷⁸ Esim. 12/1910 Sorretut, kärsivät äidit (Fanny K – e); Säde 4–5/1911 Jumala kuulee rukouksen (Anna K-s); Säde 8–9/1911 Puhui Bileamin aasikin kerran (Fanny Kaarne).

¹⁷⁹ Säde 12/1910 Sorretut, kärsivät äidit (Fanny K – e).

le naisille, joiden miehet suhtautuvat heihin kylmästi. Samalla hän kirjoitti, miten ”ystävälliset silmäykset ovat sen sijaan kuin auringon säteet! - - Ne ovat kuin heikko kangastus Jumalan suloisuudesta - -”. Lempeä ja rakastava käytös oli Kaarneen mukaan molempien aviopuolisojen velvollisuus toisiaan kohtaan. Se, miksi maanpäällisessä elämässä tämä ei useinkaan toteutunut ja ihmiset kohtasivat kärsimystä, tulisi selviämään vasta taivaassa. Siihen saakka ihminen saisi kuitenkin luottaa Jumalan huolenpitoon.¹⁸⁰

Usko toi turvaa myös Maria Jäntille, joka kirjoitti lehteen omasta kokemuksestaan suurperheen äitinä ja avioliitostaan, joka oli kestänyt jo 30 vuotta. Jäntti pohti kirjoituksensa alkusi sitä, miten erilaisissa oloissa ihmiset elivät: toiset ylellisyydessä ja toiset kurjuudessa ja puutteessa. Hän toi esiin pettymyksensä siihen, miten hyväosaiset eivät useinkaan tahtoneet auttaa ja monet köyhät taas haaskasivat vähät rahansa väkijuomiin. Lisäksi Jäntti kritisoi sosiaalidemokraatteja keskittymisestä siviiliavioliittoon ja erilaisiin huveihin sen sijaan, että he ajaisivat köyhän asiaa. Heidän perheensäkin oli saanut oman osansa kurjuudesta ja köyhyydestä miehen raataessa yksin raskaissa töissä elättääkseen 11-lapsisen perheensä. 10 vuoden sisään syntyneet lapset sitoivat Jäntin kotiin, eikä miehen palkalla tultu toimeen. Jäntti kertoi, miten he olivat joutuneet useasti menemään nälissään nukkumaan, sillä ruokaa ei enää lasten jäljiltä riittänyt aikuisille jaettavaksi.¹⁸¹

Kuitenkin Jäntti koki, että Jumala oli ihmeellisellä tavalla pitänyt heistä huolen myös vaikeina aikoina. Hän kertoi kahdesta rukousvastauksesta, joista ensimmäisessä Jäntin mies oli yllättäen saanut rahalahetyksen postiin, vaikkei lähettäjä tiennyt perheen talousongelmista mitään. Toisella kertaa Jäntti oli ollut puolisonsa kanssa kristillisen työväen kokouksessa, ja aviopari oli rukouksessa pyytänyt edes palasta leipää, jolla saisivat nälkänsä sammutettua. Kotiin palatessaan he löysivät kokonaisen leivän, jonka naapuri oli leiponut heille.¹⁸²

Säteen kirjoituksissa avioliittoa ja perhe-elämää ei siis kuvattu ainoastaan idyllisesti, vaan Jäntinkin kirjoituksessa lapsiperhearki työläisperheessä esitettiin varsin kovana ja raskaana. Kuitenkin ihmeiden tai rukousvastausten jakaminen lehden lukijoille oli selvästi rohkaisemassa perheen perustamiseen, avioliitossa jatkamiseen ja kaikkien lasten vastaanottamiseen – vaikeuksienkin keskellä uskova ihminen sai luottaa siihen, että Jumala antaisi apunsa oikeaan aikaan. Ehkäisyä ei *Säteessä* pidetty kristitylle sopivana, vaan epäsiiveellisenä ratkaisuna. Lapset ja äitiys kulkivat siten lehden kirjoituksissa käsikädessä avioliiton kanssa.

¹⁸⁰ Säde 12/1910 Sorretut, kärsivät äidit (Fanny K – e).

¹⁸¹ Säde 4–5/1911 Ääniä itkulaaksosta (Maria Jäntti).

¹⁸² Säde 4–5/1911 Ääniä itkulaaksosta (Maria Jäntti).

Lasten ja avioliiton yhteen liittämällä kirjoittajat yhtyivät myös tältä osin aikansa merkittävän siveysliikkeen, moraalireformin, käsityksiin. Seksi kuului vain avioliittoon, ja sen harrastaminen oman nautinnon saavuttamiseksi ilman lisääntymisaikomusta katsottiin epäsiiveelliseksi toiminnaksi. Niin avioliitossa kuin yhteiskunnassakin miehen ja naisen roolit nähtiin erillisinä, mutta yhdenvertaisina. Suomessa yhdenvertaisuutta painottavia näkemyksiä esiintyi Räisäsen mukaan lähinnä eri kansalaisliikkeissä vaikuttaneiden naisten puheissa tai vapaakirkollisissa teksteissä.¹⁸³ *Säteen* kirjoittajat liittyivät näin osaksi tuota vaikuttajien joukkoa, joka halusi kristilliseltä pohjalta vaikuttaa kansalaisten avioliittokäsityksiin ja naisten aseman kohentamiseen.

Merkille pantavaa on, että *Säteessä* niin kirjoittajat kuin oletetut lukijatkin olivat työläistäustaisia vakaumuksellisia kristittyjä. Siten he osaltaan myös uudistivat jo olemassa olevia representaatioita lukien itsensä ja luokkasisarensa mukaan esimerkiksi moraalireformin ihanteeseen pidättyvästä ja siveellisestä vaimosta, kun aiemmin tuo ihanne oli liitetty lähinnä porvarillisiin yläluokan naisiin. Huomattavaa on myös se, että kaikkein vanhoillisinta kuvaa naisesta pelkkänä kodinhenkenä ja miehensä koristeen omaisena lemmikkinä loivat lehteen kirjoittaneet miehet, lukuun ottamatta Antti Kaarnetta. Toisaalta sekä Juho Salosen että pastori Spurgeonin nimissä kirjoitettuja romantisoivia kuvauksia voidaan pitää myös naisen, avioliiton ja kodin asemaa puolustavina teksteinä, vaikkakin myös tuolloin niissä esitettyä naiskuvaa voi syyllä kritisoida varsin yksipuoliseksi.

Lehden vakituiseen toimituskuntaan kuulunut aviopari Fanny ja Antti Kaarne tuottivat selkeästi lehden yhteiskunnallisimmat kannanotot avioliittoon ja naisten asemaan liittyen. Tätä selittää osaltaan Antti Kaarneen poliittinen aktiivisuus ja kansanedustajan pesti Kristillisen Työväenliikkeen puolueessa,¹⁸⁴ samoin kuin *Säteen* rooli Kristillisen Työväen Naisliiton äänenkannattajana. Naisten yhteiskunnallisen aseman parantaminen oli liitolle olennainen tavoite, ja sitä haluttiin edistää myös lehdessä. Saamalla naisia haluttiin rohkaista ja kasvattaa aktiiviseen kansalaisuuteen, sekä ymmärtämään omat oikeutensa ja kristilliseen uskoon perustuva ihmisarvonsa.

Säteessä naisista, vaimon roolista ja asemasta avioliitossa maalattiin siis yhtäältä aikansa kristillis-siveellisiin ihanteisiin sitoutunutta idyllistä kuvaa, mutta toisaalta lehdessä ei arasteltu tuoda esille myöskään avioelämän varjopuolia, yhteiskunnallisia ongelmia tai naisten omia vajavaisuuksia. Ongelmat, joita lehdessä kuvattiin, olivat varsin sukupuolittuneita. Alkoholismin ja viinan aiheuttamien ongelmien runsas käsittely osoitti myös lehden kirjoittajien

¹⁸³ Räisänen 1995, 200.

¹⁸⁴ Entiset kansanedustajat *s.a.*

ihanteen raittiudesta. Perhe ja vaimo sen toimeliaana keskuksena näyttäytyivät niin *Säteessä* kuin muillakin 1910-luvun alun keskusteluareenoilla kansallisen elämän pienoisyksikkönä. Sitä oli suojeltava kaikin voimin, ja näin ollen vastustettava kaikkia aatteita, ihanteita ja lakeja, jotka jollakin tavalla heikensivät perinteisen kristillis-siveellisen ydinperheen asemaa.

4. Kristitty työläisnainen yhteiskunnassa

4.1. Aktiivinen ja tiedostava kansalainen

Hengellisen herätyksen ja uskonnollisen kasvatuksen ohella Kristillisen Työväen Naisliitto oli jo perustavassa kokouksessaan määritellyt, että sen tärkeimpiin periaatteisiin ja pyrintöihin kuului myös naisten aseman ja työläisten olojen kohottaminen. Tähän nähden *Säteessä* otettiin lopulta melko vähän kantaa itse työväen asiaan. Eniten työläisten asemasta kirjoitettiin niin sanotulle palvelijoiden vapaaviikolle ajoittuneissa numeroissa, ja muuten harvakseltaan yksittäisiä tekstejä.

Palvelijoiden kurjista oloista, isäntien kaltainkohtelusta ja erilaisista vaaroista, joita työhön liittyi, kirjoitettiin yhteensä 10 aiheita käsittelevää juttua. Jo ensimmäisessä näytenumerossa Alma Niittyaho nosti esiin sen, miten palvelusväen asema oli huono verrattuna muihin palkkatyöläisiin, joilla oli määrätty työtunnit ja siten myös säädetty vapaa-aika. Palvelijoiden työ oli lähes ympärivuorokautista ja lakisääteiset vapaat joka toinen sunnuntai eivät useinkaan toteutuneet. Kirjoituksessaan Niittyaho rinnasti palvelijat orjiin, joilla ei ollut nimeksikään vapautta. Yhteenliittymiseenkään ei ollut samalla tavalla mahdollisuuksia, kuin muilla työläisillä.¹⁸⁵

Palvelussuhteita sääteli silloinen palkkaussääntö vuodelta 1865. Tavan mukaan palvelussuhteet solmittiin yleensä maaseudulla joko vuoden mittaisiksi tai kaupungeissa puoleksi vuodeksi kerrallaan. Varsinainen palveluspakko eli tilattoman väestön velvoite pestautua palvelustyöhön oli poistunut jo vuonna 1879. Palkkaussääntö rajoitti silti palvelukseen astuneiden elämää melko lailla. Palkkaussäännössä ei määritelty työaikaa eikä työtehtäviä. Palvelijalla ei ollut myöskään oikeutta purkaa palvelussopimusta kesken pestin, ja isännillä oli oikeus haettua karannut palvelija takaisin työhön virkavaltaa apuna käyttäen. Lomaa työstä oli lähinnä pestien välissä, niin sanotulla vapaaviikolla, jolloin etsittiin uutta työsuhdetta alkavalle vuodelle.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Säde 0/1909 Palvelijattarien asemasta sananen (Alma Niittyaho).

¹⁸⁶ Ilmonen 2018, 18–23.

Palkkaussääntöä kritisoiitiin myös *Säteessä*. Alma Niittyaho nosti kirjoituksessaan esiin tarpeen työajan säätelystä, palkallisesta kesälomasta ja arkivapaasta kerran viikossa. Nämä olivat parannuksia, joita kristilliset työväenyhdistykset olivat Niittyahon mukaan koettaneet ajaa eteenpäin. Myös Eliina Keskinen arvosteli palkkaussääntöä vanhentuneeksi ja orjuuttavaksi. Keskinen siteerasi lehteen Antti Kaarneen 1910 valtiopäivillä pitämää puhetta palkkaussäännön kumoamiseksi. Isännän ja palvelijan pitäisi hänen mukaansa voida osoittaa toisilleen ihmisyyttä ja kunnioitusta, jotta heillä olisi mahdollisuus pitkään työkumppanuuteen. Eduskunta oli kuitenkin hylännyt ehdotuksen, ja palkkaussääntö pysyi voimassa.¹⁸⁷

Palvelijattarien asemaan suurissa kaupungeissa kohdistui lehdessä myös niin sanottua siveellistä ja moraalista huolta. Antti Kaarne kirjoitti vuoden 1910 lopulla otsikolla ”Palvelijattarien petkutukset Helsingissä” petollisista paikanvälitystoimistoista, jotka olivat huijanneet nuoria palvelijattaria odottamaan paikkaa, jota ei ollut oikeasti olemassakaan. Samalla välitystoimistot olivat kiskoneet tytöiltä ylläpitokuluja ja välityspalkkioita olemattomasta työstä. Kaarneen mukaan eräälle palvelijalle oli myös suoraan ehdotettu, että tämä voisi alkaa prostituoiduksi – saisihan siitä enemmän palkkaa.¹⁸⁸

Toisaalla Kaarne kirjoitti myös suoraan palvelijattaria uhkaavista ”siveellisistä vaaroista”: Yleisenä palvelijattarien kiljuvana jaloheurana ovat niin monet hirnuvat isäntänsä, ne, jotka himollisin silmin vaanivat palvelustyttöjään.¹⁸⁹ Kaarne kävi läpi muutamia kuulemiaan kertomuksia epäasiallisista isännistä. Yksi oli murtautunut palvelijan huoneeseen keskellä yötä ja toinen, ammatiltaan lääkäri, oli huumannut palvelijattaren ja kantanut tämän huoneeseensa, mutta tyttö oli päässyt karkuun. Kaarneen mukaan monet vastaavista tapauksista eivät koskaan tulleet päivänvaloon. Kaarne kritisoi voimakkaasti palkkaussääntöä, joka tämänkin kaltaisissa tapauksissa salli isännän haetuttaa paenneen palvelijan takaisin palvelukseen.¹⁹⁰

Ehdotukseksi tilanteen korjaamiseksi Kaarne esitti paitsi palkkaussäännön muuttamista, myös, että Kristillisen Työväen Naisliiton tulisi kerätä varoja Eliina Keskinen pitämälle palvelijatarkodille. Keskisellä oli Helsingissä oma paikanvälitystoimisto, jolla oli hyvä maine. Kaarneen mukaan palvelijattaret olivat Keskiselle kuin omia lapsia, jotka uskoivat tälle huoliaan kuin äidille.¹⁹¹

Myös uskonnon ja jumalasuhteen vaikutuksesta palvelijoiden asemaan vallitsi lehdessä konsensus: jos yksilöt ja kansakunta heräisivät noudattamaan ennemmin Jumalan tahtoa kuin

¹⁸⁷ Säde 10–11/1910 Se palkkaussääntö (Eliina Keskinen).

¹⁸⁸ Säde 10–11/1910 Palvelijattarien petkutukset Helsingissä (Antti Kaarne).

¹⁸⁹ Säde 10–11/1910 Hillittömät hirmuhenget (A. Kaarne).

¹⁹⁰ Säde 10–11/1910 Hillittömät hirmuhenget (A. Kaarne).

¹⁹¹ Säde 10–11/1910 Palvelijattarien petkutukset Helsingissä (Antti Kaarne).

itsekkäitä halujaan, myös palvelusväen kohtelu paranisi. Pastori R. Bonsdorff kirjoitti aiheesta hartauden omaisen tekstin lehden näytenumeroon. Hän siteerasi Markuksen evankeliumin kohtaa (Mark 9:35): ”Jos joku tahtoo ensimmäinen olla, sen pitää olla kaikista viimeinen ja kaikkein palvelija”. Bonsdorffin mukaan Jeesuksen esimerkki ei velvoittanut pelkästään palvelusväkeä, vaan kaikkia ihmisiä säätyyn katsomatta. Hänen mukaansa isäntien ja palvelusväen suhteet olivat vääristyneet itsekkyyden takia. Jos ”Jeesus pääsee sydämiin”, niin paitsi palvelusväen, myös koko yhteiskunnan olot muuttuisivat.¹⁹²

Bonsdorff asetti kristityille palvelijoille ohjeeksi palvella kurjaakin isäntää rakkaudella, sillä tämä olisi keino osoittaa olevansa todellinen kristitty sekä mahdollisuus ”voittaa” isäntä kannattamaan kristinuskoa. Samalla hän kuitenkin katsoi kristillisen työväenliikkeen sekä myös naisten tehtäväksi ajaa yhteiskunnallista muutosta palvelijoiden asemaan:

Mutta sitten on kristillisellä työväen aatteella kokonaisuudessaan kallis tehtävä palvelusväen aseman parantamisessa laajemmassa merkityksessä, kylvämällä kristillisen totuuden ja rakkauden suolaa yleiseen mielipiteeseen, herättäen kaikkia ymmärtämään että olemme eroituksesta velkaa toisillemme palvelevaa rakkauden työtä niin että vihdoin suuri lainlaadinnankin vipu saadaan itsekkäisyyden ojaan kallistuvan yhteiskuntarakennuksen nurkan alle, ja asiat oikiaan tässäkin suhteessa väännetyksi, mikäli lainlaadinnalla myöskin voidaan palveluksen työssä raatavain veljeimme ja sisariemme asemaa parantaa.¹⁹³

Pappina hän asettui kannattamaan kristillistä työväenaaatetta. Samalla hän toisti *Säteessä* myöhemminkin ilmennyttä ajatusta, jonka mukaan vain usko Jumalaan ja Jumalan voima voisivat muuttaa ihmiskunnan kristillisten ihanteiden mukaiseksi ja mahdollistaa rauhanomaisen, oikeudenmukaisen yhteiskuntaelämän. Kehotus palvelijoille olla nousematta kapinaan ilkeitä isäntiään kohtaan voidaan tulkita varovaisuudeksi ja konservatismiksi. Toisaalta neuvo on ollut myös hyödyllinen – nousemalla vastustamaan isäntiään palvelijat olisivat vain saattaneet itsensä entistä ahtaampaan asemaan, sillä palvelussuhteessa ollessaan heillä ei ollut käytännössä mahdollisuuksia lähteä pestipaikastaan. Näin ollen oli järkevämpää yrittää pysyä väleissä ja olla provosoimatta valmiiksi huonosti käyttäytyviä isäntiä enää enempää.

Työläisten mahdollisuudet vaikuttaa tilanteeseensa kytkeytyivätkin tiiviisti yhteenliittymiseen. Suurlakko 1905 oli osoittanut joukkovoiman merkityksen. Ensimmäisiä naisten yhdistyksiä perustamassa olivat ompelijattaret ja palvelijattaret, kenties yläluokkaisilta isäntäperheiltään saamansa esimerkin innoittamana.¹⁹⁴ *Säteessäkin* kehoitettiin useampaan otteeseen kristillisiä työläisnaisia yhdistämään voimansa ja perustamaan kristillisiä työväenosastoja

¹⁹² Säde 0/1909 ”En minä tullut palveltavaksi vaan palvelemaan” (R. Bonsdorff).

¹⁹³ Säde 0/1909 ”En minä tullut palveltavaksi vaan palvelemaan” (R. Bonsdorff).

¹⁹⁴ Lähteenmäki 2000, 25–26.

omille paikkakunnilleen. Ajatuksen taustalla oli eittämättä pyrkimys ehkäistä naisten hakeutumista sosialistiseen työväentoimintaan tarjoamalla heille kristillinen vaihtoehto.

Toisaalta naisia haluttiin myös kasvattaa luokkatietoisuuteen, mikä kävi ilmi osuvasti muun muassa lehdessä julkaistussa jatkotarínassa, jossa maalais- ja kaupunkilaispalvelijattaret keskustelivat talontyttären kanssa työläisten oikeuksista ja velvollisuuksista. Kertomuksessa nuori maalaispalvelijatar Aina oli havahtunut palvelijoiden ahtaaseen asemaan ja halusi alkaa ajaa siihen muutoksia. Helmi, talontytär, ei alkuun ymmärtänyt Ainan aatteenpaloa, vaan piti sitä humputteluna. Helmin mukaan jokaisen täytyisi nöyrästi tyytyä oloonsa. Vanhempi palvelijatar Maria yhtyi Helmin näkemyksiin – kyseenalaistamalla liikaa vallitsevia olosuhteita ihminen vain kasvattaisi omaa onnettomuuttaan. Kaupungista saapunut palvelijatar Kerttu kuitenkin kannatti Ainan ajatuksia ja esitteli tälle kristillisen työväen ”siskopiiriä”, sillä yhteenliittymisessä oli voimaa, jota kukaan ei yksin voinut saavuttaa.¹⁹⁵

Tarinassa nuoret naiset olivat uudistushenkisempiä kuin vanhemmat, jotka vastustivat muutoksia. Kertomuksessa kuvastui myös se, miten uudet liikkeet saivat usein ensin jalansijaa kaupungeissa ja levisivät vasta myöhemmin maaseudulle. Ainan ”herääminen” työläisten ja erityisesti palvelijoiden huonoon asemaan oli merkittävää, sillä uusien aatteiden ja Raamatun sanan valossa hän oli tajunnut, ettei ihmisiä lähtökohtaisesti ollut luotu epätasa-arvoisiksi. Teksti ohjasi myös lukijaa samaistumaan tähän nousevaan kristilliseen työväenluokkaan, olemaan uudistuksien puolella ja tajuamaan oma arvonsa niin työntekijänä kuin ihmisenäkin. Nuoret naiset tukivat toisiaan, ja työläistytöjen keskustelu herätteli lopulta myös yläluokkaisen Helmin ymmärtämään, että työväenaaatetta kannatti edistää.¹⁹⁶

Raamattuun vetoamalla lehdessä haluttiin osoittaa vääräksi myös laajalti sosialistisissa piireissä esitetty pärssisläinen näkemys, jonka mukaan kristinuskó oli esteenä asioiden parannuspyrkimyksille ja syypäänä työläisten ja etenkin naisten heikkoon asemaan yhteiskunnassa. Suoma Lind kirjoitti oman vasta-argumenttinsa:

On muuten hyvin ominaista, että naisen luonnetta on aikain ohella kasvatettu siihen, että sen täytyy kaikkea pelätä jopa useimmissa tapauksissa pelätä noudattamasta omantuntonsa ääntä ja Jumalan tahtoa. Se väärä yliherruus, joka maailmassa kristikansoissakin on naissukua painanut vastoin raamatun selvää opia, on tehnyt naiset aroiksi, itseensä sulkeutuneiksi, johon useinkin kätkeytyy Jumalan lahjoittamat suuret henkisetkin lahjat, sen sijaan, että hän niillä olisi palvellut kärsivää ihmiskuntaa.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Säde 10–11/1910 Vuorokeskustelu (Suoma Lind).

¹⁹⁶ Säde 10–11 /1910 Vuorokeskustelu (Suoma Lind); Säde 1/1911 Vuorokeskustelu (Suoma Lind).

¹⁹⁷ Säde 2–3/1910 Turun naisosaston synty (S. L.).

Sosialidemokraattinaisten kärkijoukkoon kuuluneen Hilja Pärssisen vanavedessä sosialistisen liikkeen enemmistökannaksi vakiintui, että uskonto ja kirkkoinstituutio palvelivat porvarien oikeuksia pyrkien saamaan työväestön alistumaan vallitseviin oloihin. Yhteiskunnallisen muutoksen tulpaksi esitettiin ”taikausko” ja vanhentunut, epätasa-arvoinen Raamatun ihmis-käsitys sekä sokea usko siihen, että elämä joskus tuonpuoleisessa olisi parempaa – siksi ei liioin tässä elämässä kannattanut valittaa osastaan.¹⁹⁸ Omalla kirjoituksellaan Lind ja muut *Säteen* kirjoittajat asettuivat selvästi kannattamaan työväenaatetta ja yhteiskunnallisia parannuspyrkimyksiä, mutta päätyivät perustelemaan niitä varsin päinvastaisesta näkökulmasta kuin sosialistinaiset. *Säteessä* Raamatusta löydettiin nimenomaan naisten emansipaatiota ja yhteiskunnallista tasa-arvoa tukevat, jopa muutokseen velvoittavat argumentit.

Myös Fanny Kaarne kirjoitti vuoden 1911 loppupuolella kriittiseen sävyyn siitä, miten yleiseksi yhteiskunnassa oli muodostunut ajatus, jonka mukaan naisten tuli pysytellä hiljaa ja kestää kaikki kokemansa vääryydet. ”Sortoa kärsiessään puhui Bileamin aasikin kerran, pitäisikö siis koko naissuvun vaijeten kärsiä vääryyttä ja sortoa!”¹⁹⁹ Kaarneen mukaan oikeaa kristillisyyttä ja hengellisyyden harjoitusta ei suinkaan ollut vain hurskaiden ajatusten ajattelu ja yksityinen rukouselämä, vaan yksilön täytyi huolehtia myös käytännöllisistä tarpeista ja kantaa yhteiskuntavastuuta. Kaarne tiivistä kantansa:

Ei se kristillisyyden, joka etupäässä näyttäytyy huolenpitona muitten parhaasta ole sen vuoksi vähemmän hengellinen, että siinä kuulee vähemmän kiiltävää rukoushelinää. Voimallisemmin kuin mitkään muut hengelliset harjoitukset estää palveleva rakkaus ylpeyttä ja itsekkään kristillisyyden kuolleesta kaavajumalisuudesta. Päinvastoin pakottaa tämä todellisen tarpeen vaatimana palavaan rukoukseen, jonka ei tarvitse etsimällä etsiä rukouksen aiheita tai pakoittamalla ponnistella tehdäksensä jotakin toisten hyväksi.²⁰⁰

Kaarne kritisoi rikkaita tai hyväosaisia kristittyjä, jotka sen sijaan että auttaisivat kärsiviä ja puutteenalaisia tuhlasivat kaikki rahansa omiin huvituksiinsa.²⁰¹ Kaarneen kritiikissä oli paljon samaa, kuin sosialistisen puolueenkin porvaristoon kohdistamassaan arvostelussa. Kristinuskoko ei asettanut tulppaa Kaarneen suuhun, vaan Raamatun pohjalta nousi rohkeus vastustaa vääräksi koettuja toimintamalleja. Kaarne osoitti kritiikkinsä myös ennen kaikkea ulkokul-taista tekopyhyyttä kohtaan, jota myös sosialidemokraatit, kuten Hilja Pärssinen, arvosteli-vat.²⁰²

Säteessä tarjottu kristinuskoko ja työväenaate yhdistyivätkin tietyllä tavalla arjessa lähimmäisille osoitettavaksi kristillis-sosialismiksi, jossa naiset esitettiin aktiivisina toimijoina

¹⁹⁸ Kempainen 2020, 188–197.

¹⁹⁹ Säde 8–9/1911 Puhui Bileamin aasikin kerran (Fanny Kaarne).

²⁰⁰ Säde 8–9/1911 Puhui Bileamin aasikin kerran (Fanny Kaarne).

²⁰¹ Säde 8–9 /1911 Puhui Bileamin aasikin kerran (Fanny Kaarne).

²⁰² Kempainen 2020, 193–197.

ja muutoksentehtäjinä. Toimintatavat ja pyrkinnöt eivät olleet kenties yhtä radikaaleja, kuin sosialistinaisilla, mutta lehdessä ohjattiin naisia silti toimimaan yhteisen hyvän puolesta ja kohti tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Kristillisiä ihanteita tuli elää todeksi omassa arjessa ja toiminnassa, ei yksinlausuttuina rukouksina hiljaisuudessa.

Konkreettisia toimia naisten tai työväestön aseman ajamiseksi esitettiin lehdessä verrattain vähän, mutta joitakin mainintoja esiintyi erityisesti Kristillisen Työväen Naisliiton edustajakokouksien alustuksista uutisoidessa tai kerrottaessa paikallisosastojen toiminnasta. Kristillinen naisliitto pyrki järjestämään muun muassa nuorille omaa valistustoimintaa, ompeluseuroja sekä kokoamaan erillisiä toimikuntia selvittämään muun muassa, miten siveysvalistusta voitaisiin parhaiten toteuttaa, tai miten voitaisiin tukea väkivaltaisissa avioliitoissa eläviä naisia.²⁰³ Naisia kehoitettiin myös käyttämään äänioikeuttaan aina tulevien vaalien alla ja painotettiin, että äänestämällä Suomen Kristillisen Työväen Liittoa myös kristillisten työläisnaisten oikeudet tulisivat ajetuksi eduskunnassakin.²⁰⁴ Yleisin tendenssi lehdessä kuitenkin oli, että naisten tuli omassa arjessaan elää kristillistä työväenaaatetta todeksi ja vaikuttaa lähipiirinsä aatemaailmaan – olla siis pienenä äänitorvena aatteen puolesta missä ikinä kulkikaan.

Säteessä julkaistiin myös muutama ulkomaita koskeva lyhyt uutinen tai anekdootti, joiden tarkoituksena oli kertoa työväestön asemasta kansainvälisellä tasolla. Vuonna 1910 juttuja julkaistiin 4, kun taas vuonna 1911 ulkomaihin viitattiin vain kerran. Venäjän-tilanteen kiristyessä lehden fokus siirtyi enemmän hengelliseen suuntaan ja yhteiskunnallinen kirjoittelu jäi muutoinkin vähemmälle. Kotimaan tilanne ja mahdollinen sensuuri kenties pakotti rajaamaan juttujen aiheita.

Ulkomaan uutisissa kerrottiin muun muassa siitä, miten Ranskassa oli saatu aikaiseksi raskaana olevan naisen irtisanomisen estävä laki. Näin ollen Suomi jäi ainoaksi ”sivistysmaaksi”, jossa raskaana oleville naisille ei ollut tarjolla laillista irtisanomissuojaa tai äitiyslomaa synnytyksen jälkeen.²⁰⁵ Lisäksi kerrottiin japanilaisista vaimoista, joiden asemaa aviointumisen jälkeen verrattiin lähes kotiorjuuden kaltaiseksi. Samassa yhteydessä oli anekdootti roomalaisesta naisesta, jolta oli kysytty, mikä on hänen ”koristuksensa”, jonka jälkeen nainen oli kutsunut luokseen molemmat poikansa. Jutussa korostettiin naisen olleen ”pakana” ja ilmeisin tarkoitus oli korostaa kristillisille työläisnaisille lasten olevan suurinta Jumalan lahjaa, kun kerran ulkomainen, ei-kristitty äitikin sen ymmärsi.²⁰⁶ Japanilaisen naisen asemasta kir-

²⁰³ Ks. esim. Säde 7–8/1910 Edustajakokouksemme.

²⁰⁴ Ks. esim. Säde 12/1910 Eduskuntavaalit (Ensi kerran äänioikeutettu sisar); Säde 12/1910 Me naiset! (Alli Trygg-Helenius).

²⁰⁵ Säde 2–3/1910 Synnyttäjän suojelus.

²⁰⁶ Säde 2–3/1910 Maailma eri kulmilta.

joitettaessa haluttiin todennäköisesti edelleen alleviivata, miten naisten huono asema ei ollut kristinuskon ja valtiokirkon syytä, vaan globaali ajan ilmentymä. Muut ulkomaista kertovat jutut olivat pieniä uutisia, kuten Saksan työväenliikkeen kuulumisten kerrontaa tai maininta ”valkoisesta orjakaupasta” eli prostituutiosta – nämäkin siis ilmiöitä, jotka olivat koto-Suomea laajempia.²⁰⁷

Siinä, missä Sosialidemokraattisen puolueen naiset pitivät tiiviistikin yhteyttä ulkomaille, niin Pohjoismaihin, Eurooppaan kuin Venäjällekin²⁰⁸, jäivät ulkomaiset yhteydet *Säteessä* vähemmälle huomiolle. Vuonna 1910 Kööpenhaminassa järjestettiin jopa sosialistinaisten kansainvälinen kokous, jonka osallistujiin lukeutui myös suomalaisia sosialistinaisia sekä eri maiden silloisia sosialistijohtajia.²⁰⁹ Ajattelen, että *Säteen* julkaisemat uutiset ulkomailta pyrkivät osaltaan tarjoamaan kansainvälistä sisältöä myös kristillisille työläisnaisille ja toisaalta osoittamaan sen, ettei kristillinen työväenaate kotimaisen kannatuksen puuttuessa ollut kuitenkaan Euroopan mittakaavassa täysin unohdettu. Tästä kertoi muun muassa Saksan kristillisestä työväenliikkeestä julkaistu uutinen.

4.2. Siveydensiskot sosialismia vastaan

- - Nyt on aikas’ kristikansa,
Nousta työhön, taisteloon,
Ettei epäuskon ansa
Saattais kansaa turmioon.

Vapaanrakkauden sato
Kaataa kaiken kaunihiin:
Koti, onni, rauha hajoo,
Katoo rakkaus puhtahin.

- -

Perhe-ilon, lasten tähden
Astunut oot rintamaan
Sinä siskoin lehti ”Säde”,
Kodin onnea puoltamaan.

Epäusko, siveettömyys,
Aate kauhea, kamala
Juoppous ja kielteisyys
Leviää kuin salama.

- -

Kristus-viha, veljes-riita,
Siskoin surkea saastutus,
Siveettömyyden kaamea kita
Ne ovat ”Säteelle” kauhistus. - -²¹⁰

²⁰⁷ Säde 4/1910 Niin Saksassa; Säde 4/1910 Maaailma eri kulmilta.

²⁰⁸ Lähteenmäki 2000, 62–66.

²⁰⁹ Lähteenmäki 2000, 64.

²¹⁰ Säde 12/1911 ”Säteelle” (L-i S-o).

Näin runoili nimimerkki L-i S-o vuoden 1911 viimeisessä numerossa ja tuli samalla tiivistäneeksi tarkastelujaksolla ilmestyneissä lehdissä esiintyneet käsitykset ”siveettömyyden kaameasta kidasta” ja ihanteellisen kristityn työläisnaisen toimista sitä vastaan: oli aika nousta taisteluun. *Säteessä* ohjattiin naisia voimakkaasti moraaliseen taisteluun ”kodin onnen”, ”perhe-ilon” ja ”lasten tähden”, kuten nimimerkki runossaan ilmaisi. Polttavina työläisnaisen, koko naissuvun ja kansakunnan kohtaloa koskettavina kysymyksinä nähtiin erityisesti runossa mainitut ”vapaarakkaus”, väkijuomien käyttö ja ”kielteisyys”, jolla viitattiin uskonto- ja jumalankielteisyyteen. Näistä jälkimmäisin nähtiin juurisyytä kaikkiin muihin moraalisen rappion ilmentymiin, ja työläisnaisia kasvatettiin kantamaan vastuunsa ongelman ratkaisemiseksi.

”Vapaarakkaus”, eli avioliiton ulkopuoliset suhteet, liitettiin *Säteessä* järjestäen yhteen sosialidemokratian, siviiliavioliittopyrkimysten ja moraalittomuuden kanssa. Avioliiton pyhyys oli lehden kirjoittajille niin järkähtämätöntä, että uudet ehdotukset kirkollisen avioliittoinstituution purkamiseksi ja seksuaalisten suhteiden vapauttamiseksi herättivät heissä suoranaista kauhua. Vapaarakkauden aatteen ja sosialismin vastustus kietoutuivat lehdessä niin tiiviisti yhteen, että voisi jopa ajatella sosialismin näyttäytyneen lehden kirjoittajille ainoastaan seksuaalimoraalisena rappioutilana ja totaalisenä vihamielisyytenä kristinuskoa kohtaan.²¹¹ Tämä voidaan tulkita myös tarkoitukselliseksi agitaatioksi, jossa sosialistiseen työläisnaistoimintaan sitoutumattomia naisia haluttiin tietoisesti ohjata pysymään loitolla kyseisestä liikkeestä luomalla sosialistinaisista pöyhkeä ja kristillisen moraalikäsitteen vastainen, raakalaismainen kuva.

Fanny Kaarne kirjoitti lehden ensimmäisissä numeroissa kaksi sosialidemokraattisen ja kristillisen naisaateen välistä eroa havainnollistavaa tekstiä. Kaarneen pääasiallinen syytös sosialidemokraattisia naisia kohtaan liittyi vapaarakkauden aatteen ajamiseen ja etenkin hänen omaan tulkintaansa siitä, mitä siviiliavioliiton ja vapaiden suhteiden salliminen tulisivat merkitsemään vaimoille, perheille ja lapsille. Kaarneen mukaan sosialistinaiset olivat tulleet aatetta ajavien miesten petkuttamiksi ja ”syöksyneet surman suuhun”, sillä vapaarakkaus oli hänen mukaansa miesten keksimä idea. Äärimmilleen vietyä Kaarneen mukaan sosialistinaisten pyrkimyksistä seuraisi ”kotiemme hävittäminen, joka korvataan sellaisella sosialismin ihanteella, että kaikki ovat yhden perheen jäseniä, jossa verisukulaisuus hyljätään”.²¹²

²¹¹ Esim. Säde 0/1909 Kristillinen ja sosialidemokratinen naisaate (Fanny kaarne); Säde 1/1910 Sosialidemokraattinen ja kristillinen naisaate (F. K.); Säde 2–3/1910 Miten sosialisteille on saarnattava uskontoa (Ida).

²¹² Säde 0/1909 Kristillinen ja sosialidemokratinen naisaate (Fanny Kaarne); Säde 1/1910 Sosialidemokraattinen ja kristillinen naisaate (F. K.).

Siviiliavioliitto nousi 1900-luvun alussa laajempaan keskusteluun yhteiskunnassa. Aiemmin kristillistä vihkimistä oli pidetty takeena ja edellytyksenä avioliiton oikeasta laadusta ja siveellisyydestä. Kuitenkin uskonnonvapauskysymyksen ja yhteiskunnallisen uudistumisen myötä avioliittoa ja vihkimistä alettiin käsitellä ennemmin yhteiskunnallisena sopimuksena kuin jumalallisena toimituksena. Niin vapaakirkolliset, liberaali-kristilliset kuin sosialistitkin toivoivat siviilivihkimistä kirkollisen toimituksen vaihtoehdoksi.²¹³ Suomen Sosialidemokraattisten naisten edustajakokouksessa syyskuussa 1909 käsiteltiin myös siviiliavioliittokysymystä. Enemmistö käsittelyyn osallistuneista valiokunnan jäsenistä päätyi kannattamaan ehdotusta, jonka mukaan siviiliavioliitto tulisi määrätä ainoaksi ja pakolliseksi avioliittomuodoksi. Vähemmistöön jääneet Olga Tainio ja Mimmi Kanervo esittivät kuitenkin vastaponnen, jonka mukaan avioliiton solmimistapa tulisi olla jokaisen yksityisasia. Tätä pontta tulkittiin kahtalaisesti – toisille se näyttäytyi vapautena valita kirkollinen tai siviilivihkiminen, toisille täytenä tapain turmeluksena, josta seuraisi pahimmillaan ”täysi anarkia”.²¹⁴

Säteessä päädyttiin tulkitsemaan pontta jälkimmäisellä tavalla. Fanny Kaarne viittasi kirjoituksessaan sosialidemokraattisesta naisaatteesta juuri Tainion ja Kanervon esittämään ponteeseen, ja ymmärsi sen tarkoittavan ”anarkiaan” ajautumista – jos avioliitot muuttuisivat kunkin yksityisasiaksi, olisivat yhteiskunnassa pian sallittu jopa moniavioisuus tai minkälaiset suhteet tahansa.²¹⁵ Koska *Säteessä* siviiliavioliitto nähtiin räikeänä osoituksena uskonnonvastaisuudesta ja naisliiton ehdotusta valinnaisesta siviiliavioliitosta tulkittiin jopa pakottavana ja kaikenlaiset suhdemuodot sallivana aloitteena, ei se näyttäytynyt todellisena vaihtoehtona kirkolliselle vihkimiselle, vaan rinnastettiin ennemmin vapaisiin suhteisiin tai niin sanottuihin omantunnonliittoihin.²¹⁶ Samanlainen näkemys oli vallalla myös yleisemmin kristillisessä työväenliikkeessä.²¹⁷

Tavallista työväestöä kysymys siviiliavioliitosta ei kuitenkaan juurikaan kosketanut heidän arjessaan. Työväenlehdissä käsiteltyä siviiliavioliittokysymystä pro gradussaan tutkineen Emma Saarisen mukaan työläislehdistö nosti siviiliavioliitot ja niin sanotut omantunnonliitot siis suurempaan huomioon, kuin mitä ne ilmiönä tavallisen kansan keskuudessa todelli-

²¹³ Räisänen 1995, 74–77.

²¹⁴ Saarinen 2019, 34–35.

²¹⁵ Säde 0/1909 Kristillinen ja sosialidemokratinen naisaate (Fanny Kaarne).

²¹⁶ Omantunnonliitto ts. kirkollista vihkimistä vastustaneiden avoliitto. Työläislehdistön siviiliavioliittokirjoituksia tutkineen Emma Saarisen mukaan työväenlehdissä julkaistiin aika ajoin ilmoituksia, joissa kirkollista vihkimistä vastustaneet mies ja nainen olivat asettuneet asumaan yhdessä ja odottamaan mahdollisuutta siviilivihkimiseen. Aikalaikirjoituksissa tällaisia avoliittoja kutsuttiin usein ”vapaiksi” tai ”epätäydellisiksi” liitoiksi ja lain mukaan ne alkoivat miehen ja naisen välisestä sukupuoliyhteydestä, jos siihen liittyi kihlaus tai loppaus avioliitosta. Tarkemmin ks. Saarinen 2019, 3, 22–28.

²¹⁷ Saarinen 2019, 28–30, 44.

suudessa saavuttivat. Saarisen mukaan sosialistiset työläisnaiset olivat näkemyksissään myös konservatiivisempia, kuin sosialistisen työläisliikkeen miehet, ja näin ollen tulivat paikoin argumentaatioissaan lähelle kristillistä työväenliikettä silloin, kun avioliitosta keskusteltiin argumentoiden sen vaikutuksella naisten asemaan ja lapsiin.²¹⁸

Yhteneväisyydet sosialidemokraattisiin naisiin eivät *Säteessä* käyneet ilmi, ennenkin päinvastoin. Lehdessä luotiin tarkoituksellisesti kuvaa sosialismista epäkristillisenä ja haitallisena ilmiönä, ja sen näkyviksi hedelmiksi asetettiin toistuvasti vapaat seksuaaliset suhteet, joita pidettiin vaarallisina niin naisille, lapsille kuin koko kansakunnallekin.²¹⁹ Yhtäläisyydet sekä kristillisen työväen argumentaatioon että porvarilliseen naisliikkeeseen selittynevät siten pitkälti ajankuvalla; yleisesti naisen ensisijaiseksi tehtäväksi tuohon aikaan miellettiin äitiys ja toimintakentäksi koti.²²⁰

Naisiin vedottiin myös *Säteessä* usein juuri lasten ja kasvatustehtävän kautta. Sosialismista nostettiin esiin puolia, joiden nähtiin järkyttävän perheiden kristillissiveellistä asemaa ja vedottiin naisten äidilliseen puoleen, jotta nämä omaksuisivat roolinsa kasvattajina ja valistajina paitsi omien lastensa kohdalla, myös laajemmin yhteiskunnassa. Ajatus yhteiskunnallisesta äitiydestä naisen kansalaisvelvollisuutena lähti alkuun vuosituhannen vaihteessa ylä- ja keskiluokkaisten naisten valistus- ja sivistyspyrkimyksistä sekä tavoitteesta lisätä oman luokansa naisten vaikutusvaltaa yhteiskunnassa. Yhteiskunnallisen äitiyden ihanne ei siis sivistyneistön naisliikkeissä ulottunut työväestöön, vaan työläisnaisten haluttiin pysyvän tiukasti kodinpiirissä.²²¹

Säteessä tämä yläluokkainen ihanne tulkittiin uudelleen ja ulotettiin koskemaan myös työläisiä itseään. Valistus- ja muutospyrkimyksissä ei myöskään jääty vain yläluokkaisten naisasianaisten hyväntahtoisuuden varaan, vaan esimerkiksi niin sanottujen ”langenneitten naisten” eli prostituoitujen auttamistyössä haluttiin olla aktiivisia muutoksentekejiä. Suoma Lind kirjoitti:

- - [koska] siveettömyyden synnin seuraukset etupäässä koskevat juuri köyhälistön naisia, on myöskin köyhälistön naisten etukädessä alettava innolla siveellisyystyötä ajamaan. Niin kauvan, kun he eivät itse herää ja käy käsiksi tähän asiaan, ei ole suuria toiveita asian eteenpäin viemiseen. Varsinkin krist. työv. naisten ei pidä mennä ohitse niin kuin leviitta ja pappi ja jättää langennut tien viereen makaamaan, jos hitunenkaan rakkautta kärsiviä kohtaan heidän sydämistään löytyy. Muistakaamme, että asian merkityksen ymmärtäminen on jo kutsu, joka muuttuu tuomioksi, jos sitä ei noudateta.²²²

²¹⁸ Saarinen 2019, 20, 73–74.

²¹⁹ Esim. Säde 1/1910 Naiset innokkaaseen toimintaan! (Suoma Lind); Säde 4/1910 Silmäys pääkaupungin elämään (Setä); Säde 5–6/1910 Kodin puolesta (Eliina Keskinen).

²²⁰ Uusitalo 2010, 224.

²²¹ Räisänen 1995, 119–120.

²²² Säde 7–8/1910 Mitä krist. työv. naiset voisivat tehdä siveellisyystyön edistämiseksi? Alustus naisten edustajakoukselle. (Suoma Lind).

Lindin mukaan olennaisinta oli, että pureuduttaisiin juurisyihin, jotka olivat prostituutioon ajautumisen taustalla. Ennaltaehkäisevä työ nousi *Säteessä* muutoinkin esille, ja sivistyneistöä kritisoitiin ”kurjuuden seurausten parantelusta”²²³ sen sijaan, että olisivat keskittyneet parantamaan köyhien naisten asemaa. Lind nosti omassa alustuksessaan esille myös yhteiskunnalliset syyt, jotka ajoivat naiset epätoivoisiin ratkaisuihin ja ”lankeemukseen”. Näitä olivat esimerkiksi asuin- ja työolosuhteet, joihin olisi pyrittävä puuttumaan pikimmiten.²²⁴ Myös sosialistisessa naisliikkeessä katsottiin, että pohjimmainen syy naisten ajautumiseen huonoille teille oli kapitalistisessa järjestelmässä, joka pahimmassa tapauksessa ei jättänyt köyhille työläisille muita vaihtoehtoja.²²⁵ *Säteessä* yhteiskunnallisesti epäoikeudenmukaiset olot ja kapitalistinen riisto nähtiin yhtäläillä vaikuttavina tekijöinä, mutta niiden taustalla piili vielä tätäkin suurempi ongelma – ihmisten kääntyminen pois kristinuskon perusteista ja Jumalasta.

”Langenneiden naisten” auttamistyössä vedottiin niinikään naisten uskonnolliseen vakaumukseen sekä Raamatun esimerkkeihin ja Uuden testamentin pohjalta nousevaan ihmisarvoon. Naisia kehoitettiin olemaan tuomitsematta prostituutioon ajautuneita, sillä nämä olivat ”sisaruksia Kristuksessa”. Arvostelun sijaan heidät tuli kohdata rakkaudella ja ymmärtää, että nämä naiset tarvitsivat ”hellien sisarten auttavaa kättä”.²²⁶ Olga H tiivistä kirjoituksessaan ”Rakastatko langennutta siskoasi?” ihanteellisen suhtautumistavan asiaan:

Jos voisimme kristittyinä niin käyttäytyä tässäkin, että emme olisi tuomitsevia vaan rakastavia siskoja ja veljiä, niin taivaan autuus ja rauha laskeutuisi jo tänne maailmaan, kärsiviin ja murheen murtamiin, pilkan ja ylenkatseen kautta kovettuneisiin sydämiin. Ja Jeesus puoltaisi meitä mailman fariseuksia vastaan. Tehkäämme kuten Jeesus käski, rakastakaamme toinen toistamme ilman vilppiä ja eroa ihmisen ja ihmisen välillä.²²⁷

Sisaruus Kristuksessa ja Jeesuksen esimerkin noudattaminen olivat osa myös yläluokkaisten naisten retoriikkaa heidän kohdentaessaan auttamistyötä langenneisiin naisiin.²²⁸ Kristillisille työläisnaisille tämä sisaruus tarkoitti kuitenkin myös luokkasisaruutta vertaisiinsa työläisiin, toisin kuin sivistyneistön naisille, jotka kristillisen sisaruuden ohella oikeuttivat toisaalta

²²³ Säde 0/1909 Säteitä langenneille (Ida Madonmäki).

²²⁴ Säde 7–8 /1910 Mitä krist. työv. naiset voisivat tehdä siveellisyytyön edistämiseksi? Alustus naisten edustajakokoukselle (Suoma Lind).

²²⁵ Uusitalo 2010, 224.

²²⁶ Säde 0/1909 Säteitä langenneille (Ida Madonmäki).

²²⁷ Säde 5–6/1910 Rakastatko langennutta siskoasi? (Olga H.).

²²⁸ Markkola 2002 a, 197; Markkola 2002 b, 176.

myös holhoavan asenteensa työläisnaisia kohtaan, sillä he katsoivat näiden olevan omaa säätyään alemmalla moraalisella tasolla.²²⁹

Rakkaudellinen suhtautuminen ”langenneisiin naisiin” ei kuitenkaan tarkoittanut yhteiskunnallisten rangaistusten lievittämistä, vaan *Säteessä* vaadittiin niin sanottua absoluuttista sukupuolimoraalia ja siveysrikosten rangaistusten ulottamista myös miehiä koskeviksi. Lind painotti alustuksessaan myös kotoa lähtevän kasvatuksen merkitystä – jo pojille olisi opetettava, ettei miehiä varten ollut olemassa eri lakia kuin naisille.²³⁰ Kristilliset työläisnaiset liittyivät näin osaksi paitsi porvarillisen naisliikkeen, myös moraalireformistien vaatimuksia. Absoluuttisen sukupuolimoraalin vastakohtana nähtiin relativistinen ja epäsideelliseksi koettu sukupuolimoraali, jota muun muassa sosialistinaiset ajoivat vaatiessaan vapaiden suhteiden laillistamista ja naisen seksuaalista vapautumista.²³¹

Kaiken siveysvalistuksen pohjalla *Säteessä* esiintyi ajatus uskonnollisen kasvatuksen ensisijaisuudesta. Ensimmäisessä varsinaisessa numerossa Suoma Lind kutsui naisia ”innokkaaseen toimintaan” kristillisen naisaateen puolesta. Alkuun hän kuvaili, miten monet ”Suomen kristillismieliset naiset” olivat heränneet huomaamaan ”ympärillään vallitsevaa mädännäisyyttä, tapain turmelusta ja oikeudettomuutta”. Vapaarakkaus ja siveettömyys kuvattiin tekstissä ”epäsideellisuuden aallokiksi”, jonne monet kanssasisaret uupuivat, eikä kristityn sopinut katsoa tätä sivusta hiljaa hyväksyen. Lind puhutteli lukijoita suoraan, ja käski näiden vakavasti kysyä itseltään, olivatko he toimineet kuten kristityn kuuluu, vai ajatelleet kenties vain omaa mukavuudenhaluaan ja jättäneet puuttumatta asioihin. Lind teroitti lukijoille, mitä odotti näiltä:

Kristityn naisen tulee jokapäiväisessä käytännöllisessä elämässä osottaa, mitä hän Herralta on saanut. -- Siis kristisisar, pyri käsittämään, mitä rauhatoin, totuutta ja oikeutta kaipaava nykyaika sinulta vaatii. Se odottaa sinulta toimeliasta, uhrautuvaa työtä yhteishyvän eteen. Se odottaa sinulta alttiiksi antavaa mieltä, joka ilomielellä uhraa sen, minkä itsekkin on saanut. Nykyaika kaipaa, että olet Kristuksen hengen eläyttämä työntekijä.²³²

Lind ei tarkemmin eritellyt, mitä ”Kristuksen hengen eläyttämä työntekijä” käytännössä teki. Haitallisten aatteiden vastustaminen omassa elämässä ainakin oli jokaisen kristityn naisen velvollisuus, samoin kuin omasta uskosta huolehtiminen.

²²⁹ Markkola 2002 a, 297–298.

²³⁰ Säde 7–8/1910 Mitä krist. työv. naiset voisivat tehdä siveellisyystyön edistämiseksi? Alustus naisten edustajakokoukselle (Suoma Lind).

²³¹ Markkola 2002 a, 167–169; Rajainen 1973, 9–11.

²³² Säde 1/1910 Naiset innokkaaseen toimintaan! (Suoma Lind).

Uskon ja kristillisen kasvatuksen merkitystä alleviivattiin myös erään kirjoittajan oma-kohtaisessa tarinassa, joka kertoi hänen ”lankeamisestaan” aviottomaan suhteeseen ja sen onnettomista käänteistä. Suhteesta oli syntynyt kirjoittajalle lapsi, josta hän joutui yksin vastuuseen miehen paettua ulkomaille. Lapsi kuitenkin kuoli varhain, ja kirjoittajan elämä sai entistä surullisemman suunnan. Samoihin aikoihin myös kirjoittajan äiti sairastui vakavasti. Viimeisenä tekonaan kuoleva äiti siunasi tyttärtään ja rukoili tälle anteeksiantamusta vedoten kristillisessä kodissa elettyyn viattomaan ja huolettomaan lapsuuteen sekä tulevaan iankaikkisuuteen, jota ei halunnut viettää erossa lapsestaan. Rukouksessa äiti painotti Jeesuksen anteeksiantavaa armoa ja toisaalta tyttärensä vastuuta tekemistään rikkeistä.²³³

Tarinan kirjoittaja kertoi äidin rukouksen olleen ”köyhän äitini kallein perintö - - kultaakin kalliimpi”.²³⁴ Samalla, kun tekstissä pyrittiin luomaan kuvaa vapaiden suhteiden turmiollisuudesta ja uskovan elämän tuomasta rauhasta ja onnesta, luotiin siis samalla kuvaa siitä, mikä oli myös kristillisten työläisnaisten tärkein velvollisuus: kasvattaa lapsensa kristillisessä kodissa oikeaan uskoon.

Kristillisen uskon säilyttämisen ja levittämisen ollessa kristillisten työläisnaisten tärkein tehtävä, oli myös olennaista luoda *Säteessä* marxilaisesta ja epäkristillisenä pidetystä sosialismista mahdollisimman vastenmielinen ja luotaantyöntävä kuva. Kolmessa eri tekstissä sosialistit leimattiin jopa suoraan ”Saatanan äänenkannattajiksi”, ”Saatanan apulaisiksi” ja jopa Lusiferin lapsiksi.²³⁵ Sosialistisia työväenlehtiä siteerattiin valikoiden, pyrkien osoittamaan näiden radikaali uskonnonvastaisuus ja jopa jumalanpilkka. Esimerkiksi *Työläisnaisesta* ja *Vapaa-ajatuksesta* nostettiin esiin kristinuskon perusteita kritisoiden ja esimerkiksi Jeesuksen jumaluuden kieltävät tekstipätkät, joissa kirkkoa ja kristinoppia syytettiin suoraan valehtelusta, kansan ”pimityksestä” ja ”köyhien nöyryyttämisestä”.²³⁶ *Säteessä* Sosialidemokraattinen toiminta pyrittiin demonisoimaan. Kerrottiinpa lehdessä myös lyhyesti erään vaimon ”oikeasta vastauksesta”, kun tälle oli yritetty myydä sosialistista nuorisolehti ”Ihannetta”. Nainen oli kieltäytynyt ostamasta lehteä vedoten siihen, ettei ”uskalla riistää [lapsiltaan] Jumalaa”.²³⁷ Antikristillisyyden lisäksi sosialistit rinnastettiin myös ”mielenhäiriöisiin”²³⁸ ja kuvattiin eräässä tekstissä raadollisempina kuin petoeläimet.²³⁹

²³³ Säde 1/1910 Äitini perintö (Elina - - i).

²³⁴ Säde 1/1910 Äitini perintö (Elina - - i).

²³⁵ Säde 2–3/1910 Miten sosialisteille on saarnattava uskontoa (Ida); Säde 4/1910 Silmäys pääkaupungin elämään (Setä); Säde 10–11/1910 ”Vapaa ajatus” haisevana raatona.

²³⁶ Säde 2–3 Miten sosialisteille on saarnattava uskontoa (Ida), Säde 4/1910 Silmäys pääkaupungin elämään (Setä).

²³⁷ Säde 5–6/1910 Oikea vastaus.

²³⁸ Säde 2–3/1910 Miten sosialisteille on saarnattava uskontoa (Ida).

²³⁹ Säde 0/1909 Kristillinen ja sosialidemokratinen naisaate (Fanny Kaarne).

Radikaalit kielikuvat olivat tehokeinoja, joilla haluttiin osoittaa, etteivät sosialistit olleet kristinuskon asialla eikä sosialidemokraattinen naisaate soveltunut kristillismielisille työläisnaisille. Myös sosialistisessa naisliikkeessä hyödynnettiin raamatullisia kielikuvia argumentaation välineenä ja yritettiin vedota työläiskansaan esittämällä, että sosialistinen aate toteutti todellista Jeesuksen oppia.²⁴⁰ Kristillisen työväenliikkeen näkemys sosialismista oli kuitenkin ratkaisevasti erilainen kuin sosialisteilla, jotka Jussi Pikkusaaren mukaan pyrkivät vuosisadan alun ”kulttuuritaistelussa” murtamaan yksilön uskomusjärjestelmien ja kirkon asettamasta holhouksenalaisuudesta itsenäisen ajattelun vapauteen. Kuten suurien liikkeiden sisällä usein, myös sosialidemokraattien kärkihahmojen julkilausumat olivat mustavalkoisempia kuin liikkeen jäsenten todelliset näkemykset. Harva heistä yksilötasolla allekirjoitti voimakasta uskonnonvastaisuutta, vaikka liikkeen julkikuva muotoutuikin antikristilliseksi.²⁴¹ Näin ollen työväen lehdistössä esiintyneeseen kiistelyyn siveyskysymyksistä ja uskonnon asemasta yhteiskunnassa heijastui myös työväenliikkeen sisäinen hajaannus, jonka myös Saarinen on pannut merkille työläislehtien kirjoittelua tutkiessaan.²⁴²

Siveys- ja avioliittokysymysten ohella lehdessä pidettiin esillä myös raittiusaatetta. Raittiuden ihanne toistui useissa tarinoissa ja kertomuksissa, joissa maalattiin kuvaa väkijuomien raadollisesta vaikutuksesta niin lapsiin kuin naisiin.²⁴³ Alkoholilainsäädäntö katsottiin liian lepuksi, ja siihen haluttiin muutoksia.²⁴⁴ Raittiudesta lehteen kirjoittivat satunaisten kirjoittajien lisäksi myös aikansa tunnettu raittiusliikeaktiivi Alli Trygg-Helenius. Trygg-Heleniuksen lähestymistavassa näkyi hänen keskiluokkainen asemansa. Sotilaskapteenin perheeseen syntyneen ja ruotsinkielisessä opettajaseminaarissa opiskelleen maailmanmatkaajan ja järjestöaktiivin ohjaavat ja opastavat kirjoitukset olivat paikoitellen jopa holhoavia.²⁴⁵ Trygg-Helenius pyrki monisanaisissa kirjoituksissaan jakamaan neuvoja raittiuskouksen järjestämiseen alkaen pikkuleipien paistosta, tarpeellisen hygienian korostamisesta ja jopa oikeanlaisten käsitöiden merkityksestä. Kirjoituksista huomasi, että ne oli kirjoittanut joku työläisnaisten arjen ulkopuolelta tuleva henkilö. Siinä, missä kristillisten työläisnaisten omissa ompeluseuroissa huollettiin vaatteita työläisten tarpeeksi, Alli Trygg-Helenius ohjeisti raittiuskokousta varten hommaamaan soveliaita käsitöitä varalle, jos köyhälistön äideillä ei

²⁴⁰ Kempainen 2020, 256–257.

²⁴¹ Pikkusaari 1998, 365–367.

²⁴² Saarinen 2019, 73–74.

²⁴³ Esim. Säte 5–6/1910 Sortunut onnella (Äiti); lisäksi ks. tämä tutkielma s. 23, 63–64.

²⁴⁴ Säte 10–11/1910 Kuka teki juomarin (suomentanut englannista Hannes W.), Säte 12/1911 Suru (Kaarlo Haltija).

²⁴⁵ Eskelinen 2005, 28–29.

olisi muuta kuin sukkia parsittavanaan.²⁴⁶ Trygg-Heleniuksen kirjoitukset osoittivat kuitenkin kristillisen työläisnaisliiton halua valistaa jäseniään. Samalla lehden kirjoittajat tulivat liittyneeksi osaksi aikansa raittiusrintamaa, jossa oli monia vaikuttajia eri kansankerroksista. Raittius- ja siveystyö kuuluivat ytimellisesti esimerkiksi keskiluokkaisen Valkonauhaliiton toimintaan.²⁴⁷

4.3. Taivaan kansalainen, isänmaan rakentaja

Synkkää synkempi on se valtiollisenkin elämän aika, joka on edessämme. Jumala yksin tietää mitä saammekaan kokea vuoden ajalla. Oi Jumala, varjele isäimme maa, ettei ajan aallot sitä upottaa saa ja kaitse sen pienoinen kansa.²⁴⁸

Vuoden 1910 alkaessa *Säteeseen* kirjoittanut Hanna Kälviäinen lausui lehdessä yllä olevan rukouksen Suomen kansan puolesta. Valtiolliset olot, joihin Kälviäinen viittasi, olivat kiristyneet ja käyneet levottomiksi. Eduskunnassa kiisteltiin kirjoitusta edeltäneenä vuonna muun muassa niin sanotuista ”sotilasmiljoonista”, joita Venäjä vaati korvaukseksi siitä, että suomalaiset vapautettiin asevelvollisuudesta. Samana vuonna eduskunta myös hajotettiin kertaalleen keisarin päätöksellä, sillä vuoden 1909 valtiopäivillä eduskunnan puhemies Svinhufvudin puhe koettiin liialti keisarin hallintavaltaa kritisoinneeksi. Svinhufvudin lyhytsanainen huomautus kohdistui epäreiluksi koettuun Suomen-politiikkaan: Suomen asioiden esittelyjärjestystä oli muutettu Venäjän yksipuolisesta ilmoituksesta niin, ettei suomalaisten asioita enää käsitelty suoraan keisarin kanssa, vaan venäläisministerin läsnä ollessa.²⁴⁹

Kälviäinen maalasi tekstissään myös kuvia menneestä vuodesta ja sen aikana koetuista menetyksistä, jotka olivat lukijoita saattaneet koskettaa. Puolison, vanhempien tai lapsen menehtyminen ja rakkaiden ihmissuhteiden katkeaminen osoittivat kirjoittajan mukaan sen, miten maailmassa ei ollut mitään kestäväää, vaan kaikki oli tuomittu loppumaan ajallaan. Kälviäisen mukaan ainoa pysyvä asia elämässä oli Jeesus, ja hän ilmoittikin lehden pääasialliseksi tavoitteeksi herätyksen aikaansaamisen ja sen, että ihmiset ottaisivat vastaan pelastuksen ”niin kauvan kuin vielä aikaa on”.²⁵⁰

²⁴⁶ Säde 2–3/1910 Kirje aatetovereilleni (Alli Trygg-Helenius); Säde 5–6/1910 Kirje Säteelle (Alli Trygg-Helenius); Säde 9/1910 Lehteämme lukeville naisille (Alli Trygg-Helenius).

²⁴⁷ Eskelinen 2005, 42–43.

²⁴⁸ Säde 1/1910 Vuoden vaihtuessa (Hanna Kälviäinen).

²⁴⁹ Vares, Uola & Majander 2006, 32–34.

²⁵⁰ Säde 1/1910 Vuoden vaihtuessa (Hanna Kälviäinen).

Yhteiskunnallisesti ja poliittisesti epävakaa tilanteessa kirjoittajan ratkaisu oli siis kääntyä Jumalan puoleen. Tämä toisti lehdelle ominaista herätyskristillistä vakaumusta, jossa todellinen sydämen usko Jeesukseen nähtiin välttämättömänä edellytyksenä oikeanlaiselle elämälle. Samoin Jumalasta vieraantuminen katsottiin juurisyyksi sille, miksi maailmassa ylipäänsä oli kärsimystä. Ida Madonmäki kirjoitti lehden näytenumerossa otsikolla ”Säteitä langenneille” siitä, miten yhteiskunnassa ilmenneet kurjuus ja lähimmäisten hätä saivat kyseenalaistamaan, oliko hyvää kaikkivaltiaasta Jumalaa edes olemassa, vai oliko kaikki kenties kuitenkin sattumaa. Madonmäki tiivistä oman vastauksensa pahan ongelmaan:

Elämä maan päällä muodostuu sellaiseksi kuin me ihmiset sen itse luomme. Jumalan valtakunta-aatteen toteutuminen riippuu myöskin meistä, minusta ja sinusta. Jos emme tahdo muodostaa Jumalan valtakuntaa niin saamme vastaan ottaa perkeleen valtakunnan ja sen hedelmät. Tämä on järkähtämätön totuus, totuus jonka kokemus todeksi todistaa. Jumala on rakkaus eikä mikään pakollinen orjuuttaja.²⁵¹

Usko nähtiin *Säteessä* siis henkilökohtaisena, mutta kokonaisvaltaisesti elämään sen kaikilla osa-alueilla vaikuttavana valintana. Niinpä myös yhteiskunnallisissa asioissa tärkeintä oli olla edistämässä nimenomaan Jumalan mielenmukaista elämää. Samaan lopputulemaan päätyi myös Alli Trygg-Helenius, joka kirjoitti raittiusaatetta käsitelleessä kirjoituksessaan:

Se [kristillinen perustus] on ikäänkuin punaisena lankana käyvä läpi kaiken sen, mitä ajattelemme ja sanomme niistä *toisista* kysymyksistä. Ja meille on suurena lohdutuksena juuri se, että me ”rakennamme huoneemme kalliolle”, että kaikki työ, johon ryhdymme tulee siunatuksi sentähden, että me lähdemme siltä katsantokannalta, joka on ainoa oikea, nim. että Jumalan valtakunta edistyisi maan päällä, että Hänen tahtonsa tapahtuisi.²⁵²

Kristillinen usko asetti tekstin mukaan raamit, joista käsin määriteltiin se, mikä oli hyväksyttävää ja tavoiteltavaa. Se oli ikään kuin linssi, jonka läpi kaikkea maailmassa tapahtuvaa arvioitiin.

Siten myös kansaa kohdanneet vaikeudet selitettiin uskontodellisuudesta käsin. Eliina Keskinen kirjoitti huhtikuussa 1910 Venäjän aikeista kaventaa Suomen autonomiaa ja rinnasti Suomea kohdanneet vastoinkäymiset Israelin kansan kokemaan kuritukseen:

Suomelle on käynyt kuten Israelille muinoin. Lyhyt oli senkin vapauden ja ilon aika, onnen päivät olivat äkkiä päättyneet. Suomen kansallekin koitti vapauden aika ”sortovuosien” jälestä, se oli kuin valon välkähdytys pitkällisen pimeyden perästä. Kansamme riemuitsi saavutetusta vapaudestaan, mutta pimeys rupeaa nyt näyttämään monin kerroin sankemmalta, verrattuna valoon ja vapauteen, joka äsken vallitsi. Mutta Jumalan aikeet Suomen kansan kehitykseen nähden eivät silti ole nurin menneet tai unohtuneet, vaan edistyksen täytyy tapahtua *pimeydenkin* vallitessa.²⁵³

²⁵¹ Säde 0/1909 Säteitä langenneille (Ida Madonmäki).

²⁵² Säde 2–3/1910 Kirje aatetovereilleni (Alli Trygg-Helenius).

²⁵³ Säde 4/1910 Nykyhetkellä (Eliina Keskinen).

Venäjän sortotoimet ja muut Suomea kohdanneet koettelemukset olivat kirjoittajan mukaan tilapäistä kuritusta, jonka tarkoituksena oli taivuttaa kansan sydän jälleen vastaanottavaiseksi Jumalalle. Vaikeudet eivät kuitenkaan olleet Jumalasta lähtöisin tai tämän lähettämiä, vaan ihmisen omista toimista johtuvia ja luonnollinen seuraus Jumalan kieltämisestä. Tekstissä näkyi myös toivo paremmasta sekä usko siihen, että Suomen kansalla oli erityinen osa Jumalan suunnitelmassa, joka kyllä toteutuisi aikanaan.²⁵⁴

Keskisen tekstin kanssa samassa numerossa esitettiin myös lyhennelmä Suomen Kristillisen Työväen Liiton kansanedustaja Antti Kaarneen samassa kuussa eduskunnan täysistunnossa pitämästä puheenvuorosta. Kaarne jatkoi puheessaan *Säteessä* tutuksi käyneellä sanomalla, että ainoastaan kääntymällä takaisin Jumalan puoleen Suomi voisi selviytyä kohtaamisistaan vaikeuksista. Vastoinikäymisiä Kaarne nimitti ”kovaksi läksyksi”, joka oli annettu kansalle sitä varten, että se oli unohtanut Jumalan. Jos läksyä ei opittaisi, Kaarneen mukaan Suomea ei kansana enää jatkossa olisi olemassa.²⁵⁵

Kati Mikkola on tutkinut isänmaallisuuden ja uskonnollisuuden välistä suhdetta Zacharias Topeliuksen Maamme-kirjassa. Maamme-kirja oli 1800-luvulta vielä 1940-luvulle saakka kouluissa käytetty historian ja maantiedon perusteos alimmille kouluasteille.²⁵⁶ Maamme-kirjan eetokseen kuului paitsi kasvattaa lukijaansa tietynlaiseen narratiiviin Suomesta, myös kasvattaa yksilöä ihmisenä kohti tietynlaista kansalaisuutta. Mikkolan mukaan Maamme-kirjassa rakennettiin kertomusta Suomesta Jumalan valittuna kansana, mikä näkyi lukuisina sitaatteina ja viittauksina Raamattuun, suomalaisten kohtalonvaiheiden peilaamisena kertomuksiin Israelista ja vankkana uskona siihen, että historiassa oli nähtävissä Jumalan johdatuksen jälki.²⁵⁷ Samat teemat toistuivat siis myös *Säteessä*, sillä erotuksella, että tätä topeliaanista narratiivia välittivät eteenpäin kansakoulunopettajien sijaan toiset työläiset vertaisilleen.

Työkansan keskuudessa ei kuitenkaan jaettu yksimielisesti näkemystä ihanteellisesta Jumalaan uskovasta Suomesta. Kaarneen eduskuntapuheen lehtiversioon oli painettu mukaan myös kaksi SDP:n edustaja Hilja Pärssisen keskeytystä, joista myös puhemies oli joutunut tätä ojentamaan. Pärssinen vastusti Kaarneen näkemystä siitä, että Venäjän sortotoimenpiteet liittyisivät millään tapaa Jumalaan.²⁵⁸ Välihuomautusten kirjaamista *Säteeseen* voidaan pitää tarkoituksellisenä osoituksena sosiaalidemokraattien kärkkäästä uskonnonvastaisuudesta ja samalla vahvistuksena myös Kaarneen omalle sanomalle siitä, miten jumalankielteisyyys näkyi

²⁵⁴ Säde 4/1910 Nykyhetkellä (Eliina Keskinen).

²⁵⁵ Säde 4/1910 Eduskunta ja valtakunnanlainsäädäntöasia.

²⁵⁶ Mikkola 2004, 210–211.

²⁵⁷ Mikkola 2004, 224–229.

²⁵⁸ Säde 4/1910 Eduskunta ja valtakunnanlainsäädäntöasia.

eduskunnassakin. Sosiaalidemokraattien esittäminen huonossa valossa oli siten tietoinen valinta kristillisille työläisille osoitetussa lehdessä.

Eduskunnassa poliittiset näkemykset ja luokkataustat virittivät myös sisäisiä jännitteitä. Kuitenkin Venäjän-uhka sai sisäisesti ristiriitaisen eduskunnan tiukentamaan omia rivejään, ja vuonna 1910 muut kiistakysymykset jäivät varjoon Venäjän esittäessä yleistä valtakunnanlainsäädäntöä, joka käytännössä mitätöisi Suomen perustuslailliset oikeudet ja kaventaisi eduskunnan vallan olemattomaksi. Vuonna 1908 alkanut niin sanottu toinen sortokausi saavutti uuden huippunsa ja eduskunta päätti yksimielisesti 1910 valtiopäivillä, ettei ainakaan edistäisi lain toteutumista.²⁵⁹

Heinä-elokuussa 1910 ilmestyneessä numerossa julkaistiin Fanny Kaarneen Kristillisen Työväen Naisliiton edustajakokouksessa pitämä alustus, jossa hän käsitteli äänestämisen tärkeyttä ja pyrki vakuuttamaan lukijat naisten yhteiskunnallisen osallistumisen tärkeydestä esittelemällä muun muassa silloisen avioliittolain yhtenä esimerkkinä naisia sortavista käytänteistä, joihin olisi saatava muutos. Kaarne totesi tekstinsä alussa, miten valtiollisen vaikuttamisen käsittely saattaisi vaikuttaa turhalta ottaen huomioon sen yhteiskunnallisen tilanteen, jossa parhaillaan elettiin. Hänen mukaansa kristityt kuitenkin varmana tiesivät, että toisenlainenkin aika oli vielä tulossa, ja siksi työtä edistyksen eteen oli tehtävä kovissakin oloissa. Kaarne ehdottikin, että naisosastojen tulisi perustaa vaalirahastoja sekä yrittää kääntää ”yleinen mielipide” kristillisen naisaatteen puolelle. Samalla hän muistutti, ettei kristittyjen ollut sopivaa harjoittaa minkäänlaista toisten puolueiden pilkkaamista tai muuta toimintaa, joka ei sopisi kristinuskoon.²⁶⁰

Syyskuussa Venäjän keisari määräsi eduskunnan kokoontumaan ylimääräisille valtiopäiville. Niissä tarkoituksena oli antaa lausunto yleisvaltakunnallisista laeista, jotka koskivat jo aiemmin kiisteltyjä sotilasmaksuja sekä uutta esitystä, joka tekisi Venäjän kansalaisista yhdenvertaisia suomalaisten kanssa. Eduskunta ei suostunut keisarin pyyntöön lakiasiassa, eikä myöskään valitsemaan suomalaisia edustajia venäläisiin hallintoelimiin.²⁶¹ Asiasta uutisoitiin myös *Säteessä*. Nimimerkki Sisar arveli, että hylättyä lakia alettaisiin kuitenkin toteuttaa pakkokeinoin, mutta siltikään kansalaisten ei tulisi luopua omista oikeuksistaan. Kirjoittaja halusi rohkaista lehden lukijoita:

²⁵⁹ Vares et al. 2006, 32, 37–38.

²⁶⁰ Säde 7–8/1910 Mitenkä krist. työväen naisten on otettava osaa valtiolliseen toimintaan? Alustus naisliiton edustajakokoukselle (Fanny Kaarne).

²⁶¹ Vares et al. 2006, 40.

Maallinen mahti voi olla ankara edustajiammekin kohtaan, mutta krist. työväen edustajan ei tule peljätä toiminnassaan mitään maallista mahtia, koska hän tietää olevansa sen herran suojeluksen alaisena, jonka valtakuntana on maailman kaikkeus ja jonka kädessä ovat sekä kansain että ajan ja iäisyyden kohtalot.²⁶²

Tekstissä haluttiin näin tuoda uskon perspektiivi mukaan kuumana käyneeseen keskusteluun, jossa puitiin kansan tulevaa kohtaloa. Kirjoittaja toivoi, että eduskunta tajuaisi vastuunsa Jumalan edessä, ja noudattaisi tämän tahtoa. Kansan pitäisi hänen mukaansa nöyrytyä ja tunnustaa rikkoneensa Jumalaa vastaan, jotta tämä voisi jälleen antaa sille sekä armahduksensa että siunauksensa.²⁶³ Epäsuorasti kirjoittaja siis ilmaisi, että Jumalan tahto olisi Suomen itsenäisyys, ei Venäjän sorron alaiseksi joutuminen – näin vain oli käynyt, koska kansa oli ollut Jumalaa kohtaan tottelematon.

Loka-marraskuussa ilmestyneessä numerossa oli jälleen lyhyt uutinen Venäjän sortotoimista. Venäjä oli hajottanut eduskunnan kaksi viikkoa sen jälkeen, kun ylimääräisillä valtiopäivillä kokoontunut eduskunta oli ilmoittanut, ettei voinut hyväksyä esitettyä lakiehdotusta. Kirjoituksessa tiedotettiin tulevista valtiopäivistä ja uusista vaaleista, jotka järjestettäisiin seuraavan vuoden tammikuussa. Kirjoittaja kehotti kaikkia osoittamaan tukensa eduskunnalle ja sen päätöksille sortopolitiikkaa vastaan äänestämällä vaaleissa.²⁶⁴ Vaaleista muistutettiin vielä uudelleen vuoden viimeisessä numerossa, kun nimimerkki ”Ensi kerran äänioikeutettusisar” kehotti kaikkia kristillisen työväen naisia äänestämään, jottei ”Suomen vihollinen” saat-taisi pilkata heitä. Kristillisen Työväen Naisliitto oli päättänyt antaa äänensä kristillisen työväen vaaliliitolle. Se, olivatko liiton edustajat miehiä tai naisia, ei ollut kirjoittajan mukaan olennaista, sillä kaikki ajoivat kuitenkin myös naisten asiaa ja oikeuksia.²⁶⁵

Vuonna 1911 Venäjä-teema vaipui *Säteessä* taka-alalle. Siinä, missä vuonna 1910 sortotoimet ja Venäjän-uhka olivat olleet käsittelyssä kahdeksassa eri jutussa ja seitsemässä eri numerossa huhtikuusta alkaen säännöllisesti vuoden loppuun, julkaistiin vuoden 1911 vuosikerrassa vain yksi varsinaisesti asiaa käsitellyt teksti, ja sekin vasta lokakuussa. Antti Kaarneen pääkirjoituksen paikkaa pitänyt juttu käsitteli uskonnollisin vertauksin höystettynä Venäjän silloisia toimenpiteitä Suomen pään menoksi. Kaarne kertoi, miten Suomea oli aiottu ”pirstoa”, muttei selittänyt tarkemmin, mitä ilmaisulla tarkoitti. Lisäksi Kaarne kertoi, miten kokoontumisvapautta oli rajoitettu, ja viranomaiset olivat estäneet jonkin uskonnollisen kokouksen pitämisen.²⁶⁶

²⁶² Säde 9/1910 Eduskunnan kokoontuessa (Sisar).

²⁶³ Säde 9/1910 Eduskunnan kokoontuessa (Sisar).

²⁶⁴ Säde 10–11/1910 Jälleen uudet vaalit.

²⁶⁵ Säde 12/1910 Eduskuntavaalit (Ensi kerran äänioikeutettu sisar).

²⁶⁶ Säde 10/1911 Ennen ja nyt (A. K.).

Tätä seurasi jälleen pitkä vertaus Israelin kansan kokemiin vaikeuksiin heidän vapauttuaan Babylonin vankeudesta. Kertomuksessa hallitsija oli uskonut kateellisten samarialaisten panettelua juutalaisista, ja antanut näille luvan myös väkivalloin estää israelilaisten hankkeet temppelin jälleenrakennuksesta. Tämä saattoi Kaarneen mukaan antaa israelilaisille käsityksen, että Jumala oli hylännyt heidät, mutta näin ei kuitenkaan ollut. Kaarne rinnasti Suomen kokeman sorron Israelin kansan kokemiin vaikeuksiin ja kirjoitti:

Jumala on kullekin kansalle määrännyt oman kehityksen koulun käytäväksi. Kuinka pian se on kulloinkin käyty, se ei ole meidän määrättävissämme. Pääasia on, että turvaudumme Herran johdatukseen ja pyydämme häntä johtajaksemme. Hän saattaa meidätkin vihdoon nykyisestä pimeydestä päivän valoon. Kristikansan tulisi ahkeraan lähettää sähkösanomia Jumalalle, joka on kuningasten kuningas ja herrain herra.²⁶⁷

Pitkittyneessä vaikeassa tilanteessa turvautuminen Jumalaan nousi jälleen kärjekkäästi esille. Ihminen ei voinut Kaarneen mukaan tietää, milloin Jumala aikoisi laittaa pisteen maailmassa vaikuttavalle vääryydelle, mutta selvää oli, että tälläkin koettelemuksella oli lopulta hyvä ja jalostava tarkoitus. Myös lehdelle tyypillinen kaksijakoinen maailmankuva ilmeni valon ja pimeyden termeillä leikittelyllä – Venäjän sorto oli pimeyttä, jonka jälkeen Suomelle koittaisi valon aika.²⁶⁸ Samanlaista retoriikkaa ilmeni myös aiemmin aiheen käsittelyn yhteydessä muillakin kirjoittajilla.²⁶⁹

Kaarneen tekstissä oli nähtävillä turhautumista tilanteeseen, mutta kirjoituksen syvin fokus oli suuntautunut Venäjän kritisoimisesta uskonnollisempaan suuntaan. Vuoden 1911 loppua kohti käydessä isänmaallisten ja yhteiskunnallisten tekstien painopiste vaihtui muutoinkin sortopolitiikan käsittelystä rauhanaatteen tärkeyden korostamiseen. Tekstissä ”Kotia koota tai hajoittaa?” nimimerkki J. S. kirjoitti siitä, miten Raamattu ja raittius olivat todellisen Suomalaisen kodin onnen ja rauhan perusta. Kirjoittajan mukaan tällaisessa kodissa äiti ”istuttaa lapseensa rakkauden liekin kipinöitä isänmaahan ja Jumalaan”. Hän nosti esiin myös Suomessa tehtyjä maan sisäisiä linjauksia, jotka eivät olleet ”edistyksellisyydestään” huolimatta edistäneet kansakunnan asiaa, vaan päinvastoin. Yhtenä esimerkkinä tällaisista toimenpiteistä hän esitti torpparien aseman huonontamisen, jota piti suorastaan ”kansallisena virheenä”. Sen korjaamiseen ei riittänyt torpparien sivistäminen, vaan jokaisella tuli olla oikeus kotiin, joka oli kansan keskus.²⁷⁰

²⁶⁷ Säde 10/1911 Ennen ja nyt (A. K.).

²⁶⁸ Säde 10/1911 Ennen ja nyt (A. K.).

²⁶⁹ Ks. esim. Säde 4/1910 Nykyhetkellä (Eliina Keskinen); Säde 7–8/1910 Mitenkä krist. työväen naisten on otettava osaa valtiolliseen toimintaan? Alustus naisliiton edustajakokoukselle (Fanny Kaarne).

²⁷⁰ Säde 10/1911 Kotia koota tai hajoittaa? (J. S.).

Nimimerkki J. S. viittasi kirjoituksessaan todennäköisimmin vuonna 1909 voimaan astuneeseen niin sanottuun taannehtivaan asetukseen, joka mahdollisti torppareiden ja tilallisten välisten vuokrasuhteiden jäädyttämisen seitsemäksi vuodeksi. Torpparikysymys, eli kysymys maanomistajien ja vuokralaisten välisistä suhteista ja missä määrin yhteiskunnalla oli oikeus puuttua näihin sopimuksiin, oli yksiä keskeisimpiä kysymyksiä jo ennen ensimmäisiä eduskuntavaaleja. Silloinen maanvuokrauslaki mahdollisti maanomistajalle muun muassa torpparien häättämisen kesken vuokrasopimuksen ja asetti vuokralaisen ja isännän hyvin eriarvoiseen asemaan keskenään. 1909 säädettyjen lakiuudistusten tavoitteena oli taata seitsemän vuoden ”rauhoitusaika”, jolloin torpparikysymykseen voitaisiin etsiä kestävämpiä ratkaisuja. Kodin ja elannon epävarmuus ei silti tullut uudenkaan asetuksen myötä ratkaistuksi, vaikkakin se jossain määrin lisäsi torpparien oikeuksia ja kohensi torpparien asemaa vuokrasopimuksia laadittaessa. Kysymys kosketi laajalti yhteiskuntaa, sillä vuokraviljelijöinä toimi vuosisadan alussa noin kolmannes maanviljelyksestä elantonsa saavasta väestöstä, käsittäen yli puoli miljoonaa henkeä.²⁷¹

Vuoden 1911 viimeisessä numerossa esiintyi jälleen kaksi rauhanaatetta voimakkaasti puoltavaa kirjoitusta. Kirkkoherra Oswald Stenrothin pääkirjoituksen omainen hartausteksti keskittyi näennäisesti jouluevankeliumin tapahtumien ympärille, mutta varsinaisesti tekstin fokus oli esivallan ja auktoriteettien kunnioittamisessa sekä rauhanaatteen korostamisessa. Stenroth argumentoi, miten luonnon eläimetkin ymmärsivät antaa kunnioituksensa ylemmilleen, siispä auktoriteettien ja hierarkioiden olemassaoloa oli pidettävä luonnollisena asiana. Myös ihmisten tuli kunnioittaa etupäässä Jumalaa, mutta myös niitä, jotka olivat häntä ylemmänä – vanhempia, auktoriteetteja ja hallituksen edustajia. Tässä kohtaa kristillisissä kodeissa vanhempien näyttämä esimerkki oli olennaisen tärkeää.²⁷²

Stenroth siteerasi myös Paavalin kirjettä ja painotti sopuisan yhteiselön merkitystä. Eripuraa ja riitaa ei saanut lietsoa, vaan ihmisten tuli elää rauhassa toistensa kanssa, jos se vain heistä itsestään riippui. Todellisen rauhan lähde oli Jumalassa, mutta tätä rauhaa tuli elää toiseksi omassa elämässään pyrkien rauhaan niin ihmissuhteissa kuin kansainvälisissäkin suhteissa. Stenroth painotti, että kristitty ei kosta kokemiaan vääryyksiä sodalla. Stenroth ei missään kohden varsinaisesti puhunut sortovuosista tai Venäjän-uhkasta, mutta oikea menettelytapa tällaisiinkin vääryyksiin oli luettavissa tekstistä:

²⁷¹ Rasila 1970, 11–30, 44–46.

²⁷² Säte 12/1911 ”Kunnia olkoon Jumalalle, korkeudessa, maassa rauha ja ihmisille hyvä tahto” (kirkkoherra Osw. Stenroth).

Jos taas joku kristitty kansa tai hallitus oman voiton ja turhan kunnian pyytämisen sokaisemana hyökkää toisen rauhallisen kansan kimppuun siinä luulossa ja toivossa, ett'ei tämä jaksa pitää puoliaan, niin tulee jokaisen kristityn sellaista sydäimestään vihata ja panna sitä vastaan vakavan vastalauseen, kunkin sillä tapaa kuin voi: pappein saarnatuoleista, sanomalehtimiesten sanomalehtien palstoilla, kansaneduskunnan pöytäkirjoissaan ja tekemällä välikysymyksen hallitukselle, hallitsijan neuvosmiesten hallitsijalle osoituksissa kirjeissä j. n. e.²⁷³

Kaikissa kiistakysymyksissä oli kirkkoherran mukaan meneteltävä siis laillista tietä, siten, ettei kukaan astunut pois lestistään, vaan käsitteli teemoja oman asemansa sallimalla tavalla. Sorron vastustaminen sinänsä ei siis ollut väärin, mutta esivaltaa vastaan ei saanut nousta ilman syytä, eikä varsinkaan aseelliseen kapinaan. Pasifismin ihanne sekä kirkon pyrkimys suitsia mahdollisesti työväestön keskuudessa kytenyttä kapinahenkeä tuli selkeästi esiin kirkkoherran kirjoituksessa.

Myös nimimerkki J. S. kirjoitti rauhasta oman tekstinsä otsikolla ”Kodin joulu”. Tekstin fokus oli vähemmän poliittinen ja keskittyi ennemmin uskonnollisen heräämisen aikaansaamaan rauhaan. Kirjoittajan mukaan niin kansalliset kuin kodinkin olot muuttuisivat, jos joulun todellinen Herra, Jeesus, saisi vaikuttaa ihmisten sydämissä:

Silloin olisi kansamme ehyt, luja ja lannistumaton. Silloin ei väkijuomien nauttimisilla joulun iloa sumennettaisi, silloin ei kerrotaisi joulunaikaisista veritöistä. Miksi todella pitää kansamme olla onneton, sen sijaan kun se voisi olla onnekas?! Herra synny ja synnytä henkesi kautta uudesti tänäkin joulunaikana tuhansien kotien asukkaat rakkaassa Suomessamme. Synny yhä uudelleen minussa ja meissä kaikissa.²⁷⁴

Kirjoituksessa ainoastaan Jumalan nähtiin voivan vaikuttaa ihmisiin niin, että myös yhteiskunnalliset olot muuttuisivat rauhanomaisiksi. Yksilöiden uskonnollisen heräämisen kautta myös kansakunta vahvistuisi ja eheytyisi.²⁷⁵

Kirjoituksessa nousi esiin myös raittiuden ihanne. Sama teema toistui paitsi muutoinkin *Säteessä*, myös osassa isänmaata koskevissa kirjoituksissa.²⁷⁶ Raittius oli paitsi osa kunnollisen kristityn elämää, myös kansakunnan menestyksen tukipilari. Nimimerkki J. S. kritisoi jo aiemmassa lokakuisessa kirjoituksessaan sitä, miten raittius näkyi yhteiskunnassa vain ihanne-teen tasolla. Tämä ilmeni etenkin siinä, ettei kieltolakia laitettu täytäntöön, vaan viinan valmistuksella, myynnillä ja ostamisella nähtiin saatavan kansalle rahallista hyötyä.²⁷⁷

Myös Kaarlo Haltijan tarina ”Suru” kertoi viinan haitoista. Kertomuksessa poika oli viinapäissään lyönyt puukolla toista miestä, joka oli sitten kuollut. Maapoliisi ja nimismies

²⁷³ Säde 12/1911 ”Kunnia olkoon Jumalalle, korkeudessa, maassa rauha ja ihmisille hyvä tahto” (kirkkoherra Osw. Stenroth).

²⁷⁴ Säde 12/1911 Kodin joulu (J. S.).

²⁷⁵ Säde 12/1911 Kodin joulu (J. S.).

²⁷⁶ Säde 10/1911 Kotia koota tai hajottaa? (J. S.); Säde 12/1911 Kodin joulu (J. S.); Säde 12/1911 Suru (Kaarlo Haltija).

²⁷⁷ Säde 10/1911 Kotia koota tai hajottaa? (J. S.).

tulivat hakemaan poikaa tämän vanhempien kotoa vankilaan. Tilanteessa äidin sydän särkyi, ja hän parahti huutamaan poikaansa hakemaan tulleele virkavallalle:

Ja kuka se on joka vaatii tätä sovitusta? Esivalta, tuo sama esivalta, joka sallii valmistaa, myydä ja nauttia vapaasti sitä hävittävää ainetta joka turmelee ihmiset, tekee siivon, säyseän nuorukaisen villipedon kaltaiseksi, ja sitte yllyttää heitä toinen toistaan vastaan. Ja kun he sitte tällaisessa hurmauksessa, tämän kirouksen juoman kiihoittamina turmelevat jopa tappavatkin toisiaan silloin vaatii esivalta eloonjäänyttä, tuota onnetonta rikoksellista, tilille teoistaan joita hän selvin päin kauhistuu itsekin, ja syöksee hänet, itse pesten käteensä, Vankihuoneeseen, jossa hän sitten saapi ajatella tekojansa, katua hairahdustansa, jonka tuo viettelevä ja kuitenkin niin turmiollinen juoma, jota vapaasti kaikkialla saadaan, aikaan sai kokemattomassa ihmislapsessa.....²⁷⁸

Perheen isä kiirehti keskeyttämään äidin purkauksen ja muistutti, miten poika oli rikkonut lain käskyjä vastaan, ja siten hänen oli kärsittävä rangaistuksensa. Esivallan edustajat kuvattiin ankarina, mutta toisaalta ymmärtäväisinä myös äidin surua kohtaan. Laki oli kuitenkin kaikille sama ja vaati kuuliaisuutta.²⁷⁹

Äidin rakkaus ja isän esivaltakuuliaisuus asetettiin tekstissä vastakkain. Rakkauden tuottama kipu poikansa kohtalosta sai äidin kritisoimaan lakia ja sitä säätänyttä esivaltaa, joka oli välillisesti mahdollistanut pojan joutumisen kyseiseen tilanteeseen. Isäkin oli murheen murtama, mutta silti konservatiivisempi esivaltakysymyksessä – vastuun kantaminen ja kuuliaisuus olivat siten tarinan miehille ensisijaisia arvoja.

Huomionarvoista *Säteessä* ilmestyneissä isänmaata ja isänmaallisuutta käsittelevissä teksteissä olikin se, ettei isänmaallisuuden ihanne ollut sukupuolittunut, vaan kulki jopa itseltään selvänä pohjavireenä usean tekstin lomassa, näkyi pieninä rukouksina isänmaan puolesta ja sisältyi yksiselitteisesti myös kasvatuksellisiin tavoitteisiin riippumatta siitä, oliko lapsi tai nuori tyttö vai poika. Yllä olevassa kertomuksessa äidin rakkaus poikaansa kohtaan sumensi hänen kunnioituksensa esivaltaa kohtaan, mutta yleisesti esivaltakuuliaisuus oli kristityn kunnan kansalaisen ihanteena läpi *Säteen* vuosikertojen. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, etteikö esivaltaakin olisi tarpeen vaatiessa voinut kritisoida. Ylempänä kaikkia maallisia herroja oli lehden ihannekristityllä joka tapauksessa Herra Jumala, ja hänen käskynsä määrittivät mittapuun myös maalliselle laille ja oikeudenmukaisuudelle.

²⁷⁸ Säde 12/1911 Suru (Kaarlo Haltija).

²⁷⁹ Säde 12/1911 Suru (Kaarlo Haltija).

5. Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millainen kuva naisista rakentui Suomen Kristillisen Työväen Naisliiton *Säde*-lehdessä vuosina 1909 –1911. Säteeseen kirjoittivat tarkastelujaksolla pääasiassa työläistaustaiset maallikkotoimittajat sekä muutamia evankelisluterilaisen kirkon pappeja. Varsinaista päätoimittajaa lehdellä ei ollut, mutta vakituiseen toimituskuntaan kuuluivat Suomen Kristillisen Työväen Liiton kansanedustaja Antti Kaarne vaimonsa Fannyn kanssa, Suoma Lind sekä Dagmar Aalto. Lehdessä naiskuvaa rakentamassa olivat yhtälailla niin miehet kuin naisetkin.

Tarkasteluaineistosta esiin nousivat kolme keskeisintä naiseutta määritellyttä teemaa, joita olivat yhteiskunnallinen asema, sukupuoli sekä uskonto. Osin nämä teemat ohjasivat aineiston tulkintaa jo luokitteluvaiheessa, sillä ne olivat myös monissa muissa tutkimuksissa nostettu naisen elämää määritelleiksi tekijöiksi 1900-luvun vaihteen yhteiskunnassa.

Säteessä luotiin kuvaa yhteiskunnallisesti aktiivisesta ja tiedostavasta työläisnaisesta. Työntekeminen nähtiin arvokkaana ja ammattia pidettiin Jumalalta saatuna kutsumuksena esimerkiksi nuorisolle osoitetuissa teksteissä. Työväen oikeuksien ja puutteenalaisen tilan sekä yhteiskunnallisten epäkohtien nostaminen keskusteluun oli myös olennaista erityisesti niin sanotuille palvelijoiden vapaaviikoille osuneille julkaisuille. Näissä numeroissa puutteelliseksi ja vanhentuneeksi katsottu palkkaussääntö sai osakseen kovaa kritiikkiä, ja lehdessä esitettiin aktiivisia parannusehdotuksia palvelusväen työolojen kohentamiseksi.

Naisia ohjattiin myös erilaisten tarinoiden avulla kasvamaan luokkatietoisiksi kristilliseksi työläisnaisiksi, jotka Jumalan apuun luottaen ja raamatulliseen ihmisarvoonsa pohjaten uskaltaisivat nousta vastustamaan vallitsevia vääryyksiä. Kapitalistinen sorto tai miesten ja naisten epätasa-arvoinen kohtelu yhteiskunnassa ei *Säteen* kirjoittajien mukaan ollut perusteltavissa Raamatulla tai luomisjärjestyksellä, kuten osin väitettiin paitsi eräiden kirkollisten vaikuttajien taholta myös sosialistisen työväenliikkeen propagandassa. *Säteen* kirjoittajat päinvastoin perustelivat omaa aatettaan ja parannuspyrkimyksiään Raamatulla ja katsoivat toteuttavansa Jumalan tahtoa edistämällä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumista myös yhteiskunnassa.

Sosialistisen työläis(nais)liikkeen vastustaminen muodostikin selkeän alateemansa yhteiskunnallisille teksteille. Ihanteellinen kristillinen työläisnainen ei *Säteen* mukaan voinut kannattaa sosialistista naisaatetta, sillä se sisälsi lehden kirjoittajien mukaan liialti epä kristillisiä, siveettömiä ja suorastaan kansallista turvallisuutta ja tulevaisuutta uhkaavia vaaroja. Näistä merkittävimmäksi uhaksi lehdessä esitettiin uskonnonvastainen maailmankatsomus, niin sanottu ”jumalankieltäminen” ja siitä seurannut moraalinen rappio, joka näkyi muun muassa

sosialistisen naisliikkeen kannattamana vapaarakkauden aatteena. Kristillinen työläisnainen ei siis lehden kirjoittajien mukaan voinut hyväksyä vapaita seksuaalisia suhteita, jotka haastoivat perinteisen kristillisen ydinperhemallin ja avioliiton pyhyyden. Argumentointi haitallisena pidettyä sosialismia vastaan tapahtui usein vetoamalla lapsiin ja naisten äidilliseen puoleen, mikä oli paitsi tehokeino myös muistutus naisille heidän kasvatustavastaan.

Vapaarakkauden aatetta ja sen yhteydessä usein sivuttua siviiliavioliittoaloitetta käsiteltiin yksipuolisesti ja uhkakuvien kautta. Lehdessä sekä relativistinen seksuaalimoraali että kirkollisen vihkimisen vaihtoehdot torjuttiin jyrkästi ja esitettiin ne raamatunvastaisina, jopa luonnottomina vaihtoehtoina. *Säteessä* työläisnaiset toistivat siis aikansa porvarillisen moraalireformiliikkeen ihanteita absoluuttisesta seksuaalimoraalista, jossa odotettiin yhtäläistä seksuaalista pidättyväämyyttä sekä mieheltä että naiselta ennen avioliittoa. Saman ihanteen jakoiivat myös monet vapaakirkolliset toimijat, kuten Pelastusarmeija tai Valkonauhaliitto.

Siviiliavioliittokysymyksen ympärillä käyty keskustelu oli muutoinkin ajan työläislehdistössä kulminoitunutta ja heijasteli myös laajemmin työväenliikkeen sisäistä hajaannusta. Sosiaalidemokraattinen naisliike esitettiin lehdessä todennäköisesti tarkoituksellisesti yksipuolisesta näkökulmasta. Näin ollen *Säteen* lukijoille piirrettiin siitä kuvaa lähinnä puolueen seksuaalimoraalisten ja uskonnollisten näkemysten kautta antikristillisenä ja siveettömänä tapain turmeluksen levittäjänä, kun taas Kristillisen Työväen Naisliitto esitettiin Jumalan tahdon toteuttajana ja kristillis-siveellisten arvojen vaalijana. Varsinaiset puolueohjelmat ja työväenasia jäivät siten tyystin käsittelemättä puolueita vertaillessa, mikä selittynee lähinnä kahden työväenliikkeen varsin samansuuntaisilla yhteiskunnallisilla tavoitteilla. Merkittävin erottava tekijä ja kuuma kiistakapula oli suhde uskontoon, joka oli kristilliselle työläisnaisliikkeelle perustava ja luovuttamaton osa elämää sekä aatteellista toimintaa.

Suhtautuminen valtiolliseen päätöksentekoon ja yhteiskunnallisiin asioihin oli *Säteessä* kaksitahoista. Yhtäältä lehden kirjoittajat rohkaisivat naisia tekemään voitavansa, jotta yhteiskunnalliset olot muuttuisivat oikeudenmukaisemmiksi, toisaalta taas korostettiin sitä, kuinka maallinen elämä oli lopultakin vain välivaihe ennen todellista Jumalan valtakuntaa. Ihanteellisen kristillisen työläisnaisen tuli olla tietoinen ympäröivän maailman tapahtumista, muttei suhtautua niihin pelokkaasti vaan rohkeasti ja tarmokkaasti epäkohtiin tarttuen. Kristillinen työläisnainen sai voimansa siitä, että pystyi vaikeuksien keskellä luottamaan Jumalaan.

Kristillisen työläisnaisen ihanteeseen kuului myös isänmaallisuus. Isänmaallinen ajattelu sai niin ikään kimmokkeen naisten uskonnollisesta ajattelusta, johon kuului olennaisena osana narratiivi Suomesta osana Jumalan suunnitelmaa. Suomella sekä autonomisena valtiona että kansana nähtiin olevan erityisasema Jumalan maailmanhistoriassa, ja tästä katsantokan-

nasta käsin muun muassa Venäjän sortotoimet sekä ateistisen sosialismin läpimurto kansan keskuudessa näyttäytyivät *Säteen* kirjoittajien silmissä Pahan hyökkäyksinä, joiden tarkoitus oli estää evankeliumin leviäminen ja sitä kautta Jumalan suunnitelma Suomen kansan varalle.

Isänmaa-ajattelussa oli siis pohjimmiltaan hengellinen vire, mutta se ilmeni myös käytännön tekoina. Sen lisäksi, että Suomen puolesta tuli rukoilla, lehden sivuilla kristityn velvollisuudeksi nähtiin myös yhteiskuntajärjestelmän kehittäminen. Ihanteellinen kristillinen työläisnainen oli siis omaksunut uskon, joka vaikutti myös aktiivisuutena oman isänmaan rakentamiseksi. Se, millaiseksi isänmaa tuli rakentaa, määrittyi puolestaan uskosta käsin: ihanteellinen yhteiskunta muistuttaisi Jumalan valtakuntaa, jossa oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja heikomman puolustaminen olisivat todellisuutta. Tähän lukeutui myös työväenasian ajaminen ja naisten oikeuksien puolesta puhuminen. Kristillisen työväen naisliiton työhön oli annettava omaa aikaansa ja vaikutettava valtiolliseen päätöksentekoon äänestämällä. Yhteiskunnallisesta vaikutustyöstä ei saanut vetäytyä tai ”tuudittautua hurskaisuun uniin”, vaan päinvastoin naisten oli pyrittävä kaikin tavoin muokkaamaan kansallisista oloista Jumalan tahdon mukaisia.

Toisaalta yhteiskunnalliset kannanotot jäivät lopulta vähemmistöön lehden sisällöstä. Varsinainen työväenaate sai siten verrattain vähän palstatilaa kristillisten työläisnaisten äänenkannattajassa. Tämä selittyy osin vuonna 1911 kiristyneillä sensuurisäädöksillä, jotka vaikuttivat myös lehtien julkaisutoimintaan, mutta ennen kaikkea *Säteen* omista tavoitteista käsin. Lehti määritteli jo alkuun tehtäväkseen työläisnaisten hengellisen herättämisen. Merkittävin osa lehden sisällöstä olikin erilaisia uskosta kertovia todistuksia tai hartaustekstejä. Usko elämän kantavana voimavarana oli myös läsnä kaikissa muita aiheita käsittelevissä teksteissä.

Usko ja Jumala esitettiin elämää, yhteiskuntarauhaa ja järjestystä ylläpitävinä voimina, joita ilman ihminen tai kansa ei kyennyt kunnolliseen elämään. Lehdessä peräänkuulutettiin pietistishenkistä herätyskristillistä uskoa, eikä pelkkää kirkon jäsenyyttä katsottu riittäväksi iäisen autuuden kannalta. Valtionkirkkoa instituutiona ei kritisoitu, toisin kuin sosialistisessa työläisliikkeessä, jossa haluttiin kirkon ja valtion eroa. Sen sijaan kritiikki osui kirkon hengen-
tömyyteen ja parempiosaisten kristittyjen tekopyhyyteen.

Uskonnollisen kasvatuksen välittäminen nähtiin myös keskeisesti naisten tehtävänä, mikä näkyi paitsi useissa lapsia koskeneissa kirjoituksissa myös tarinoissa, joissa eri ikäiset naiset kertoivat uskostaan joko lapsilleen tai ystävilleen vaikuttaen siten ratkaisevasti heidän elämäänsä. Uskonnollisen kasvatuksen esillä pitäminen ja kristillisen kodinperinnön säilyttäminen heijastelivat paitsi *Säteen* ihanteita, myös silloista uskontopoliittista keskustelua, jossa sosialidemokraattinen naisliike halusi kitkeä uskonnonopetuksen kouluista sekä perusti sosia-

listisia Ihanne-liittoja pyhäkoulujen vastineeksi. Samalla kasvatusihanteessa näkyi myös yleisemmin ajan ihanne ja naiskuva, jonka mukaan naisen ensisijainen tehtävä oli olla äiti – joko kodinpiirissä tai laajemmin yhteiskunnassa.

Lehdessä naisen elämäнкаari kuvattiin lineaarisena, vaihteittain etenevänä janana, jonka itsestään selvä lopputulema oli äitiys. Lapsuus oli viattomuuden aikaa, jota seurasi valintojen ja houkutusten ristitulessa kamppailtava nuoruus. Nuoruuden tärkein tehtävä oli kasvaa kohti sukupuolityypillisiä rooleja kristillis-siveellisestä, herttaisesta äidistä ja vaimosta tai perheensä elättävästä ja rehdistä työtätekevästä miehestä. Nuoruudessa korostui valinta uskovan elämän ja paheellisen, jumalattoman maailman välillä. Lopulta koittaisi avioliitto ja siihen automaationa kuulunut suuri lapsikatra, sillä ehkäisy ei sopinut kristilliselle naiselle. Lapset olivat Jumalan lahja ja ehkäisy siveetöntä.

Naimattomuutta työläisnaisen valintana ei oikeastaan lehdessä käsitelty lainkaan, lukuun ottamatta tarinaa kansakoulunopettajaksi opiskelleesta Ainasta. Opettajan ammatissakin Aina kuitenkin toteutti yhteiskunnallisen äitiyden kasvattavaa ja valistavaa tehtävää. Merkille pantavaa oli, että *Säteessä* ihanne valistuneesta ja itseään kehittävästä siveellisestä naisesta ulotettiin koskemaan myös työläisnaisia. Naiset esitettiin lehdessä jopa velvollisina valistamaan itseään ja etenkin siveystyössä prostituoitujen kanssa tarvittiin myös työläisnaisten omaa panosta. Näin ollen työläisnaisille asetettiin esimerkki myös aktiivisesta toimijuudesta sen sijaan, että he olisivat jättäytyneet porvarillisten naisten auttamistyön kohteiksi.

Lehden mukaan yhteiskunta tarvitsi kristillisiä työläisnaisia toteuttamaan Jumalan kutsua, nostamaan ”langenneita” ja rohkaisemaan maahan poljettuja, hankkimaan sorretuille oikeutta ja nousemaan kaikkea vallitsevaa vääryyttä vastaan. *Säteessä* rakentui siis vallitsevia käsityksiä haastanut representaatio ihanteellisesta työläisnaisesta, joka oli omaksunut tekoina ja toimintana vaikuttavan palavan sydämen uskon Jeesukseen ja ymmärtänyt oman arvonsa yhteiskunnassa, sen siveellisenä selkärankana ja tulevien sukupolvien kasvattajana. Ihanne-nainen oli laittanut kätensä työhön, antanut sydämensä Jumalalle ja seisoi jalat vankasti isänmaan mullassa.

Työläisnaisten uskontosuhdetta on tutkittu viime vuosina enenevässä määrin. Tilausta uskonnollisten naisten muistitietoon pohjaavalle tutkimukselle olisi vielä lisääkin. Tämän lehtimateriaaliin pohjaavan tutkimuksen puitteissa ei ole mahdollista ottaa kantaa siihen, millaiseksi kristillisen työläisnaisliikkeen todellisuus muodostui. Entä miten kohtalon vuodet 1917-1918 vaikuttivat kristilliseen naisaatteeseen? Vaihtuiko pasifismin ihanne vallankumoukseen? Työsarkaa tuleville tutkijoille olisi tarjolla myös kristillisen työläisnaisliikkeen kärkihahmojen elämänvaiheiden selvittämisessä ja liiton toimintamuotojen tutkimisessa.

6. Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Sanoma- ja aikakauslehdet

Säde Säde: Suomen Kristillisen Työväen Naisliiton äänenkannattaja 1909–1911

Painetut lähteet

MKTN (1959). *Muistelmia Kristillisen Työväen Naisliikkeen vainioilta 1909–1959*. Turku: Suomen Kristillisen Työväen Naisliitto r.y

Internet-lähteet

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2021, January 27). *C.H. Spurgeon Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/C-H-Spurgeon> (luettu 04.02.2021).

Entiset kansanedustajat 1907–2014 (s. a.). *Entiset kansanedustajat 1907 – 2014: Antti Kaarne*. Suomen eduskunta. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/910645.aspx> (luettu 14.01.2020).

Helsingin yliopiston Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899 (s.a.). *Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Bonsdorff Karl Richard*. Helsingin yliopisto. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/1853-1899/henkilo.php?id=23420> (luettu 17.12.2020).

Helsingin yliopiston Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899 (s.a.). *Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Stenroth Paul Oswald*. Helsingin yliopisto. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/1853-1899/henkilo.php?id=22397> (luettu 17.12.2020).

Sainio, Venla (1997). Trygg-Helenius, Alli. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1997- <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-004441> (luettu 04.02.2021).

Kirjallisuus

Aapola, Sinikka & Kaarninen Mervi (2003). Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan. *Nuoruuden vuosisata: Suomalaisen nuorison historia*. Toim. Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen. Helsinki: SKS.

Antikainen, Marjo-Riitta (2006). *Suuri sisarpiiri: NNKY-liike Suomessa 1890-luvulta 1990-luvulle*. SKST 1075. Helsinki: SKS.

Ajo, Martti (2017). *Punainen eskatologia: Jumalan valtakunta ja työväenliike Sigfird Sireniuksen teologis-aatteellisessa ajattelussa ja kristillisyhteiskunnallisessa toiminnassa vuoteen 1924 asti*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Helsinki: Unigrafia.

Alapuro, Risto & Stenius, Henrik (1987). Kansanliikkeet loivat kansakunnan. *Kansa liikkeessä*. Toim. Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds & Henrik Stenius. Helsinki: Kirjayhtymä.

- Eskelinen, Irja (2005). *Sata vuotta järjestäytynyttä äidinrakkautta: Suomen Valkonauhaliitto kansainvälisen valkonauha-aatteen tulkitsijana ja yhteiskunnallisena vaikuttajana 1905–2005*. Helsinki: Suomen valkonauhaliitto.
- Ilmonen, Iina (2018). *Ne niin sanotut ”pestuumarkkinat”: Palkollisten pestuutapahtumat sanomalehdissä ja muistitiedossa vuosina 1880–1920*. Suomen historian pro gradu – tutkielma. Historian ja etnologian laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Immonen, Liisa (2000). *Käsityksiä köyhyydestä Kuusjärven kunnassa 1875–1922*. Suomen historian Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Juutinen, Hannele (2007). *Suomen työläisnaisten uskontosuhde 1900-luvun alkuvuosikymmeninä*. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu –tutkielma. Hc.
- Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds & Henrik Stenius, toim. (1987). *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kemppainen, Mikko (2020). *Sosialismin, uskonnon ja sukupuolen dynamiikkaa: 1900-luvun alun työväenliikkeen naiskirjailijat aatteen määrittelijöinä*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Klemola, Ulla (2017). *Kristillinen naisaate Säde-lehdessä 1909–1910*. Kirkkohistorian kandidaatin tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Koivisto, Lea (1980). *Kristillinen työväenliike lehdistönsä näkökulmasta 1906–1922*. Uskontotieteen pro gradu –työ. Hc.
- Koski, Leena (2011). *Sivistystyön ihmiskäsitys: villi-ihmisestä aikuiseksi yksilöksi. Valistus ja koulunpenkki: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Anja Heikkinen & Pirkko Leino-Kaukiainen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laine, Esko M. (2006). *Helsingin ruotsalais-suomalainen seurakunta keskellä kulttuurin murrosta: Maailmankatsomuksellinen haaste. Kaupunkilaisten kirkko. Helsingiläisten ja seurakunnan kohtaamisia kuudella vuosisadalla*. Toim. Marjo-Riitta Antikainen, Esko M. Laine & Anne Birgitta Yeung. Helsinki: Otava.
- Larkio, Mauri (1967). *Kirkon ja työväenliikkeen kohtaaminen Helsingissä: Suurlakosta ensimmäisen maailmansodan syttymiseen*. SKHST 76. Helsinki: SKHS.
- Lähteenmäki, Maria (1995). *Mahdollisuuksien aika: Työläisnaiset ja yhteiskunnan muutos 1910–1930-luvun Suomessa*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Helsinki: SHS.
- Lähteenmäki, Maria (2000). *Vuosisadan Naisliike: Naiset ja sosialidemokratia 1900-luvun Suomessa*. Helsinki: Sosialidemokraattiset naiset.
- Markkola, Pirjo (1989). *Maaseudun työläisvaimot. Tuntematon työläisnainen*. Toim. Leena Laine & Pirjo Markkola. Tampere: Vastapaino.

- Markkola, Pirjo (1996). Työväenhistoria taivastielle: Työläisnaiset ja kristilliset yhdistykset. *Äänekäs kansa*. Toim. Pauli Kettunen, Raimo Parikka & Anu Suoranta. Väki Voimakas 8. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Markkola, Pirjo (2002 a). *Synti ja siveys: Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920*. SKST 888. Tampere: SKS.
- Markkola, Pirjo (2002 b). Työläisnaiset kirkossa. *Eevan tie alttarille: Nainen kirkon historiassa*. Toim. Päivi Salmesvuori. Helsinki: Editia.
- Markkola Pirjo (2003). Moninainen maalaisnuoriso. *Nuoruuden vuosisata: Suomalaisen nuorison historia*. Toim. Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen. Helsinki: SKS.
- Mikkola, Kati (2004). Uskonto, isänmaa, isänmaausko: Uskonnollisen argumentaation ulottuvuuden Topeliuksen Maamme-kirjassa. *Uskonnon paikka*. Toim. Fingerroos Outi, Opas Minna & Taira Teemu. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Murtorinne, Eino (1967). *Taistelu uskonnonvapaudesta suurlakon jälkeisinä vuosina*. Porvoo: Werner Söderström.
- Murtorinne, Eino (1995). *Suomen kirkon historia 4: Sortovuosista nykypäiviin 1900–1990*. Helsinki: WSOY.
- Mustakallio, Hannu (1983). *Säätypapista kansalaiseksi: Papiston poliittis-yhteiskunnallinen rooli demokratisoitumisen murrosvaiheessa 1905–1907*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. SKHST 126. Helsinki: SKHS.
- Paasonen, Susanna (2010). Sukupuoli ja representaatio. *Käsikirja sukupuoleen*. Toim. Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen. Tampere: Vastapaino.
- Palmu, Heikki (1974). *Antti Kaarne – kristitty sosialisti (1906-1918)*. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto
- Palmu, Heikki (2006). Turusta tuli kristillisen työväen pääkaupunki. *Turun Sanomat* 16.8.2006.
<https://www.ts.fi/puheenvuorot/1074140379/Turusta+tuli+kristillisen+tyovaen+paakaupunki> (luettu 6.2.2021).
- Rajainen, Maija (1973). *Naisliike ja sukupuolimoraali: Keskustelua ja toimintaa 1800-luvulla ja nykyisen vuosisadan alkupuolella noin vuoteen 1918 saakka*. SKHST 91. Helsinki: SKHS.
- Rasila, Viljo (1970). *Torpparikysymyksen ratkaisuvaihe: Suomen torpparikysymys vuosina 1909–1918*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Räisänen, Arja-Liisa (1995). *Onnellisen avioliiton ehdot: Sukupuolijärjestelmän muodostumisprosessi suomalaisissa avioliitto- ja seksuaalivalitusoppaissa 1865–1920*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

- Saarinen, Emma (2019). *"Se uusi avioliiton solmu": Siviiliavioliittokysymys suomalaisessa työväenlehdissä vuosina 1903–1918*. Kulttuurihistorian pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.
- Soikkanen, Hannu (1961). *Sosialismin tulo Suomeen: ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti*. Väitöskirja. Turun yliopisto. Porvoo: Werner Söderström.
- Sulkunen, Irma (1987). Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. *Kansa liikkeessä*. Toim. Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds & Henrik Stenius. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Uusitalo, Taina (2010). Äiti, nainen, toveri – Aatteellisuus velvoittaa naista työväenlehtien kirjoituksissa 1900–1923. *Lukeva ja kirjoittava työläinen*. Toim. Kirsti Salmi-Niklander, Sami Suodenjoki & Taina Uusitalo. Väki Voimakas 23. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Vattula, Kaarina (1989). Lähtöviivallako? Naisten ammatissatoimivuudesta, tilastoista ja kotitaloudesta. *Tuntematon työläisnainen*. Toim. Leena Laine & Pirjo Markkola. Tampere: Vastapaino.
- Vares, Vesa & Uola, Mikko & Majander, Mikko (2006). *Suomen eduskunta 100 vuotta.3, Kansanvalta koetuksella*. Helsinki: Edita.

Henkilöhakemisto

Aalto, Dagmar 3, 65
Backman, Karoliina 29
Bonsdorff, R. (Karl Richard) 18, 44, 69
Haltija, Kaarlo 55, 63, 64
Hannula, Frans 17
Hyväri, Lyyli 27, 28, 30
Johansson, Gustaf 7, 11, 20
Jäntti, Maria 20
Kaarne, Antti 3–4, 17–22, 29, 32, 34, 37, 39, 41, 43, 58, 60, 65
Kaarne, Fanny 3, 15, 17, 24, 36, 38–39, 46, 49, 50, 54, 59, 61
Kanervo, Mimmi 50
Keskinen, Eliina 43, 51, 57–58, 61
Kilpeläinen, E. 18
Kälviäinen, Hanna 24, 27, 37–38, 56
Lauha, Tilda 31
Lind, Suoma 45–46, 51–53, 65
Lumme, Alpo 30–31
Madonmäki, Ida 52, 57
Niitto, Sofia 30
Niittyaho, Alma 42–43
Pärssinen, Hilja 45–46, 58
Salonen, Juho 31–36, 41
Seppälä, Maiju 32
Sirenus, Sigfrid 4
Spurgeon, C. H. 35–36, 41
Stenroth, Oswald (Paul Oswald) 17–18, 62–63
Svinhufvud, P. E. 56
Tainio, Olga 50
Topelius, Zacharias 58
Trygg-Helenius, Alli 4, 47, 55–57
Uoti, Juho 18